

SEÇMELİ DİN EĞİTİMİ DERSLERİ İNCELEME VE DEĞERLENDİRME RAPORU

TEMEL DİNİ BİLGİLER | HZ. MUHAMMED'İN HAYATI | KUR'AN-I KERİM

e
ensar
vakfi

dem
Değerler Eğitimi Merkezi
Center for Values Education

SEÇMELİ DİN EĞİTİMİ DERSLERİ İNCELEME VE DEĞERLENDİRME RAPORU

TEMEL DİNİ BİLGİLER | HZ. MUHAMMED'İN HAYATI | KUR'AN-I KERİM

HAZIRLAYANLAR

PROF. DR. RECEP KAYMAKCAN
İBRAHİM AŞLAMACI
MUSTAFA YILMAZ
ADNAN TELLİ

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

HULUSİ YİĞİT

YAYIN DANIŞMANLARI

PROF. DR. RECEP KAYMAKCAN
YRD. DOÇ. DR. MAHMUT ZENGİN
YRD. DOÇ. DR. Z. ŞEYMA ARSLAN

TASARIM

ZEHRA GÜMÜŞ

REDAKSİYON

EMRAH EKER

BASKI

...

İSTANBUL, MART 2013

TAKDİM

Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi'nin kuruluşundan itibaren takipçisi olduğu konulardan biri Türkiye'nin din eğitimi imkânları ve bunların geliştirilmesidir. Anayasamızın 24. maddesinde işaret edilmekle birlikte halkın din eğitimi talebine cevap verecek bir yapılanmaya gidilmemiş olması, uzun zamandır dikkat çektiğimiz bir husustu. Şubat 2011'de yayınladığımız "İsteğe Bağlı Din Eğitimi" raporunda bu eksikliği giderebilecek bir modelin özelliklerini i. okulda, ii. isteğe bağlı olarak, iii. pedagojik formasyona sahip öğretmenler tarafından iv. ücretsiz verilecek bir eğitim olarak belirlemiştik.

Türkiye'de din eğitimi meselesi açısından 2012 senesi önemli köşe taşlarından birine sahne oldu. Okullarda din dersinin Cumhuriyet'in başlangıcından günümüze inişli-çıkışlı varlık-yokluk mücadelesinde geldiği nokta, bir kültür dersi olarak tasarlanan zorunlu Din Kültür ve Ahlâk Bilgisi dersi iken, 2012'de Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yapılan değişiklikle ortaokul ve liselerde okutulacak seçmeli dersler kapsamında din eğitime yönelik dersler de yer aldı. Böylelikle bu yıl okullarımızda Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Kur'an-ı Kerim derslerini isteyenler seçebilmekteler.

Modern eğitim sistemleri içerisinde din eğitime yer vermek günümüz dünyasında gittikçe daha fazla kabul görüyor. Çünkü din eğitimi ve öğretimi sadece bir bilgi aktarımı olmaktan ziyade, kişisel gelişimi doğrudan etkileyen ve dinin toplumdaki etkisi oranında kişilerle birlikte toplumu da yönlendiren, farklı toplumsal kesimlerin birbirini tanımasını, anlayışla karşılaşmasını sağlayan bir etkiye sahiptir. Uygulamaya konulan yeni seçmeli derslerin, politik değişimlerden etkilenmeyecek gerçekçi, kuşatıcı ve güvenilir bir din eğitimi yapılanması oluşturmaya katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

"Din, ahlâk ve değerler" konu alanındaki seçmeli derslerin gerek program, gerekse uygulaması başlangıçta eksiklikler gösterebilir; bunlar zaman içerisinde eleştiri, öneri ve tecrübe artışıyla giderilir, geliştirilir. Program ve uygulamaların geliştirilmesine katkı vermek amacıyla -önceki yıllarda DKAB dersleri ve İHL programları ve ders malzemelerine yönelik yaptığımız değerlendirmelerde olduğu gibi- söz konusu seçmeli derslerin ortaya konulan ilk programlarını da takibe aldık. Elinizdeki çalışma Prof. Dr. Recep Kaymakcan başkanlığında yürütülen bir incelemenin sonuçlarını sunmaktadır. Kendilerine teşekkür ediyor, bu incelemenin yapılacak iyileştirmelere ışık tutmasını diliyorum.

Av. İsmail Cenk DİLBEROĞLU
Ensar Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	5
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	8
1. Ortaokul ve Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler (İslam I-II) Dersleri Öğretim Programları	15
1.1. Öğretim Programlarında TDB (İslam I-II) Dersinin Tanıtımı.....	10
1.2. Amaç ve Kazanımlar	16
1.3. Öğrenme Öğretme Süreçleri	17
1.4. İçerik.....	18
1.4.1. Ortaokul TDB Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programında İçerik.....	18
1.4.2. Ortaöğretim TDB Dersi (İslam I-II) Öğretim Programında İçerik.....	24
1.5. Ölçme ve Değerlendirme	28
1.6. Sonuç ve Değerlendirme.....	28
2. Ortaokul ve Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programları	35
2.1. Amaç ve Kazanımlar	36
2.2. Öğrenme Öğretme Süreçleri	37
2.3. İçerik	37
2.3.1. Hz. Muhammed ve Hayat Hikâyesi Öğrenme Alanı	38
2.3.2. Günlük Hayatta Hz. Muhammed Öğrenme Alanı	39
2.3.3. En Güzel Örnek Öğrenme Alanı.....	42
2.3.4. Sosyal Hayatta Hz. Muhammed Öğrenme Alanı.....	44
2.3.5. Hz. Muhammed ve Aile Öğrenme Alanı.....	47
2.3.6. Hz. Muhammed ve Toplumsal İletişim Öğrenme Alanı	49
2.4. Ölçme ve Değerlendirme	51
2.5. Sonuç ve Değerlendirme.....	52
3. Ortaokul ve Ortaöğretim Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programları	57
3.1. Amaç ve Kazanımlar	57
3.2. Öğrenme Öğretme Süreçleri	58
3.3. İçerik	60
3.3.1. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programının İçeriği.....	60
3.3.2. Ortaöğretim Kur'an-ı Kerim Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı	66
3.4. Ölçme ve Değerlendirme	72
3.5. Sonuç ve Değerlendirme.....	73
Sonuç ve Öneriler.....	76

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Ortaokul ve Ortaöğretim TDB İslam I-II Dersleri Kazanımlarının Sınıflandırılması
Tablo 2. Ortaokul TDB Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri
Tablo 3. Ortaöğretim TDB Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri
Tablo 4. Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programının Kazanımlarının Sınıflandırılması
Tablo 5. Ortaokul ve Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğrenme Alanları ve Ünitelerin Dağılımı
Tablo 6. Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programlarında Belirlenen Kazanımların Sınıflandırılması
Tablo 7. Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğrenme Alanları, Üniteler ve Konular
Tablo 8. Kur'an-ı Kerim Dersi (9-12. Sınıflar) Öğrenme Alanları, Üniteler ve Konular

GİRİŞ

Türkiye’de 1982’den beri ilk ve ortaöğretimde zorunlu olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersine yöneltilen eleştiriler, okullarda isteğe bağlı din eğitimi önerilerini de gündeme taşımıştır. Toplumun bir kesimine göre dini, kültürel bir olgu olarak ele alması gereken DKAB derslerinin bazı açılardan din eğitimi de içerecek şekilde verilmesi eleştirilere tabi tutulmuş, hatta bu dersin bu hâliyle zorunlu oluşu çeşitli davalara konu edilmiştir. Buna karşılık toplumun bir diğer kesimi de bu dersin çocuklarına kendi dinlerini öğretmeleri için yetersiz olduğunu öne sürerek özellikle 1982 Anayasasının 24. maddesinden hareketle isteğe bağlı din eğitimi imkânının sunulmasını talep etmiştir. Anayasanın ilgili maddesinde konu şu şekilde düzenlenmektedir:

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Söz konusu madde genel olarak din eğitim ve öğretimi ile ilgili üç unsura sahiptir. İlk olarak, din eğitimi ve öğretiminin devletin gözetim ve denetiminde olması, ikinci olarak din kültürü ve ahlâk öğretiminin zorunlu olması ve son olarak zorunlu bu ders dışında isteğe bağlı din eğitimi ve öğretimine müsaade edilmesidir. Anayasada din eğitimi ve öğretimini düzenleyen bu bölüm ile birlikte, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin ek protokolünün 2. maddesinde belirtilen devletin eğitim imkânı sağlarken anne ve babaların dinî ve felsefi inançlarına saygı duyması ilkesiyle birlikte dillendirilerek Türkiye’de isteğe bağlı din eğitimi talepleri gündeme taşınmıştır.

Okullarda isteğe bağlı din dersi verilir verilemeyeceği meselesi, ilk olarak 28 Şubat sürecinde ve sekiz yıllık kesintisiz eğitim tartışmaları sırasında, ardından 2007 yılındaki Anayasa değişikliği tartışmaları çerçevesinde ve son olarak da Alevi Çalıştayları esnasında gündeme gelmiştir. En son olarak 1-5 Kasım 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen 18. Millî Eğitim Şurası’nda isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili alınan karar şöyledir:

Anayasa’nın 24. maddesinin (ilgili) hükmü gereğince isteyen anne ve babaların çocuklarının ahlâki ve manevi değerlerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla seçmeli din eğitimi verilebilmesi için düzenlemeler yapılmalıdır.

Millî Eğitim Şurası’nda alınan tavsiye karar ve isteğe bağlı din eğitimiyle ilgili oluşan talep sonrasında, siyasi iktidar Türk eğitim sistemini yeniden yapılandırma çalışmaları kapsamında isteğe bağlı din eğitimiyle ilgili somut adımlar atmıştır. AK Parti Meclis

Grubu tarafından 20 Şubat 2012 tarihinde TBMM Başkanlığı'na "İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" teklifi sunulmuştur. Bu kanun tekliflerinden 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 25. maddesinde 11. 04. 2012 tarihinde yapılan değişiklikle; ortaokullar ile İmam Hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik derslerin oluşturulması belirtilmiş, ortaokul ve liselerde okutulacak seçmeli derslerden Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin hayatı derslerinin isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulması kararlaştırılmıştır. Bu iki dersin dışında bu okullarda okutulacak diğer seçmeli dersler için Bakanlıkça geniş bir havuz oluşturulması istenmiştir.

Bu kanuna uygun olarak Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu 25. 06. 2012 tarih ve 69 sayılı kararıyla "İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi"ni yayımlamıştır. Bu çizelgede ortaokullarda okutulacak seçmeli dersler olarak; "Din, Ahlak ve Değerler", "Dil ve Anlatım", "Yabancı Dil", "Fen Bilimleri ve Matematik", "Sanat ve Spor" ve "Sosyal Bilimler" olarak belirlenen altı farklı alanda 21 ders belirlemiştir. Bu alanlardan din, ahlak ve değerler öğrenme alanında Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dinî Bilgiler dersleri yer almıştır. Yine Talim Terbiye Kurulu'nun 14. 08. 2012 tarihli ve 124 sayılı kararı ile "Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi"nin ikinci grup seçmeli dersler listesine Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Hayatı dersleriyle birlikte Temel Dinî Bilgiler dersi ilave edilmiştir.

Bu raporda, ortaokul ve liselerdeki seçmeli ders listesinde yer alan Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dinî Bilgiler (İslam I-II) derslerine ait Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kabul edilen öğretim programları incelenmiş ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. İncelemelerde söz konusu derslere ait öğretim programlarında amaç, içerik, öğrenme öğretme süreçleri ile ölçme ve değerlendirme boyutlarının nasıl ele alındığına bakılmıştır. Uzman görüşüne dayalı doküman incelenmesine dayanan bu raporda öncelikle söz konusu derslerin ortaokul ve lise öğretim programları kendi içerisinde amaç, kazanım ve içerik bakımından karşılaştırılmıştır. İkinci olarak bu programların zorunlu olarak ilk ve ortaöğretimde yer alan DKAB dersine ait öğretim programlarıyla içerik ve amaçlar açısından ne derece farklılaştığına bakılmıştır.

Zorunlu DKAB dersine ilave olarak seçmeli din eğitimi derslerine ortaokul ve liselerde yer verilmesi Cumhuriyet dönemi din eğitimi tarihinde bir ilktir. Bu tespit örgün genel eğitim sistemi içerisinde din eğitimi deneyiminin de yeni olduğu anlamına gelmektedir. Bu raporda teorik olarak seçmeli din eğitimi ders programları yakın dönemde yapılması muhtemel program revizyonuna katkı sağlaması maksadıyla bu raporda üç dersin öğretim programları teorik olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu inceleme ve değerlendirme raporu büyük oranda mevcut seçmeli ders programları esas alınarak yapılmıştır. Örgün eğitimde seçmeli din eğitimi dersleri içeriği, yaklaşımları, metotları, değerlendirmesi vb. açılardan nasıl olması gerektiğine yönelik teorik tartışma ve ampirik çalışmalara da acilen ihtiyaç vardır.

Bu program inceleme ve değerlendirme raporunun hazırlanmasına verdiği destek için Değerler Eğitimi Merkezine ve özellikle de Ensar Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı İsmail Cenk Dilberoğlu'na teşekkür ederim. Bu çalışmanın son halini özenle okuyan Alpaslan Durmuş, Yard. Doç. Dr. Şeyma Arslan, Yard. Doç. Dr. Mahmut Zengin'e ve raporun hızlı bir şekilde basımını gerçekleştiren Ensar Vakfı Genel Müdürü Hüseyin Kader ve Değerler Eğitimi Merkezi Müdürü Hulusi Yiğit'e teşekkür ederim. Son olarak raporu hazırlayan çalışma ekibini oluşturan ve her biri Sakarya Üniversitesinde Din Eğitimi alanında doktora öğrenimi gören Ar. Gör. İbrahim Aşlamacı, Mustafa Yılmaz ve Ar. Gör. Adnan Telli'yi canı gönülden tebrik ederim.

Bu çalışmanın seçmeli din eğitimi dersleri geliştirme sürecine katkı sağlaması ve konuyla ilgilenenlere faydalı olması temennisi ile...

25 Mart 2013, Sakarya

Prof. Dr. Recep Kaymakcan

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu raporda, ortaokul ve liselerdeki seçmeli ders listesinde yer alan Temel Dini Bilgiler (İslam I-II), Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Hayatı derslerine ait Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kabul edilen öğretim programlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Uzman görüşüne dayalı doküman incelenmesine dayanan bu raporda, söz konusu derslere ait öğretim programları, bir öğretim programının öğelerini oluşturan amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirme boyutları açısından incelenip değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. İncelemelerde öğretim programlarında bu boyutlara ilişkin verilen bilgiler esas alınmıştır. Bununla birlikte değerlendirme yaparken öncelikle söz konusu derslerin ortaokul ve lise öğretim programları kendi içerisinde; ikinci olarak da bu programların ilk ve ortaöğretimde zorunlu olarak yer alan DKAB dersine ait öğretim programlarıyla özellikle içerik açısından karşılaştırmalarına yer verilmiştir.

Ortaokul ve ortaöğretimde seçmeli dersler arasında yer alan bu derslerden Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Hayatı dersleri öğrencilerin ortaokul ya da lisenin her sınıf düzeyinde seçilebileceği derslerdir. TDB İslam I-II dersi ise, öğrencilerin ortaokul ya da lisenin herhangi bir sınıfında bir kez veya iki kez alabilecekleri bir derstir. Öğrenciler tarafından tercih edilip edilmeme durumlarına bağlı olarak bu derslere ait öğretim programlarının hazırlanmasında içeriğin ve kazanımların hem kendi içerisinde hem de birbiri arasında bütünlük taşıyacak şekilde modüler tarzda oluşturulması öğrencilerin dersi anlamlandırması açısından önemlidir.

2004 yılından itibaren ilk ve ortaöğretimdeki diğer derslere yönelik hazırlanan öğretim programları ölçüt alınarak bakıldığında, bu derslere ait öğretim programlarının bir programda olması beklenen öğelere dair bilgileri yeterince içermediği görülmektedir. Örneğin söz konusu programlar hazırlanırken gerek eğitimsel gerekse de İslam sunumuna dair hangi tür yaklaşımların temele alındığına ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Temele alınan yaklaşımlar bir öğretim programının amaç ve kazanımları, içeriği, öğrenme öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme olarak sıralanabilecek tüm öğeleri üzerinde etkiye sahiptir. Öğretim programının öğretenleri tarafından yeterince anlaşılması, ana çerçeveyi çizen, temele alınan yaklaşımları anlamlandırmalarıyla doğru orantılıdır. Dersin seçmeli ya da zorunlu olmasına bakılmaksızın öğretim programları hazırlanırken temele alınan yaklaşıma dair ayrıntılı bilgi verilmesi önemlidir. Bu nedenle bu derslere ait öğretim programlarının temele aldıkları yaklaşımlar hakkında bilgileri içerecek şekilde yeniden ele alınmasına ihtiyaç vardır.

Genel olarak söz konusu öğretim programlarında öğrenme öğretme süreçlerine yönelik sadece bazı temel ilkelere yer verilmekle yetinilmiş, bu süreçlerde öğretmenin rolünün ne olacağına dair herhangi bir bilgi sunulmamıştır. Oysaki öğretmenin rolü-

ne dair bilgilerin yer alması bu programların uygulayıcılarına rehber olma açısından önem taşımaktadır. Öğretmenlerin konuları işlerken hangi yöntem ve teknikleri kullanabilecekleri, ne tür etkinlikler yapabilecekleri konusunda atıflarda bulunulmamış, örneklere yer verilmemiştir. Yine öğretim programlarında yer verilen “açıklamalar” kısmında dersin uygulayıcılarına yardımcı olabilecek açıklamalara yeterince yer verilmemiş, bazı ünitelerde ise ya hiçbir açıklama yapılmamış ya da benzer açıklamalar tekrar edilmiştir. Açıklamalar kısmında kazanımlar arasında ilişkilendirmelere, hangi değer ve becerilerin üzerinde durulacağına dair herhangi bir yönlendirme yer almamıştır. Bu nedenle derslerin kazanımlarında sürekliliğin sağlanması için öncelikle programların kendi kazanımları arasında, sonrasında ise DKAB ya da ilgili diğer derslerin kazanımlarıyla ilişkilendirilmesine yer verilmesi öğrenme öğretme sürecine yönelik önemli bir katkı sağlayacaktır.

İncelemesi yapılan öğretim programlarının amaç ve içerik açısından da ciddi sorunlar içerdiği anlaşılmaktadır. Öğretim programlarında genel amaçlar sıralanmış, ayrıca öğrenme-öğretme süreci sonunda öğrencilerin edinmesi hedeflenen bilgi, değer, beceri ve tutumlar kazanımlarla ifade edilmiştir. Bu kazanımlar ilişkili oldukları öğrenme alanları açısından incelendiğinde; ortaokul ve ortaöğretim TDB (İslam I-II) öğretim programlarında belirtilen toplam kazanımların % 73’ü bilişsel alana, % 27’si ise duyuşsal alana yönelik yazılmışken, psikomotor alana dair hiçbir kazanım yazılmamıştır. Ortaokul ve ortaöğretim “Hz. Muhammed’in Hayatı” dersi öğretim programındaki tüm kazanımların % 81,3’ü bilişsel alana, %18,2’si duyuşsal alana, sadece % 0,5’i psikomotor alana yöneliktir. Ortaokul ve ortaöğretim Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programlarında ise tüm kazanımların %, 76,3’ü bilişsel alana, %7.3’ü duyuşsal alana ve %16.4’ü de psikomotor alana yönelik yazılmıştır.

Öğretim programlarında yazılan bu kazanımların özellikle TDB ve Hz. Muhammed’in Hayatı derslerinde neredeyse tamamının, Kur’an-ı Kerim dersi için ise büyük çoğunluğunun bilişsel ve duyuşsal alana yönelik yazıldığı; daha ayrıntılı bakıldığında ise sadece bilişsel alanın bilgi ve kavrama basamağı ile duyuşsal alanın alma basamağına yönelik oldukları anlaşılmaktadır. Bu derslerin konu alanı nedeniyle kazanımların bilişsel ve duyuşsal alanlarda yoğunlaşması normalken, söz konusu alanların giriş düzeyindeki basamaklarına ilişkin belirlenmeleri, öğrencilerde sadece bu düzeylerde bir davranış değişikliğinin hedeflendiğini göstermektedir. Bu anlamda, en azından öğretim programında ifade edilen genel amaç ve kazanımlar açısından, söz konusu seçmeli derslerin din eğitiminden ziyade din öğretimine yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle derslerin genel amaçlarının ve kazanımlarının, öğrencilerin Kur’an’ın mesajlarını anlamlandırmalarına, Hz. Muhammed’in örnekliğini hayatına yansıtmasına, İslam dininin inanç esaslarını benimsemelerine, bu esaslarla hayatlarını şekillendirmelerine, ibadetlerini yerine getirme konusunda istekli, duyarlı, muktedir olmalarına ve ahlaki ilkelerine uygun olarak davranışlarını belirlemelerine yönelik olacak şekilde yeniden belirlenmesine ihtiyaç vardır.

Söz konusu öğretim programlarında içeriğin, modüler program yapısına uygun olarak hazırlanmadığı, bilgi düzeyi/hiyerarşisinin iyi kurulamadığı görülmektedir. Özellikle TDB (İslam I-II) öğretim programları ünite ve alt konuların belirlenmesinde ciddi sıkıntılar görülmektedir. Ortaokul TDB (İslam I-II) öğretim programındaki dokuz ünite, ortaöğretim TDB (İslam I-II) programında farklı ünite başlıklarıyla aynı konular, kazanımlar ve açıklamalarla tekrar edilmiştir. Ortaöğretim TDB İslam I dersinde sadece bir ünite, İslam II dersinde ise üç ünite daha önce tekrarlanmayan yeni üniteler olarak yer almıştır. Programların modüler tarzda hazırlanması istenmesine rağmen bu kadar ünitenin aynı konu başlıkları ve kazanımlarıyla tekrarlanması, söz konusu programlar hazırlanırken ortaokul ve lise öğrencilerinin ilgi, ihtiyaç ve gelişim özellikleri bakımından farklılıklarının yeterince göz önünde bulundurulmadığını düşündürmektedir. Öğretim programları bu içeriği ile ortaokul düzeyinde bu dersleri tercih eden öğrenciler için, dersin ortaöğretim düzeyinde tekrardan alınmaya gerek olmadığı anlamını taşımaktadır. Bu durum aynı zamanda İslam dini adına öğretilecek pek de bir şey olmadığı ya da bu ders için gereğinden fazla zaman ayrıldığı şeklinde yorumlara kapı açacaktır.

Yine aynı dersin bazı ünitelerinde konu başlıkları belirlenirken alt başlıklar yeterince yazılmamış, konunun öğretim materyalinde detaylandırılması tercih edilmiştir. Örneğin ortaokul ve lise programlarında ibadetlerle ilgili ünitelerde namaz konusuna yer verilirken konu başlıkları olarak sadece “Namazın Önemi” ve “Namazın Kılınışı”na yer verilmiştir. Namazın şartları, namazın çeşitleri, namazı bozan durumlar gibi alt konu başlıkları belirtilmemiştir. Bu durum hazırlanan öğretim materyalinde alt başlık olarak yazılmayan pek çok konunun mevcut iki başlığın altında toplanmasına ve böylece bir konu başlığının yaklaşık 10 sayfa sürmesine neden olmuştur.¹ Öğretim programlarında alt başlık olarak yazılmayan doğrudan kazanımlarda da ifade edilmeyen ancak namaz ibadeti için önemi tartışılmayacak bu konuların ders kitaplarında işlenmesi yazarların tercihinin bırakılmış olmaktadır. Bu durumda başka bir yazar ya da yayınevi tarafından ders kitabı yazılırken sadece bu konu başlıklarından ve kazanımlardan hareket edilerek söz konusu konunun ayrıntılarına yer verilmeyebilir. Zaten yer verilmesi, konu başlığının bu kadar fazla sayfada devam etmesine ve başlık ile içeriğin uyumsuz olmasına neden olmaktadır. Bu durumun giderilmesi için öğretim programında ünitelerin konu başlıkları belirlenirken alt konu başlıklarının ayrıntılı olarak yazılması ve bu alt başlıklara yönelik kazanımların ifade edilmesine ihtiyaç vardır.

“Hz. Muhammed’in Hayatı” seçmeli dersinde ise içerikte ünitelere bakıldığında Hz. Muhammed’in kronolojik hayatından çok öğretisinin, sünnetinin, ahlakının tematik olarak konu edildiği görülmektedir. Hz. Muhammed’in kronolojik anlamda hayatına çok az ve özet olarak sadece ilk ünitelerde yer verilmiştir. Bu önceleme yerinde olmakla birlikte, kronolojik boyutun fazlaca göz ardı edilmesi ve konuların sadece tematik an-

1 Örnek olarak ortaöğretim TDB İslam I Dersi Öğretim Materyali, 9. Sınıf, MEB, Ankara, 2012, s. 66-85 bakılabilir.

latımla işlenmesi Hz. Muhammed'in hayatındaki neden-sonuç ilişkilerinin yeterince anlaşılabilmesi riskini beraberinde taşımaktadır.

Kur'an-ı Kerim seçmeli dersinde "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" ünitelerinde yeterince zaman ayrılmadığı halde İmam Hatip Liselerinde veya İlahiyat Fakültelerinde bir ilim dalı olarak öğretime konu edilmesi daha uygun olan "Tecvit bilgisi" adlı konulara yer verilmiştir. **Tecvit kurallarının Kur'an-ı Kerim'in doğru okunmasındaki önemi yadsımamakla birlikte ortaokul ve lise öğrencileri için bu kuralların uygulama sırasında öğretilmesi ve oturtulması daha uygundur.**

Yine aynı derste Arap alfabesinin öğretiminde geleneksel yöntemin takip edildiği görülmektedir. Bir liste halinde verilen harfler başta-ortada-sonda yazılışlarıyla üç katına çıkartılarak öğretilmeye çalışılmaktadır. Bunun yerine Arap alfabesinin öğretiminde yeni tekniklerin kullanılmasına ve harflerin tedricen öğretilmesine **yönelik yeniden ele alınmaya ihtiyaç vardır.**

Öğretim programlarının hepsinde **aynı metinler şeklinde yer alan** ölçme-değerlendirmeye ilişkin bilgilere bakıldığında 2004 yılından itibaren Türk eğitim sisteminde tüm ders programlarının hazırlanmasında temele alınan oluşturmacı yaklaşıma uygun olarak temel ilkeler belirlenmiştir. Ancak bu derslerin konu alanı itibarıyla kendine özgü durumu dikkate alınarak ölçme değerlendirme nasıl yapılacağına dair herhangi bir bilgi yer almamıştır. Öğretmenlerin bu derslerde öğrenci kazanımlarını ölçüp değerlendirirken hangi yöntem ve teknikleri kullanabilecekleri, ne tür etkinlikler yapabilecekleri konusunda atıflarda bulunulmamış, örneklere yer verilmemiştir. **Ayrıca ilköğretim kurumları yönetmeliğinde yer alan "seçmeli derslerin notla değerlendirilemeyeceği" hükmü gereğinde bu dersler ortaokullarda notla değerlendirilememesi önemli bir eksiklik olarak devam etmektedir. Bu nedenle öğretim programlarının bu derslerin kendi konu alanlarına özgü ölçme ve değerlendirmeye yönelik bilgi ve örnekleri içerecek şekilde yeniden ele alınmalıdır. İlgili yönetmelikte gerekli değişiklikler yapılarak seçmeli derslerin notla değerlendirilmesinin yolu açılmalıdır.**

ORTAOKUL VE ORTAÖĞRETİM
TEMEL DİNİ BİLGİLER
(İSLAM I-II) DERSLERİ
ÖĞRETİM PROGRAMLARI

1

1. ORTAOKUL VE ORTAÖĞRETİM TEMEL DİNİ BİLGİLER (İSLAM I-II) DERSLERİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Temel Dinî Bilgiler (TDB)² dersi, ortaokul ve liselerde yer alan haftada iki saatlik bir ders olup öğrenciler tarafından herhangi bir sınıf düzeyinde iki kez alınabilmektedir. Ortaokul ve liselerde seçmeli olarak yer alan bu derste hangi dinin öğretimi yapılacağına parantez içerisinde işaret edilmiş, ancak bu dersin farklı dinlere göre içeriklendirilebileceği bakanlık tarafından ayrıca ifade edilmiştir³. Burada incelenmesi yapılan söz konusu programlar İslam dininin öğretimi çerçevesinde hazırlanmış olanlardır. Bu dersin İslam dinine yönelik olanı aynı zamanda İmam Hatip ortaokullarının tüm sınıfları ile İmam Hatip liselerinin 9. sınıflarında zorunlu olarak okutulan meslek dersleri arasında yer almaktadır.

Bu bölümde T. C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 03. 09. 2012 tarih ve 145 ile 147 sayılı kararları ile kabul ettiği ortaokul TDB dersi (İslam, I-II) ve ortaöğretim TDB dersi (İslam, I-II) öğretim programları, öğretim programlarının öğelerini oluşturan hedefler, içerik, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme boyutları açısından incelenip değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Öncesinde söz konusu öğretim programlarında bu dersin nasıl tanıtıldığına bakılmıştır. İçerik dışındaki öğelerde inceleme ve değerlendirmeler yapılırken ortaokul ve ortaöğretim TDB (İslam I-II) öğretim programları birlikte ele alınmıştır. İçerik başlığında ise söz konusu programlar sırasıyla incelenmiştir. İçerik incelenirken öğretim programlarında yer alan ünite ve konular ile kazanım ve açıklamaların öncelikle ortaokul ve ortaöğretim TDB (İslam I-II) dersleri öğretim programlarında, sonra da ilk ve ortaöğretim DKAB programlarıyla farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. İçeriğe ilişkin değerlendirme ve önerilere ise sonuç ve değerlendirme başlığı altında yer verilmiştir.

1.1. Öğretim Programlarında TDB (İslam I-II) Dersinin Tanıtımı

Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II öğretim programlarında dersin tanıtımı, kapsamı ve amaçlarına ilişkin bilgilerin her iki programda da tekrarlanarak yer aldığı giriş, genel amaçlar, programın uygulamasına ilişkin ilke ve açıklamalar ile ölçme ve değerlendirmeye yönelik bilgiler bulunmaktadır. Programlarda giriş başlığı altında verilen bilgilerde bu dersin, temel kaynaklardan İslam dininin esaslarının doğru öğrenilmesi için gerekli bilgileri içerdiği; öğrencilerin din⁴ hakkında genel bilgiler edinmelerini,

2 Dersin adı raporun bundan sonraki kısmında kısaltılarak TDB şeklinde kullanılacaktır.

3 Millî Eğitim Bakanlığı, *12 Yıl Zorunlu Eğitim: Sorular-Cevaplar*, Ankara, 2012. s. 24.

4 Burası ortaöğretim TDB İslam I-II öğretim programında her iki programın giriş başlığındaki tek fark olarak İslam dini olarak geçmektedir.

uygulama ile ilgili eksikliklerini tamamlamalarını hedef aldığı; Kur'an-ı Kerim ve hadislerden iman ilkeleri, ibadet esasları ve genel ahlak kuralları, yaratılış, sorumluluklar, hak ve özgürlükler gibi konular hakkında elde ettiği bilgilerle bireylerin kendilerine ve topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olacağı ifade edilmektedir.

Giriş bölümünde yer alan dinin temel kaynaklarından yalın ve doğru biçimde öğrenilmesinin toplumda inanç ve ibadet birlikteliğinin sağlanmasında büyük önem taşıdığı ve bu dersin İslam dininin esaslarının temel kaynaklarından doğru öğrenilmesi için gerekli bilgileri içerdiğinin belirtilmesi, programlarda Kur'an ve Sünnet merkezli bir İslam sunumunun ön plana çıkartıldığını düşündürmektedir.

1.2. Amaç ve Kazanımlar

Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II öğretim programlarında, programların genel amaçları sıralanmaktadır. Ayrıca 2004 yılından itibaren diğer dersler için hazırlanan programlarda olduğu gibi öğrenme öğretme süreci sonunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, değer, beceri ve tutumları ifade etmek için oluşturmaya uygun olarak öğrenciyi merkeze alan “kazanım” ifadesi kullanılmaktadır. Seçmeli ders olarak ortaokul ve liselerin programlarına eklenen TDB İslam I-II derslerinde “din eğitimi”nin mi yoksa “din öğretimi”nin mi hedeflendiğinin belirlenmesi için bu programlarda ifade edilen dersin genel amaçlarına ve kazanımlarına bakmak bu konuda bilgi edinmeye yardımcı olacaktır.

- Programlarda bu dersin genel amaçları olarak “öğrencilerin;
- Temel özellikleri ile İslam'ın evrene ve hayata bakışı hakkında bilgi sahibi olmaları,
- İslam'ın temel iman esaslarını kavramaları,
- İslam'ın temel ibadetleri ve bunların uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmaları,
- Temel ahlak konuları ve toplumsal sorumlulukları bilmeleri,
- Toplumu oluşturan ve devamını sağlayan temel ilkeleri öğrenmeleri” sıralanmaktadır.

Dersin tanıtımına ilişkin programın giriş kısmında verilen bilgilerde dersin hedefinin öğrencilerin İslam dini hakkında genel bilgiler edinmelerini ve uygulama ile ilgili eksikliklerini tamamlamalarını sağlamak olduğu ifade edilerek iki temel hedefe işaret edilmektedir. Genel amaçların daha çok bu ifadedeki “İslam dini hakkında genel bilgiler edinmeleri” hedefine yönelik yazıldığı anlaşılmaktadır. Buna uygun olarak amaç ifadeleri öğrenmenin duyuşsal ve psikomotor alanlarından ziyade bilişsel alanına yönelik sıralanmıştır.

Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II dersleri öğretim programlarında belirlenen kazanımların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarından hangilerine yönelik yazıldıkları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ortaokul ve Ortaöğretim TDB İslam I-II Dersleri Kazanımlarının Sınıflandırılması

Dersler	Kazanım Sayısı	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
Ortaokul TDB İslam I	42	28	14	-
Ortaokul TDB İslam II	43	33	10	-
Ortaöğretim TDB İslam I	52	39	13	-
Ortaöğretim TDB İslam II	34	25	9	-
Toplam	171	125	46	-

Ortaokul ve ortaöğretim TDB öğretim programlarında belirtilen toplam kazanımların % 73’ü bilişsel alana, % 27’si ise duyuşsal alana yönelik yazılmıştır. Psikomotor alana dair ise hiçbir kazanım bulunmamaktadır.

Öğretim programlarında ifade edilen dersin genel amaçlarına ve belirlenen kazanımlara bakıldığında bu derslerin öğrencilerin İslam dininin inanç, ibadet, ahlak ve sosyal hayata ilişkin öğretileri hakkında bilgi sahibi olmalarını önlediği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu dinin inanç esaslarını benimsemelerine, bu esaslarla hayatlarını şekillendirmelerine, ibadetlerini yerine getirme konusunda istekli, duyarlı, muktedir olmalarına ve ahlaki ilkelerine uygun olarak davranışlarını belirlemelerine yönelik amaç ve kazanımlara yer verilmediği görülmektedir. Bu durumda, en azından öğretim programında ifade edilen amaç ve kazanımlar açısından, bu derslerin din eğitiminden ziyade din öğretimine yönelik olduğu söylenebilir.

1.3. Öğrenme Öğretme Süreçleri

Öğrenme öğretme süreçleri, öğretim programlarının dersin genel amaç ve kazanımlarına uygun olarak belirlenen bilgi, beceri ve değerlerin kazanılma sürecinin düzenlenmesini ifade eden ögesidir. Öğretim programlarının bütünlüğünü göstermesi, hedefler doğrultusunda belirlenen konuların hangi yöntem, teknik ve yaklaşımlarla ve hangi araç, gereç ve kaynaklarla işlenebileceğine, bu süreçte öğretmenlerin rollerinin ne olacağına dair bilgilerin yer alması bu dersin öğrenenleri açısından önemlidir. Bunun için iyi bir öğretim programında öğrenme öğretme süreçlerine yönelik olarak örnek etkinliklerin, yöntem ve tekniklere dair gerekli açıklamaların ve öğretim materyallerine ilişkin öneri bilgilerin olması gerekir.

Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II öğretim programlarında öğrenme öğretme süreçlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Programlarda öğretmen rollerine dair herhangi bir bilgi bulunmadığı gibi etkinlik örnekleri de yer almamaktadır. Bununla birlikte programlarda “Programın Uygulamasında İlke ve Açıklamalar” başlığı altında bu ögeye yönelik şu genel bilgileri bulmak mümkündür:

BU PARAGRAF ALINTI İSE ŞEKLEN DEĞİŞTİRİLMELİ Her bir ünite için kullanılacak süre ve ünitelerin işleniş sırası programda belirlenmiş olmasına rağmen, zümre öğretmenlerince öğrenci seviyesine ve çevre şartlarına uygun planlama yapılabileceği ifade edilmektedir. Böylece programların “çerçeve program” olduğu anlaşılmaktadır. Öğrenci merkezli olması ve uygulayıcılarına esneklik sağlaması yönleriyle bu program anlayışı olumlu olarak değerlendirilebilir. Öğrenme öğretme etkinliklerinde dikkat edilecek ilkeler olarak ise kazanımları edinmeye uygun görsel, işitsel ve basılı materyallerden yararlanılması, öğrenci merkezli öğrenme ve öğretme yöntem, teknik ve stratejilerin kullanılması, öğrenme öğretme süreçlerinin tümünde konuların öğrencilere kolaylaştırılarak ve sevdirilerek öğretilmesi, ünite konularının ayet ve hadisler temel alınarak işlenmesi ve öğrencilerin konulara ait ayet ve hadisleri ezberlemeleri yerine, ilgili ayet ve hadisleri anlam bütünlüğü içerisinde kavramalarının esas alınması sıralanmaktadır.

1.4. İçerik

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalarda ünite ve kazanımların, programın genel amaçlarına ulaşmayı sağlayacak şekilde farklı öğrenme alanlarına bölünerek belirlendiği ifade edilmektedir. Ancak hem ortaokul hem de lise programlarında öğrenme alanlarına dair herhangi bir bilgi yoktur. Yine ölçme ve değerlendirmeye ilişkin verilen bilgilerde dersin genel amaç ve kazanımlarına uygun olarak belirlenen değer ve becerilerden bahsedilmesine rağmen bu değer ve becerilerin ne olduğuna yönelik içerikte herhangi bir bilgiye yer verilmemektedir. Programın içeriği ünite ve konu başlıklarından ve her konuya ilişkin kazanım ve açıklama kısımlarından oluşmaktadır.

1.4.1. Ortaokul TDB Dersi (İslam I-II) Öğretim Programında İçerik

Ortaokul TDB (İslam I-II) dersleri altışar üniteden oluşmaktadır. Söz konusu programdaki üniteler, kazanım sayıları ve süreleri tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Ortaokul TDB Dersi (İslam I-II) Öğretim Programı Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri

	TDB (İslam I) Dersi Üniteleri	Kazanım Sayısı	Ders Saati	TDB (İslam II) Dersi Üniteleri	Kazanım Sayısı	Ders Saati
Ünite I	İslam'a Giriş	9	14	İman Esasları	16	20
Ünite II	İslam'a Göre Yaratılış	7	10	İslam'da İbadetler	10	18
Ünite III	İman'ın Şartları	6	12	Günlük Hayatta İslami Kurallar	4	10
Ünite IV	İslam'ın Beş Temeli	5	12	Toplumun Temeli: Aile	5	8
Ünite V	İslam'a Göre İyilik	8	12	İslam'a Göre Toplum Bilinci	4	8
Ünite VI	İslam'a Göre Sorumluluklarımız	7	12	İnsan'ın Ruhsal Yönü	4	8
	Toplam	42	72	Toplam	43	72

Ortaokul TDB İslam I dersi altı üniteden oluşmaktadır. İlk ünite olan ve İslam dini hakkında tanıtıcı bilgileri içeren “İslam'a Giriş” ünitesinde İslam dininin temel özellikleri olarak tevhid, barış, sevgi, fıtrat, kolaylık, dünya ve ahiret dini olması, akla önem vermesi ve evrenselliği sıralanmaktadır. Açıklamalar kısmında İslam'ın Hz. Adem'den günümüze kadar bütün zamanlar ve toplumlar için gönderilmiş yegane din olduğu gerçeğinin vurgulanması istenmektedir. Üniteye ayrıca “İslam ve Evren” ile “İslam ve Hayatımız” konu başlıkları yer almaktadır. Bu ünitenin konu başlıkları ve kazanımları ortaöğretim TDB İslam I dersi öğretim programındaki ilk ünite olan “İslam Tasavvuru” ünitesiyle aynıdır.

Bu üniteyle ilgili dersin genel amaçlarından sadece “Dinin temel özelliklerini kavrayarak, İslam'ın evrene ve hayata bakışı hakkında bilgi sahibi olmaları” amacı ilişkilidir. Ünite için belirlenen dokuz kazanımdan yedisi öğrencilerin sadece konuları bilişsel düzeyde kavramalarına, iki kazanım ise duyuşsal alanın alma basamağına ilişkin olarak fark etmelerine yöneliktir. Programda kazanımlara ilişkin olarak herhangi bir etkinlik örneği verilmemiştir. Yine açıklamalar kısmında kazanımlarla ilişkilendirilecek değer veya beceriler ile dersin ya da DKAB dersinin herhangi bir kazanımıyla ilişkilendirme yer almamaktadır.

“İslam'a Göre Yaratılış” başlığını taşıyan ikinci ünite, insanlar için merak edilen konuların başında gelen insanın ve evrenin nasıl var olduğu sorusuna İslam dininin cevabını içermektedir. Ünite konuları olarak evrenin ve insanın yaratılışına, insanın niçin yaratıldığına ve yaratılıştaki uyum ve güzelliğe yer verilmektedir. “Evrenin yaratılışındaki ölçü ve düzen” konusu ilköğretim DKAB 5. sınıf “Allah İnancı” ve 8. sınıf “Kaza ve Kader İnancı” ünitelerinde de bulunmaktadır.

Bu üniteyle ilişkilendirilebilecek herhangi bir genel amaç bulunmamaktadır. Ünite için belirlenen yedi kazanımdan beşi öğrencilerin sadece konuları bilişsel düzeyde kavramalarına, iki kazanım ise duyuşsal alanın alma basamağına ilişkin olarak fark etmelerine yöneliktir. Ünitenin tüm konularına yönelik kazanım yazıldığı görülmektedir.

Üçüncü ünite olan “İmanın Şartları” ünitesinde İslam’ın inanç esaslarını oluşturan Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere iman konuları sıralanmakta ve açıklamalar kısmında konuların genel hatlarıyla ele alınması istenmektedir. Bu ünite ortaokul TDB İslam II dersi birinci ünitesi olan “İman Esasları” ve ortaöğretim TDB İslam I dersi üçüncü ünitesi olan “İslam İnanç Sistemi”ne temel niteliği taşımaktadır. İslam’ın inanç esaslarına ilişkin ilk ve ortaöğretim DKAB öğretim programlarında da 4 ve 9. sınıf hariç tüm sınıf düzeylerinde üniteler yer almaktadır.

Açıklamalar kısmında iman esasları işlenirken birey ve toplum üzerindeki etkileri çerçevesinde genel hatlarıyla işlenmesi istenmektedir. Bu ifade diğer inanç esaslarıyla ilgili üniteler için de tekrarlanmaktadır. Bu ünite için belirlenen altı kazanımın tamamında öğrencilerin inanç esaslarının her birine inanmanın önemini kavramaları beklenmektedir. Tüm kazanımlar bilişsel düzeyin kavrama basamağına yöneliktir.

“İslam’ın Beş Temeli” başlıklı dördüncü ünite de İslam’ın şartları olarak bilinen Kelime-i şehadet, namaz, zekât, oruç ve hac konuları genel olarak ele alınmaktadır. Bu konular ortaokul TDB İslam II dersinin ikinci ünitesi olan “İslam’da İbadetler” ünitesinde detaylandırılarak işlenmekte ve ünite aynı konu başlıkları ve kazanımlarıyla ortaöğretim TDB İslam I dersi dördüncü ünitesi olan “İbadet Hayatı” başlığı altında tekrar edilmektedir. İlk ve ortaöğretim DKAB programlarında da ibadet öğrenme alanında 6. sınıfta namaz, 7. sınıfta oruç, 8. sınıfta zekât, hac ve kurban ile 10. sınıfta yeniden tüm ibadetlere aynı ünite içerisinde yer verilmektedir. İnanç esaslarında olduğu gibi ibadetlerde de ilköğretim DKAB programının ortaokul ve lise TDB programlarına göre daha ayrıntılı ve kapsamlı şekilde ele alındığı görülmektedir.

Açıklamalar kısmında ibadet konuları işlenirken uygulamayla ilgili yorum farklılıklarının dikkate alınması istenmektedir. Bu ifade ortaokul ve lise TDB programlarındaki diğer ibadetlerle ilgili üniteler için de tekrarlanmaktadır. İslam içerisindeki yorum farklılıkları konusu en erken ilköğretim DKAB 7. sınıf dördüncü ünitesi olan “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesinde işlenmektedir. Bu nedenle 7. sınıftan önce TDB İslam I veya II derslerini alan öğrenciler için ön öğrenmelerin yeterli olmayacağı ve bu farklılıkları anlamlandırmalarının güç olacağı söylenebilir.

Bu ünite dersin genel amaçlarından “İslam’ın temel ibadetleri ve bunların uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmaları” amacıyla ilişkilidir. Ancak ortaokul TDB İslam I dersinin bu ünitesi için belirlenen beş kazanım incelendiğinde bu düzeyde öğrencilerden sadece ibadetler hakkında bilgi sahibi olmalarının beklendiği anlaşılmaktadır. Bu beş kazanımdan biri bilişsel alanın bilgi basamağı, üçü aynı alanın kavrama basamağı ve diğeri de duyuşsal alanın alma basamağıyla ilişkilidir.

Beşinci ünite “İslam’a Göre İyilik” konusunu ele almaktadır. Üniteye ilk olarak İslam’ın insanın iyiliğini amaçladığı vurgulanmaktadır. İyi insanın temel özellikleri olarak doğru sözlü, güvenilir, adaletli, merhametli, iffetli, namuslu, yardımsever ve cömert olmak sıralanmaktadır. Yine iyilikte yarışıp yardımlaşmak ve iyiliği emredip kötülüğe engel olmak gerektiği konuları işlenmektedir. Bu ünitenin konularına 7. sınıf ilköğretim DKAB dersinde din ve güzel ahlak ünitesindeki İslam’da övülen bazı ahlaki tutum ve davranışlar başlığı altında da kısmen yer verilmektedir.

Konular işlenirken günlük hayatla ilişkilendirilmesi ve olumlu örnekler verilmesi açıklamalar kısmında belirtilmektedir. Bu ünitenin genel amaçlarda belirtilen temel ahlak konularına yönelik olduğu söylenebilir. Ünite için belirlenen sekiz kazanımdan biri bilişsel alanın bilgi basamağına, ikisi aynı alanın kavrama basamağına, beşi de duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir.

TDB İslam I dersinin son ünitesi “İslam’a Göre Sorumluluklarımız” başlığını taşımaktadır. Üniteye sorumluluk bilinci ile birlikte Allah’a, Peygamberimize, kendimize, annemize ve babamıza, akrabalarımıza, komşularımıza, topluma ve çevreye karşı sorumluluklarımız ele alınmaktadır. Ünite aynı konular ve kazanımlarla ortaöğretim TDB İslam I dersinde “Temel Sorumluluk Alanları” ünitesinde tekrarlanmaktadır. Bu ünite için belirlenen yedi kazanımdan üçü bilişsel alanın kavrama basamağı ve diğer dördü de duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir.

Ortaokul TDB İslam II dersi de altı ünitelerden oluşmaktadır. İlk ünite olan “İmanın Esasları” ünitesinde, TDB İslam I dersinin üçüncü ünitesinde genel hatlarıyla ele alınan inanç esaslarının biraz daha detaylandırılarak işlendiği görülmektedir. Üniteye inanç esaslarının her birine inanmanın gerekliliği ve bu inanmanın sağladığı faydalara değinilmektedir. Bu ünite aynı konular, kazanımlar ve açıklamalarla ortaöğretim TDB İslam I dersi üçüncü ünitesi olan “İslam İnanç Sistemi” ünitesinde tekrar edilmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi İslam’ın inanç esaslarına ilişkin ilk ve ortaöğretim DKAB öğretim programlarında da 4 ve 9. sınıf hariç tüm sınıf düzeylerinde üniteler yer almaktadır. Söz konusu programlar karşılaştırıldığında İslam dininin inanç esaslarının DKAB programlarında TDB İslam I-II programlarına göre daha ayrıntılı bir şekilde ele alındığı, daha fazla alt başlıklar içerdiği görülmektedir. DKAB programlarında bir veya iki inanç esası bir üniteyi oluştururken, TDB programlarında tüm inanç esasları tek ünite içerisinde toplanmakta ve bu ünite ortaokul ve lise TDB programlarında üç kez tekrarlanmaktadır.

Bu ünite dersin genel amaçlarından “İslam’ın temel iman esaslarını kavramaları” amacıyla ilişkilidir. Ünite için belirlenen ve ortaöğretim TDB İslam I dersi üçüncü ünitesi için de aynen tekrar edilen 16 kazanımdan üçüncüsünde “İman ile güzel davranış arasındaki bağı fark eder” yer almasına rağmen bu kazanıma dair ünite açılımında herhangi bir konu bulunmamaktadır. Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II öğretim programlarında 7 ve 8. kazanımlar yer değiştirmektedir. Ortaokul programında

8. kazanıma ait olan Tevrat kelimesi 7. kazanımın sonunda bırakılmış ve söz konusu kazanım “İlahi kitaplara inanmanın önemini kavrar. Tevrat,”... şeklinde kalmış, bu nedenle 8. kazanım da “Zebur, İncil ve Kur’an-ı Kerim’in temel özelliklerini kavrar. “ şeklinde eksik olmuştur. 16 kazanımdan beşi bilişsel alanın bilgi basamağına, 10 tanesi aynı alanın kavrama basamağına ve ünite açılımında ilişkili konu olmayan diğer kazanım da duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir.

“İslam’da İbadetler” başlığını taşıyan ikinci ünite de namaz, zekat, oruç, hac ve kurban ibadetlerine yer vermektedir. Bu ibadetlerin önemi ve yapıları alt konu başlıklarını oluşturmaktadır. Açıklamalar kısmında bu ünite işlenirken ibadetlerin genel hatlarıyla ele alınması, ibadetlerin birey ve toplum üzerindeki etkileri üzerinde durulması ve konular işlenirken ibadetlerin uygulamaları ile ilgili yorum farklılıklarına dikkat edilmesi istenmektedir. Bu ünite aynı konular, kazanımlar ve açıklamalarla ortaöğretim TDB İslam I dersi dördüncü ünitesi olan “İbadet Hayatı” başlıklı ünite de tekrar edilmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi ibadet konularının ilköğretim DKAB programında ortaokul ve lise TDB programlarına göre daha ayrıntılı ve kapsamlı olarak ele alındığı görülmektedir. Örneğin İslam’da ibadetler başlığını taşıyan ve ortaöğretim TDB İslam I dersi dördüncü ünitesi olan “İbadet Hayatı” ünitesinde de tekrar edilen ünitelerde, namaz konusunda sadece namazın önemi ve kılınışına yer verilirken, ilköğretim DKAB programı 6. sınıf “Namaz İbadeti” ünitesinde bu konulara ek olarak namazın hazırlık ve kılınış şartları ayrıntılı olarak işlenmekte, namaz çeşitlerine yer verilmektedir. Özellikle DKAB programında yer alan abdest, boy abdesti, teyemmüm, cemaatle namaz, Cuma, bayram, cenaze, teravîh namazları, ezan ve kamet, namazı bozan durumlar gibi konular TDB programlarında hiç yer verilmemektedir.

Bu üniteye yönelik dersin genel amaçları arasında öğrencilerin “İslam’ın temel ibadetleri ve bunların uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmaları” yer almaktadır. Ünite için belirlenen ortaöğretim TDB İslam I dersi dördüncü ünitesi için de aynen tekrar edilen 10 kazanımdan birisi bilişsel alanın bilgi basamağına, altısı aynı alanın kavrama basamağına, üçü ise duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir. İlgili genel amaç ve kazanımlara bakıldığında bunların uygulamaya yönelik olmadığı daha ziyade bilişsel alanın bilgi ve kavrama düzeyleri ile duyuşsal alanda kaldığı görülmektedir. Bu durumda TDB derslerinde ibadet boyutunda öğrencilerin öğrendiklerini içselleştirmeleri ve yaşantılarında uygulamaları kazanımlarda ifade edilmemektedir.

Üçüncü ünite “Günlük Hayatta İslami Kurallar” başlığını taşımaktadır. Bu ünite de helal, haram, günah, sevap kavramları ile günlük hayatta helaller ve haramlar başlığı altında beslenme, giyim kuşam ve süslenme, ekonomik hayat, insani ilişkiler, oyun ve eğlence, bidat ve hurafeler alt başlıklarına yer verilmektedir. Bu ünite aynı konular, kazanımlar ve açıklamalarla ortaöğretim TDB İslam I dersi altıncı ünitesi olan “İslam’da Helaller ve Haramlar” ünitesinde tekrar edilmektedir. Açıklama kısmında bu ünite işlenirken kişiselleştirme ve gereksiz ayrıntılardan kaçınılması, yanlış anlamaya yol açacak ifade ve söylemlerden uzak durulması istenmektedir.

Bu üniteyle ilişkilendirilebilecek herhangi bir genel amaç bulunmamaktadır. Ünite için belirlenen dört kazanımda öğrencilerin İslam'ın günlük hayata ilişkin kuralları bulunduğunu açıklamaları, helal-haram, sevap-günah kavramlarını tanımaları, günlük hayatta karşılaşılabileceği haram ve helallere örnekler vermeleri ve toplumda yaygın olan bid'at ve hurafeleri fark etmeleri istenmektedir. Anlaşılacağı gibi bu kazanımların biri bilişsel alanın bilme basamağına, ikisi aynı alanın kavrama basamağına ve diğeri de duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir. Bu kazanımlarda da ibadetler konusunda olduğu gibi öğrencilerin günlük hayattaki haramlardan kaçınıp helallere özen göstermesi yani yaşantısında bunlara dikkat etmelerine yönelik bir kazanım bulunmamaktadır.

“Toplumun Temeli: Aile” ünitesi dördüncü üniteyi oluşturmaktadır. Bu ünite de ilk aile, ailenin önemi, ailede mutluluğun temelleri ve aile bireylerinin görevleri konularına yer verilmektedir. Ailede mutluluğun temelleri olarak sevgi ve saygı, sağlıklı iletişim ve empati, karşılıklı güven ve sadakat ile şiddetten kaçınma sıralanmaktadır. Aile bireylerinin görevleri başlığı altında ise aile bireylerinin birbirine karşı görevleri sıralanmaktadır. Bu ünite aynı konular ve kazanımlarla ortaöğretim TDB İslam II dersi ikinci ünitesi olan “Aile Hayatı” ünitesinde tekrar edilmektedir. Yine ilk ve ortaöğretim DKAB programları 4. ve 11. sınıflarında “Aile ve Din” başlıklı ünitelere yer verilmektedir. 11. sınıf ünitesinde TDB programlarındaki ünite açılımlarından farklı olarak dinlerin evliliğe verdiği öneme değinilmekte, **Kur'an'dan ve Hz Peygamberden ailenin kurulması ve korunması ile ilgili öğütlerine yer verilmektedir.** Bu açıdan bakıldığında DKAB programlarında aile konusunun TDB programlarına göre daha kapsayıcı ve ayrıntılı olarak ele alındığı anlaşılmaktadır.

Üniteye ilişkin açıklama kısmında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu üniteyle toplumsal sorumluluk ve toplumu oluşturan ve devamını sağlayan ilkeler genel amaçları ilişkilendirilebilir. Ünite için belirlenen beş kazanımdan dördü bilişsel alanın kavrama basamağına diğeri ise duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir. Ortaöğretim DKAB programı 11. sınıf “Aile ve Din” ünitesinin kazanımlarına bakıldığında bilişsel ve duyuşsal alanın daha üst düzeyine ve psikomotor alana yönelik oldukları ve böylece TDB dersi ilgili kazanımlarına göre daha üst düzeyde belirlendikleri görülmektedir.

“İslam'a Göre Toplum Bilinci” başlığını taşıyan beşinci ünite de İslam'a göre toplumun temel özellikleri olarak bireylerin sorumluluğuna dayanması, sevgi ve saygı temelli olması, eşitlik ve kardeşlik esasına dayanması ve insan hak ve özgürlüklerini temel alması sıralanmaktadır. Toplumu güçlendiren unsurlar olarak ise yardımlaşma ve dayanışma, barış ve uzlaş, birlik ve bütünlük ile adalet ve güven ele alınmaktadır. Bu ünite aynı konular, kazanımlar ve açıklamalarla ortaöğretim TDB İslam II dersi “Toplumsal Değerler” başlıklı dördüncü ünite de tekrarlanmaktadır. Ortaöğretim DKAB programı dokuzuncu sınıf “Değerler” ünitesinde de toplumu birleştiren temel millî değerlere yer verilmektedir. Ünitenin açıklamalar kısmında konuların günlük hayattan ve tarihten örneklerle açıklanması istenmektedir. Ünite için belirlenen dört kazanımdan ikisi bilişsel alanın kavrama basamağına diğeri ikisi de duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir.

Ortaokul TDB İslam II dersinin son ünitesi “İnsanın Ruhsal Yönü” başlıklıdır. Bu ünite de beden ve ruh bütünlüğü, insanın ruhsal ihtiyaçları ve ruhsal ihtiyaçları karşılamada yanlış uygulamalar konularına yer verilmektedir. Bu ünite aynı konular, kazanımlar ve açıklamalarla ortaöğretim TDB İslam II dersi “İslam ve Manevi Hayat” başlıklı altıncı ünite de tekrarlanmaktadır. Ünitelere ilişkin açıklamalar kısmında konuların günlük hayatla ilişkilendirilerek anlatılması istenmektedir. Ruhsal ihtiyaçları karşılamada yanlış uygulamaların neler olduğu alt başlıklar hâlinde verilmek yerine açıklamalar kısmında sihir, büyü, uğur inancı, falcılık, ruh çağırma, medyumluk ve kehanet olarak sıralanmakta, konu işlenirken bunlara dikkat çekileceği belirtilmektedir. Toplumda yaygın olan batıl inançlar konusuna ilköğretim DKAB programında yedinci sınıfta melek ve ahiret inancı ünitesinde de yer verilmektedir. Ünite için belirlenen dört kazanımdan ikisi bilişsel alanın kavrama basamağına diğer ikisi de duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir.

1.4.2. Ortaöğretim TDB Dersi (İslam I-II) Öğretim Programında İçerik

Ortaöğretim TDB İslam I-II dersleri öğretim programında da dersin kapsamı ve amaçlarına ilişkin bilgilerin yer aldığı giriş, genel amaçlar, programın uygulamasına ilişkin ilke ve açıklamalar ile ölçme ve değerlendirmeye yönelik ortaokul TDB bilgiler İslam I-II programıyla aynı bilgiler bulunmaktadır. Bu başlıkta ortaöğretim TDB Dersi (İslam I-II) öğretim programında yer alan ünite ve konular ile kazanım ve açıklamalar değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirme yapılırken konuları ve kazanımları ortaokul TDB Dersi (İslam I-II) öğretim programı ile aynı olan üniteler için yapılan değerlendirmelere tekrar yer verilmemiştir.

Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II derslerinde aynı konuları ve kazanımları içeren ünitelerin ders materyalinde nasıl ele alındığını, içeriklerinin farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla Talim Terbiye Kurulu tarafından 2012-2013 öğretim yılı için onaylanarak dağıtımı yapılan ortaokul TDB İslam I ve ortaöğretim TDB İslam I Öğretim Materyalleri incelenmiştir. Bunun için ünite başlıkları farklı olmakla birlikte aynı konulara ve kazanımlara sahip “İslam’a Giriş” ve “İslam Tasavvuru” ile “İslam’a Göre Sorumluluklarımız” ve “Temel Sorumluluk Alanları” ünitelerine bakılmıştır.

Ortaöğretim TDB İslam I-II dersleri öğretim programındaki üniteler, kazanım sayıları ve süreleri Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Ortaöğretim TDB Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri

	TDB (İslam I) Dersi Üniteleri	Kazanım Sayısı	Ders Saati	TDB (İslam II) Dersi Üniteleri	Kazanım Sayısı	Ders Saati
Ünite I	İslam Tasavvuru	9	10	Temel Dokunulmazlıklar	8	14
Ünite II	İslam'ın Temel Kaynakları	6	8	Aile Hayatı	5	12
Ünite III	İslam İnanç Sistemi	16	20	İslam'a Göre Yaşam Olayları	7	12
Ünite IV	İbadet Hayatı	10	14	Toplumsal Değerler	4	10
Ünite V	Temel Sorumluluk Alanları	7	12	İslam, Hayat ve Bilim	6	12
Ünite VI	İslam'da Helaller ve Haramlar	4	8	İslam ve Manevi Hayat	4	12
	Toplam	52	72	Toplam	34	72

“Ortaöğretim TDB İslam I” dersi altı üniteden oluşmaktadır. Bu ünitelerden beşi ortaokul TDB İslam I ve II dersi öğretim programındaki ünitelerin aynı konular ve kazanımlarla tekrarlanmış hâlidir.

“İslam Tasavvuru” adlı ilk ünite ortaokul TDB İslam I dersi ilk ünitesi olan İslam’a Giriş ünitesiyle konular ve kazanımlar açısından aynıdır.

Bu ünitelerin ortaokul ve lise ders materyallerinde nasıl işlendiklerine bakıldığında ortaokul TDB İslam I ders materyalinde dilin biraz daha sade olmakla birlikte içeriğin oldukça benzer olduğu, kısmen aynı ifadelerin tekrarlandığı, konularla ilgili ayet, hadis ve örnekler için genellikle aynı tercihlerin yapıldığı görülmektedir. Örnek olarak İslam’ın akla önem verdiği konusu işlenirken her iki materyalde de konu şu şekilde tamamlanmaktadır:

İslam’a göre insan bilinçli bir şekilde inanmalı, ibadetlerini kendi istek ve iradesiyle yapmalıdır. “Onlar, ayakta iken, otururken, yanları üstüne yattıkça, hep Allah’ı hatırlayıp anarlar ve göklerin, yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler. “Düşünme akıl ile yapılan bir iştir. Neyin düşünülmesi ve nasıl dersler çıkarılması gerektiği de aklın sorumluluklarından. (Ortaöğretim TDB İslam I Öğretim Materyali, sayfa 14. Karşılaştırınız: Ortaokul TDB İslam I Öğretim Materyali, sayfa 14).

İkinci ünite olan “İslam’ın Temel Kaynakları” ünitesinde Kur’an-ı Kerim ile Hz Muhammed’in sünneti temel kaynaklar olarak belirtilmekte ve bu ikisi arasındaki ilişkiye yer verilmektedir. Ayrıca ünite de Kur’an-ı Kerim’i ve Sünneti anlama yollarına yer

verilmesi dinin temel kaynaklarından öğrenilmesi açısından oldukça önemlidir. İslam dininin ikinci temel kaynağı olan sünneti anlamaya yönelik ilk ve ortaöğretim DKAB programlarında yedinci sınıftaki “Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed” ünitesinde, 10. sınıftaki Kur’an’a Göre Hz. Muhammed ünitesinde ve 12. sınıfta Hz. Muhammed’i Anlama ünitesinde konular yer almaktadır. Kur’an’ı anlamaya yönelik ise dokuzuncu sınıftaki “Kur’an ve Ana Konular” ile 10. sınıftaki “Kur’an ve Yorumu” ünitesinde konular bulunmaktadır.

Ünitenin açıklamalar kısmında Kur’an-ı Kerim’i anlama yolları olarak meal ve tefsir ele alınırken farklı meal ve tefsirlerden örnek verilmesi istenmektedir. Bu ünite için belirlenen altı kazanımdan birisi bilişsel alanın bilgi basamağına, üçü aynı alanın kavrama basamağına ikisi ise duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir. Kazanımlar açısından bakıldığında DKAB programlarının TDB programının kazanımlarına göre bilişsel alanla birlikte duyuşsal ve psikomotor alanlara da yönelik yazıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin Kur’an-ı Kerim’i İslam dininin temel kaynağı olarak kullanma becerisine yönelik ortaöğretim DKAB programı 10. sınıf “Kur’an ve Yorumu” ünite kazanımında öğrencinin Kur’an’dan bir ayetin tefsir ve mealini incelemesi ifade edilmektedir. Yine sünnetin anlaşılması ve Hz. Muhammed’in model alınmasına yönelik DKAB 12. sınıf “Hz. Muhammed’i Anlama” ünitesinde öğrencilerin Hz. Muhammed’in çeşitli olaylar karşısındaki farklı söz ve davranışlarının nedenlerini irdelemesi; sözlerinin ve davranışlarının inceliklerini anlayarak onu model alması istenmektedir.

“İslam İnanç Sistemi” başlığını taşıyan üçüncü ünite, ortaokul TDB İslam II dersinin birinci ünitesi olan İman Esasları ünitesiyle konular, kazanımlar ve açıklamalar açısından aynıdır.

Dördüncü ünite olan “İbadet Hayatı” ünitesi ortaokul TDB İslam II dersinin ikinci ünitesi olan “İslam’da İbadetler” ünitesiyle konular, kazanımlar ve açıklamalar açısından aynıdır.

İbadetlerle ilgili ünitelerin açıklamalar kısmında geçen ibadetlerin uygulamaları ile ilgili yorum farklılıklarının dikkate alınması istenmektedir. Bunun ders materyaline yansıyor yansımadığına bakıldığında özellikle namaz konusunda Şafii ve Hanefi mezheplerinin farklılıklarına aynı metin içerisinde yer verildiği görülmektedir.

“Temel sorumluluk Alanları” başlıklı beşinci ünite ortaokul TDB İslam I dersinin altıncı ünitesi olan “İslam’a Göre Sorumluluklarımız” ünitesiyle konular ve kazanımlar açısından aynıdır. Bu ünitelerin ortaokul ve lise ders materyallerinde nasıl işlendiklerine bakıldığında içeriğin oldukça benzer olduğu, kısmen aynı ifadelerin tekrarlandığı, konularla ilgili ayet, hadis ve örnekler için genellikle aynı tercihlerin yapıldığı görülmektedir. Örnek olarak her iki materyalden şu kısımlar verilebilir:

Birbirimize karşı yapmamız gereken görevlerimizin yanında, Allah’a karşı da bazı sorumluluklarımız vardır. İslam dini sorumluluk yüklenmiş olan

insanlara “mükellef” adını vermiştir. Yani insanoğlu Allah tarafından kendisine teklif edilen kulluk görevlerini kabul etmiş olduğu için mükelleftir. Kur’an-ı Kerim’de insanın yüklendiği sorumlulukların ağırlığına şöyle dikkat çekilmiştir: “Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. . . .” (Ortaokul TDB İslam I Öğretim Materyali, sayfa 100. Karşılaştırınız: Ortaöğretim TDB İslam I Öğretim Materyali, sayfa 104).

Hepimizin Allah’a, Peygamberimize, kendimize, ailemize, akrabalarımıza, komşularımıza, topluma, çevre ve doğaya karşı sorumluluklarımız bulunur. Sorumluluklarımızın neler olduğu Allah tarafından bize bildirilmiş ve Peygamberimiz tarafından da nasıl yerine getireceğimiz örnek olarak gösterilmiştir. Biz de dünyadan ayrılıncaya kadar aklımız erdiği sürece her bir sorumluluğumuzun farkında olmalı ve hesabını veremeyeceğimiz işler yapmamalıyız. (Ortaokul TDB İslam I Öğretim Materyali, sayfa 101. Karşılaştırınız: Ortaöğretim TDB İslam I Öğretim Materyali, sayfa 105).

Altıncı ünite “İslam’da Helaller ve Haramlar”dır. Bu ünite de ortaokul TDB İslam II dersinin üçüncü ünitesi olan Günlük Hayatta İslami Kurallar ünitesiyle konular ve kazanımlar açısından aynıdır.

Bu ünitenin ortaöğretim TDB İslam I ders materyalinde içeriğinin nasıl oluşturulduğuna bakıldığında İslam dininin ekonomik hayata ilişkin prensipleri ortaya konulurken, ticarete müşteriye aldatmamak, tartı ve ölçünün dürüst olması, karaborsacılık yapmamak, haksız rekabet çeşitlerinden müşteri kızdırmamak ele alınırken, konuya ilişkin İslam dininin en önemli yasağı olan faiz konusuna değinilmemiştir.

Ortaöğretim TDB İslam II dersi de altı ünitelerden oluşmaktadır. Bu ünitelerden üçü ortaokul TDB İslam II dersi ile aynı diğer üçü ise farklıdır. Bu ünitelerden birincisi “Temel Dokunulmazlıklar” başlığını taşımaktadır. Bu ünite insan hak ve özgürlükleri konusu ile birlikte aklın, dinin, neslin, canın ve malın korunması konularına yer verilmektedir. Ünite işlenirken günlük hayatla ilişkilendirilmesi ve olumlu örnekler verilmesi açıklamalar kısmında belirtilmektedir. Bu ünite için belirlenen sekiz kazanımdan yedisi bilişsel alanın kavrama basamağına diğeri ise duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir.

“Aile Hayatı” başlıklı ikinci ünite ortaokul TDB İslam II dersinin dördüncü ünitesi olan “Toplumun Temeli: Aile” ünitesiyle konular ve kazanımlar açısından aynıdır.

Üçüncü ünite olan “İslam’a Göre Yaşam Olaylarında” doğum, hastalıklar afetler ve ölüm konuları işlenmektedir. Ünite başlığının ve konularının kapsam ve sınırlıklarının ne olduğu açıklamalar kısmındaki bilgilerden anlaşılabilir. Açıklamalar

kısımında konular işlenirken hayattan alınan olumlu örneklere yer verilmesi; çocuklar arası cinsiyet ayrımı yapılmamasına ve doğan her çocuğun aileye bir emanet olduğuna dikkat çekilmesi; ezan okuma, isim koyma, doğum kurbanı ve sadaka gibi uygulamalara değinilmesi; afetlerde psikolojik, sosyal ve ekonomik yardımlaşma ve dayanışmanın öneminin anlatılması istenmektedir. Ünite için belirlenen yedi kazanımdan altısı bilişsel alanın kavrama basamağına, diğeri ise duyuşsal alanın alma basamağına yöneliktir.

Dördüncü ünite “Toplumsal Değerler” dir. Bu ünite de ortaokul TDB İslam II dersinin beşinci ünitesi olan “İslam’a Göre Toplum Bilinci” ünitesiyle konular, kazanımlar ve açıklamalar açısından aynıdır.

“İslam, Hayat ve Bilim” başlığını taşıyan beşinci ünite de İslam’ın hayata bakışı, İslam’da bilim ve teknoloji ile İslam’da sanat konularına yer verilmektedir. Bu ünite için belirlenen altı kazanımdan dördü bilişsel alanın kavrama basamağına diğeri ikisi ise duyuşsal alanın alma basamağına yönelik yazılmıştır.

Ortaöğretim TDB İslam II dersinin son ünitesi olan “İslam ve Manevi Hayat”, ortaokul TDB İslam II dersinin altıncı ünitesi olan “İnsanın Ruhsal Yönü” ünitesiyle konular, kazanımlar ve açıklamalar açısından aynıdır.

1.5. Ölçme ve Değerlendirme

Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II öğretim programlarında ölçme ve değerlendirmeye ilişkin olarak sadece dikkat edilmesi gereken temel ilkelere yer verilmiştir. Ölçme ve değerlendirme süreci hazırlanırken temel ilkelere hareket edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu temel ilkeler; amaç ve kazanımlarla uyumlu olma, öğrenme öğretme süreciyle bütünlük (Süreci değerlendirme), ölçme araçlarında çeşitlilik, kendini değerlendirme ve bireysel farklılıklar olarak sıralanmıştır.

Ölçme ve değerlendirmeye yönelik bu ilkelerin öğrenci merkezli bir yaklaşımla saptandığı söylenebilir. Sürecin değerlendirilmesinin önerilmesi, öğrencilerin kazanımlarını ölçmek için farklı ölçme araçlarının kullanılmasının istenmesi, yine öğrencilerin bireysel farklılıklarının dikkate alınmasının ve kendilerini değerlendirmelerine fırsat verilmesinin belirtilmesi vb. öğelerden hareketle programın, 2004 yılından itibaren Türk eğitim sisteminde tüm ders programlarının hazırlanmasında temele alınan oluşturmaya yaklaşıma uygun olduğunu söylemek mümkündür.

1.6. Sonuç ve Değerlendirme

Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II dersleri, öğrencilerin ortaokul ya da lisenin herhangi bir sınıfında bir kez veya iki kez alabilecekleri seçmeli derslerdir. Öğretim programlarının hazırlanmasında bu durumun göz önünde bulundurulması, İslam I ve

İslam II derslerinde içeriğin ve kazanımların hem kendi içerisinde hem de birbiri arasında bütünlük taşıyacak şekilde oluşturulması öğrencilerin dersi anlamlandırması açısından önemlidir. Bu çalışmada amaç ve içerik açısından incelemesi yapılan ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II Öğretim Programları hakkında bu durum da dikkate alınarak şu değerlendirmeleri yapmak ve önerilerde bulunmak mümkündür:

- 2004 yılından itibaren ilk ve ortaöğretimdeki diğer derslere yönelik hazırlanan öğretim programları ölçüt alınarak bakıldığında, ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II Öğretim Programlarının, bir programda olması beklenen öğelere dair unsurları yeterince içermediği söylenebilir. Nitekim TDB İslam I-II programlarında, programlar hazırlanırken gerek eğitimsel gerekse de İslam sunumuna dair hangi tür yaklaşımların temele alındığına ilişkin herhangi bir bilgi yoktur. Temele alınan yaklaşımlar bir öğretim programının amaç ve kazanımları, içeriği, öğrenme öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme olarak sıralanabilecek tüm öğeleri üzerinde etkiye sahiptir. Öğretim programının öğretmenleri tarafından yeterince anlaşılması, ana çerçeveyi çizen, temele alınan yaklaşımları anlamlandırmalarıyla doğru orantılıdır. Bu nedenle dersin seçmeli ya da zorunlu olmasına bakılmaksızın öğretim programları hazırlanırken temele alınan yaklaşıma dair ayrıntılı bilgi verilmesi önemlidir. Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II Öğretim Programları da temele aldıkları yaklaşımlar hakkında bilgileri içerecek şekilde yeniden ele alınmalıdır.
- Öğretim programlarında öğrenme öğretme süreçlerine ve ölçme değerlendirme öğelerine yönelik sadece bazı temel ilkelere yer verilmiştir. Bu süreçlerde öğretmenin rolünün ne olacağına dair herhangi bir bilgi yoktur. Oysaki öğretmenin rolüne dair bilgilerin yer alması bu programların uygulayıcılarına rehber olma açısından önem taşımaktadır. Öğretmenlerin konuları işlerken veya öğrenci kazanımlarını ölçüp değerlendirirken hangi yöntem ve teknikleri kullanabilecekleri, ne tür etkinlikler yapabilecekleri konusunda atıflarda bulunulmamış, örneklere yer verilmemiştir. Bu öğelerin bir öğretim programının başarıyla uygulanması açısından önemi düşünüldüğünde söz konusu programların bu öğelere ilişkin bilgileri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır.
- İncelemesi yapılan söz konusu programlarda içerik, ifade edilmesine rağmen öğrenme alanlarına bölümlenmemiş ünite, konular, kazanımlar ve açıklamalar kısmından oluşmuştur. Üniteler ve konu başlıkları belirlenirken öğrenci gelişim düzeyleri de dikkate alınarak özellikle ortaokul programlarında onların bu dersi daha fazla benimsemelerine ve içselleştirmelerine yardımcı olabilecek “ben” ya da “biz” dili tercih edilmemiştir. Örnek olarak bazı ünite ve konu başlıkları için aşağıdaki öneriler verilebilir:
 - “İslam’a Giriş” ünite başlığı yerine “İslam’ı Öğreniyoruz/Öğreniyorum”
 - “Allah’a İman” konu başlığı yerine “Allah’ın Varlığına İnanırım: Allah’a İman”

-“Namazın Kılınışı” konu başlığı yerine “Namaz Kılıyoruz”

-“Çocukların Anne babalarına Karşı Görevleri” konu başlığı yerine “Anne Babamıza Karşı Görevlerimiz”

- Ortaokul ve ortaöğretim TDB İslam I-II öğretim programlarında yer verilen “açıklamalar” kısmında dersin uygulayıcılarına yardımcı olabilecek açıklamalara yeterince yer verilmediği, bazı ünitelerde ise ya hiçbir açıklama yapılmadığı ya da benzer açıklamaların tekrar edildiği görülmektedir (ortaokul TDB İslam II dersi aile ünitesi gibi). Açıklamalar kısmında kazanımlar arasında ilişkilendirmelere, hangi değer ve becerilerin üzerinde durulacağına dair herhangi bir yönlendirme yer almamaktadır. Bu nedenle derslerin kazanımlarında sürekliliğin sağlanması için öncelikle programların kendi kazanımları arasında, sonrasında ise DKAB ya da ilgili diğer derslerin kazanımlarıyla ilişkilendirilmesine yer verilmesi öğrenme öğretme sürecine yönelik önemli bir katkı sağlayacaktır.
- Bazı ünitelerde konu başlıkları belirlenirken alt başlıklar yazılmamış, konunun öğretim materyalinde detaylandırılması tercih edilmiştir. Örneğin ortaokul ve lise programlarında ibadetlerle ilgili ünitelerde namaz konusuna yer verilirken konu başlıkları olarak sadece “Namazın Önemi” ve “Namazın Kılınışı”na yer verilmiştir. Namazın şartları, namazın çeşitleri, namazı bozan durumlar gibi alt konu başlıkları belirtilmemiştir. Dokuzuncu sınıflar için hazırlanan öğretim materyaline bakıldığında alt başlık olarak yazılmayan pek çok konunun mevcut iki başlığın altında toplandığı görülmektedir. Namazın önemi başlığı altında namazın kimlere farz olduğu, namazın içindeki ve dışındaki farzları, namazın vacipleri, sünnetleri, namazı bozan durumlar ve namazın çeşitleri yer almıştır. Namazın kılınışı başlığı altında ise beş vakit namaz ve kılınışı, vitir, Cuma, bayram ve cenaze namazları ile cemaatle namaz kılmak konularına yer verilmiştir. Teravih namazına değinilmemiştir. Böylece namazın önemi başlığı, öğretim materyalinde sayfa 66’dan 77’ye kadar devam etmiştir. Namazın kılınışı başlığı ise 77’den 85’e kadar sürmüştür⁵.
- Öğretim programlarında alt başlık olarak yazılmayan doğrudan kazanımlarda da ifade edilmeyen ancak namaz ibadeti için önemi tartışılmayacak bu konuların ders kitaplarında işlenmesi yazarların tercihinin bırakılmış olmaktadır. Bu durumda başka bir yazar ya da yayınevi tarafından ders kitabı yazılırken sadece bu konu başlıklarından ve kazanımlardan hareket edilerek söz konusu konunun ayrıntılarına yer verilmeyebilir. Zaten yer verilmesi, konu başlığının bu kadar fazla sayfada devam etmesine ve başlık ile içeriğin uyumsuz olmasına neden olmaktadır. Bu durumun giderilmesi için öğretim programında ünitelerin konu başlıkları belirlenirken alt konu başlıklarının yazılması ve bu alt başlıklara yönelik kazanımların ifade edilmesine ihtiyaç vardır.

- Ortaokul TDB İslam I-II öğretim programındaki dokuz ünite, ortaöğretim TDB İslam I-II programında farklı ünite başlıklarıyla aynı konular, kazanımlar ve açıklamalarla tekrar edilmiştir. Ortaöğretim TDB İslam I dersinde sadece bir ünite, İslam II dersinde ise üç ünite daha önce tekrarlanmayan yeni üniteler olarak yer almıştır. Programların modüler tarzda hazırlanması istenmesine rağmen bu kadar ünitenin aynı konu başlıkları ve kazanımlarıyla tekrarlanması, söz konusu programlar hazırlanırken ortaokul ve lise öğrencilerinin ilgi, ihtiyaç ve gelişim özellikleri bakımından farklılıklarının yeterince göz önünde bulundurulmadığını düşündürmektedir. Öğretim programları bu içeriği ile ortaokul düzeyinde bu dersleri tercih eden öğrenciler için, dersin ortaöğretim düzeyinde tekrardan alınmaya gerek olmadığı anlamını taşımaktadır. Bu nedenle öğretim programlarında içeriğin, bu derslerin seçmeli ders oldukları da göz önünde bulundurularak, modüler tarzda hazırlanırken her bir modülün kendi içerisinde bütünlük taşıy biçimde hazırlanmasına ihtiyaç vardır. Bu yapılırken basitten karmaşığa, kolaydan zora ilkeleri gözetilerek aynı konu farklı modüllerde tekrar edilse bile konunun daha genel hâli ilk modülde, başlıkları ve kazanımları bakımından detaylandırılmış şekli ise sonraki modülde yer alması sağlanabilir.
- Söz konusu programlarda kazanımların çoğunluğu sadece bilişsel alanın bilgi ve kavrama basamağı ile duyuşsal alanın alma basamağına yönelik yazılmıştır. Bu durum bu derslerde din eğitiminden ziyade din öğretiminin yapıldığı izlenimi oluşturmaktadır. Bu dersin alanı nedeniyle kazanımların bilişsel ve duyuşsal alanlarda yoğunlaşması normalken, söz konusu alanların sadece giriş düzeyindeki basamaklarına yönelik değil ileri düzey basamaklarına yönelik de yazılması sağlanabilir. Bu nedenle derslerin amaç ve kazanımlarının, seçen öğrencilerin İslam dininin inanç esaslarını benimsemelerine, onun ibadetlerini yerine getirmeye muktedir ve istekli olmalarına ve ahlaki ilkeleriyle yaşantılarını düzenlemelerine yönelik olarak yeniden yazılmasına ihtiyaç vardır.

ORTAOKUL VE ORTAÖĞRETİM
HZ. MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMLARI

2

2. ORTAOKUL VE ORTAÖĞRETİM HZ. MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Programın giriş bölümünde Hz. Muhammed'in en güzel ahlak ile donatılıp insanlara örnek olarak sunulduğu ve itaat edilmesi istendiği vurgulanmıştır. Ayrıca Hz. Muhammed'in kıyamete kadar insanlığın kurtuluşu için tek umut olduğu ve onun yol göstericiliğinin iyi kavranmasının ancak bütün bir hayat için örnek alınması ile mümkün olacağı ifade edilmektedir. Ancak aynı programın genel amaçlar bölümünde öğrencinin Hz. Muhammed'i örnek almasının amaçlandığına dair bir madde görülememektedir. Programın genel amaçlar bölümünde yer alan, öğrencilerin “Hz. Muhammed'in İslam'ı yaşamada örnek olduğunu kavramaları amaçlanmaktadır.” ifadesi de örnekliliğin kavrama boyutunda kalmasının öngörüldüğünü göstermektedir.

Yine programın giriş bölümünde, Hz. Muhammed'in Hayatı dersi öğretim programının geliştirilmesinde esas alınan kaynaklar yer almaktadır. Bu kaynaklar, Kur'an-ı Kerim, siyer, hadis ve tarihtir. Aynı zamanda Hz. Muhammed'in Hayatı'nın tematik olarak ele alındığı da ifade edilmektedir. Bu ifadeden dersin kronolojik bir yapıda ele alınmayacağı anlaşılmaktadır. Ancak ünite ve kazanımlara bakıldığında tematik işleyişin, kronolojik bilgiyi çok fazla geri planda bıraktığı dikkat çekmektedir.

2.1. Amaç ve Kazanımlar

Ortaokul ve lise Hz. Muhammed'in Hayatı ders programlarının amaçlarına yönelik söz konusu programlarda genel amaçlar sıralanmaktadır. Seçmeli ders olarak ortaokul ve liselerin programlarına eklenen Hz. Muhammed'in Hayatı dersinde din eğitiminin mi yoksa din öğretiminin mi hedeflendiğinin belirlenmesi için bu programlarda ifade edilen dersin genel amaçlarına ve kazanımlarına bakmak bu konuda bilgi ve kanaat edinmeye yardımcı olacaktır.

Programlarda bu dersin genel amaçları olarak “öğrencilerin;

- Hz. Muhammed'in hayatını ana temalarıyla tanımaları,
- İslam dininin doğru anlaşılmasında Hz. Muhammed'e olan ihtiyacı fark etmeleri,
- Hz. Muhammed'in İslam'ı yaşamada örnek olduğunu kavramaları,
- Hz. Muhammed'in hayatını bütüncül bir yaklaşımla öğrenmeleri” nin amaçlandığı ifade edilmektedir.

Dersin genel amaçlarına bakıldığında amaç ifadelerinde öğrencilerin Hz. Peygamber'in hayatını ana temalarıyla tanımaları, ona olan ihtiyacı fark etmeleri, örnek olduğunu kavramaları ve hayatını bütüncül bir yaklaşımla öğrenmelerinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Öğrenmenin öğrencide davranışa dönüşmesine yönelik herhangi bir genel amaç ifadesi bulunmamaktadır. Dersin kazanım hedeflerinin öğrenme alanlarına göre dağılımı Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programının Kazanımlarının Sınıflandırılması

Öğrenme Alanı	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	32	-	-
Günlük Hayatta Hz. Muhammed	43	10	-
En Güzel Örnek	32	10	-
Sosyal Hayatta Hz. Muhammed	36	5	-
Hz. Muhammed ve Aile	31	6	1
Hz. Muhammed ve Toplumsal İletişim	27	14	-
TOPLAM	201	45	1

Öğretim programlarında ifade edilen dersin genel amaçlarına ve belirlenen kazanımlara bakıldığında toplam kazanımların %81,3'ü bilişsel, %18,2'si duyuşsal alana hitap etmektedir. Duyuşsal alana yönelik kazanımların da tamamı *alma* basamağında yer almaktadır. Duyuşsal alanın, dersin türü ve genel amaçları göz önünde bulundurulduğunda beklenen tepkide bulunma ve değer verme basamaklarında kazanım bulunmamaktadır. Davranış göstermeye yönelik tek kazanım ise beşinci sınıfın "Hz. Muhammed ve Aile" öğrenme alanında yer alan "Çocuğun Görevleri" ünitesinde bulunmaktadır.

Bu derslerin bu hâliyle öğrencilerin Hz. Muhammed'in hayatı hakkında bilgi sahibi olmalarını öncelendiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin, öğretim programının giriş bölümünde ifade edildiği şekilde Hz. Muhammed'in örnekliğini benimsemelerine, değer hâline dönüştürmelerine ve bu esaslarla hayatlarını şekillendirmelerine yönelik amaç ve kazanımlara yeterli miktarda yer verilmediği görülmektedir. Bu durumda, en azından öğretim programında ifade edilen amaç ve kazanımlar açısından, bu derslerin din eğitiminden ziyade din öğretimine yönelik olduğu söylenebilir.

2.2. Öğrenme Öğretme Süreçleri

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar bölümünde, öğrenme öğretme etkinliklerinde öğrenci merkezli öğrenme ve öğretme yöntem, teknik ve stratejilerinin kullanılacağı ifade edilmektedir. Diğer maddeler de incelendiğinde oluşturmacı bir anlayışın programa hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalarda ünite ve kazanımların, programın genel amaçlarına ulaşmayı sağlayacak şekilde farklı öğrenme alanlarına bölünerek belirlendiği ifade edilmektedir. Kazanımların, genel amaçlarda ifade edilen Hz. Muhammed'in hayatını tanıma, O'na olan ihtiyacı fark etme, örnekliğini kavrama hedefine uygun olarak oluşturulmuş olduğu görülmektedir.

İlke ve açıklamalar bölümünde ayrıca ünitelerin sıra ve işleniş sürelerinin zümre öğretmenlerince öğrenci seviyesi ve çevre şartlarına göre değiştirilebileceği, ayrıca kazanımları elde etmeye uygun görsel, işitsel ve basılı materyallerden yararlanılacağı ifade edilmektedir.

Dersin öğretim programında, 2005 yılından itibaren DKAB ders programlarında esas alınan öğrenci merkezli ve oluşturmacı anlayışa paralel bir yaklaşımın hakim olduğu, "öğrenme-öğretme etkinliklerinde öğrenci merkezli öğrenme ve öğretme yöntem, teknik ve stratejileri kullanılır" maddesinden anlaşılmaktadır.

2.3. İçerik

Programın içeriği; öğrenme alanları, üniteler, konu başlıkları ve her konuya ilişkin kazanım ve açıklama kısımlarından oluşmaktadır. Ders içeriği toplam altı öğrenme alanına göre oluşturulmuştur. Bu öğrenme alanları şunlardır:

- Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi
- Günlük Hayatta Hz. Muhammed
- En Güzel Örnek
- Sosyal Hayatta Hz. Muhammed
- Hz. Muhammed ve Aile
- Hz. Muhammed ve Toplumsal İletişim

Hz. Muhammed'in Hayatı dersinde öğrenme alanlarındaki ünitelerin sınıflara göre dağılımı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Ortaokul ve Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğrenme Alanları ve Ünitelerin Dağılımı

Öğrenme Alanları	Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	Günlük Hayatta Hz. Muhammed	En Güzel Örnek	Sosyal Hayatta Hz. Muhammed	Hz. Muhammed ve Aile	Hz. Muhammed ve Toplumsal İletişim
5. SINIF	Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	Temizlik	Hz. Muhammed'in Ahlakı	Hz. Muhammed ve Çocuk	Çocuğun Görevleri	Herkesin Dostu ve Kardeşi Hz. Muhammed
6. SINIF	Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	Beslenme	Hz. Muhammed'in İnancı	Hz. Muhammed ve Çevre	Ailede Sevgi ve Saygı	İletişim Dili
7. SINIF	Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	Giyim Kuşam	Hz. Muhammed'in İbadetleri	Komşuluk	Akrabalarla İletişim	Sosyal İletişim
8. SINIF	Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	Eğlence ve Spor	Hz. Muhammed'in Duaları	İnsan Hakları ve Adalet	Anne Babanın Görevleri	İnsani İlişkileri Güçlendirme
9. SINIF	Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	Estetik	Haya ve İffet	Eşitlik	Ailesizlere Aile	İstişare
10. SINIF	Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	Sağlık	Denge	Özgürlük	Kadın ve Erkeğe Bakış	Yönetim Anlayışı
11. SINIF	Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	Ekonomik Hayat	Dünya ve Ahiret Algısı	Toplumsal Barış	Ailede Eşlerin Görevleri	Birlikte Yaşama Kültürü
12. SINIF	Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi	Bilgi ve Değişim	Sevgi ve Merhamet	Toplumsal Paylaşım	Evlilik	Uluslararası İlişkiler

Sonraki bölümde ortaokul Hz. Muhammed'in Hayatı dersinin öğretim programlarında yer alan ünite ve konular ile kazanım ve açıklamalar değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

2.3.1. Hz. Muhammed ve Hayat Hikâyesi Öğrenme Alanı

Bu öğrenme alanında tüm sınıflarda “Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesini Hatırlayalım” adı ile aynı ünite açılımı, kazanım ve açıklamalar ortak olarak yer almaktadır. Ünite açılımının DKAB dersinde 6. sınıfta okutulan “Hz. Muhammed'in Hayatı” ünitesi ile aynı olduğu görülmektedir. Ünite Hz. Muhammed'in doğduğu çevre, doğumu, gençliği, peygamber oluşu, Mekke ve Medine dönemi ile vefatı genel hatlarıyla işlenmektedir. Öğretim programında ifade edilen tematik yaklaşımdan farklı olarak

kronolojik anlayışla hazırlanan tek ünite budur. Fakat adı “Hz. Muhammed’in Hayatı” olan ve her yıl seçmeli olarak okutulan bu derste daha ayrıntılı bir ünite beklentisi normal karşılanmalıdır.

Ünitenin, bu hâliyle her yıl genel bir tekrar ile diğer ünitelere hazırlık yapma veya ara sınıflarda dersi yeni alan öğrencilere Hz. Muhammed’in hayatını tanıtmaya amacını güttüğü söylenebilir. Ancak 5. sınıftan 12. sınıfa kadar öğrencilerde büyük gelişim ve farklılar mevcut olacaktır. Bu nedenle ünite açılımı, kazanım ve açıklamalarının bu farkı da gözetenek düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Açıklamalar bölümünde “Ünite ayrıntılara girilmeden genel hatlarıyla hatırlatılacaktır.” denilmektedir. Bu ifade, öğrencilerin hazır bulunuşluğu açısından uygun görünmektedir. Ancak 5. sınıf öğrencileri henüz Hz. Muhammed’in hayat hikâyesini DKAB dersinde de görmedikleri için “hatırlatılacaktır” ifadesi yerini bulmamaktadır. Zira önceden bu konu hiç işlenmemiştir. Hatırlatılacaktır ifadesi yerine “bilgilendirilecektir” kelimesi kullanılabilir. Aynı şekilde ünite isminde geçen “hatırlayalım” kelimesi de “bilgileneelim” şeklinde değiştirilebilir.

Ünitenin 4. kazanımında “Medine dönemi ve vefatını genel hatlarıyla hatırlar.” denilmektedir. Bu kazanımda “hatırlar” ifadesi kullanılmasına rağmen öğrenciler DKAB derslerinde bu kapsamda henüz bir ünite görmemişlerdir. DKAB dersinde Hz. Muhammed’in Hayatı ünitesi, 6. sınıfta 3. ünite olarak işlenecektir.

Diğer sınıfların bu öğrenme alanında ünitenin adı, ünite açılımı, açıklama ve kazanımları aynı olduğundan burada ayrıca değinilmeyecektir.

2.3.2. Günlük Hayatta Hz. Muhammed Öğrenme Alanı

Bu öğrenme alanında 5. sınıfta “Temizlik” başlıklı bir üniteye yer verilmiştir. Ünite açılımına bakıldığında ağız, diş, beden, kılık-kıyafet ve çevre temizliği ile ilgili konular görülmektedir. Bu hâliyle 4. sınıf DKAB dersinde 2. ünite olarak işlenen “Temiz olalım” ünitesi ile benzerlik göstermektedir. Ancak kazanımlar bir üst ifade olarak Hz. Muhammed’in temizlik konusundaki tutum ve tavırları ile ilişkilendirilmiştir. Bu hâliyle “Temiz Olalım” ünitesinde göze çarpan “İslam dininin temizliğe verdiği önem” vurgusundaki eksiklik giderilmiş olabilir.

Açıklamalar bölümünde “Beden temizliği kapsamında yıkanma, saç bakımı, tıraş olma, tırnak kesme, tuvalet adabı, el ve yüz temizliğiyle ilgili söz ve uygulamaları açıklanmalıdır.” denilmektedir. Hz. Muhammed’in örnekliliğini göstermesi ve somut örneklerle dersin zenginleştirilmesi konusunda oldukça geniş bir hareket alanı sunması açısından dikkat çekicidir.

Ünite kazanımlarına bakıldığında cümlelerin “kavrar” ve “açıklar” kelimeleri ile tamamlandığı göze çarpmaktadır. Kazanımlarda öğrencilerden bu örnekleri davranışa

dönüştürmeleri ve hayatlarında uygulamaları beklenmemektedir. Bu açıdan ünitenin öğretim boyutunun, eğitim boyutundan daha baskın olduğu söylenebilir.

Bu öğrenme alanının 6.sınıf düzeyinde yer alan ünitesinin adı “Beslenme” dir. Ünite adı “Beslenme”dir. Bu hâliyle Hz. Muhammed ile doğrudan ilişkisi zayıf görünmektedir. Zira ünite açıklamalarında da Hz. Muhammed kelimesi hiç geçmemekte, yemek öncesi ve sonrası temizlik, nimete şükür, yemek esnasında dikkat edilmesi gerekenler gibi ifadeler yer almaktadır. Her ne kadar kazanımlarda bu konuların Hz. Muhammed’in örnekliliği kapsamında işlenmesi gerektiği anlaşılrsa da ünite adı ve açıklımında niçin buna hiç vurgu yapılmadığı sorgulanmaya değer bir konudur.

Açıklamalar bölümünde Hz. Muhammed’in yiyecek içecek ikram etmeye teşvik ettiğinin açıklanması istenmektedir. Bu da ünite de diğer kâmlık ve paylaşma yönünü de ortaya koymaktadır.

Kazanımlarda öğrencilerin Hz. Muhammed’in temizlik, yeme içmede ölçü ve şükür konularındaki tutum ve davranışlarını fark etme, bilme ve kavraması vurgulanmaktadır. Ünitenin genelinde olduğu gibi bu ünite de kazanımlarda öğrenciden bir davranış beklenmediği görülmektedir.

Bu öğrenme alanında 7.sınıfta yer verilen ünitenin adı “Giyim Kuşam” dır. Daha önce de bazı ünitelerde göze çarpan şekilde bu ünite de hem ünite başlığında hem de ünite açıklımında Hz. Muhammed veya onunla bağlantılı bir kelimeye yer verilmemiştir. Ünite de üzerinde durulan konular giyim kuşamda israftan kaçınma, uyumluluk ve sadeliktir.

Ünitenin açıklamalar bölümünde öğretmenden, Hz. Muhammed’in özel bir kıyafeti olmadığını, iklim ve şartlara göre giyindiğinin vurgulanması istenmektedir. Bu da 3. kazanım olan “Kıyafet seçiminde ihtiyaçlarına uygun seçimler yaptığını kavrar.” ifadesi ile kendini göstermektedir. Ünitenin içinde bu hususun diğer kazanımlara göre daha ön planda yer alması dikkat çekicidir.

8.sınıfta yer alan “Eğlence ve Spor” ünitesi ile Hz. Muhammed’in eğlence ve spora bakışı işlenmiştir. Ünite açıklamalarında oyun ve yarışmalar, şakalaşma, müzik ve düğün-bayramlarda eğlenmek başlıkları görülmektedir. Ünitenin açıklamalar bölümü boş bırakılmıştır. Diğer ünitelerden farklı olarak boş bırakılması, spor, müzik, eğlence, oyun gibi konuların işlenmesinde öğretmene geniş bir hareket alanı bırakması bakımından değerlendirilebilir.

Kazanımlar bölümünde şaka, müzik ve eğlence konusunda Hz. Muhammed’in davranışlarındaki ölçü ve dikkat ettiği hususların kavranması ile ilgili kazanımlar mevcuttur. Bu hâliyle kazanımlar ile öğrencilerin davranışlarındaki sınırları kavramaları amaçlanmış görünmektedir.

Bu öğrenme alanının 9. sınıf düzeyinde yer alan ünitesi “Estetik” ünitesidir. Ünite açıklamalarına bakıldığında tertipli ve düzenli yaşamak, söz, davranış ve işleri güzel yapmak ile güzellik ve güzelleşme konularının yer aldığı görülmektedir.

Ünite açıklamalarında “Güzellik ve Güzelleşme konusu ele alınırken Hz. Muhammed’in kadın ve erkeklerin, güzellik ve güzelleşme konusunda dikkat etmeleri gereken ölçülerle ilgili tavsiyelerinden örnekler verilecektir” ifadesi ile öğretmenden estetik kavramını kadın ve erkeğin güzelliği bağlamında ele almasının beklendiği anlaşılmaktadır. Ünitenin estetiği sadece ferdî boyutta ele alması bir eksiklik olarak düşünülebilir. Zira estetik, sosyal ve kültürel boyutları da olan bir kavramdır.

10.sınıfta bu öğrenme alanında “Sağlık” ünitesi yer almaktadır. Ünite açıklamalarında sağlık ve sağlığı korumanın önemi, tedavi olmak ve hastalıklara sabretmenin önemi konu edilmektedir.

Ünitenin dördüncü kazanımında yer alan “Hz. Muhammed’in tedavi olmaya teşvik konusundaki söz ve davranışlarını açıklar.” cümlesi yanlış tevekkül anlayışlarının ortadan kaldırılması açısından önemlidir. Ancak bu konuda öğrencinin açıklamada bulunması yeterli değildir. Bunu davranışa dönüştürmesi de gerekmektedir. Dolayısıyla kazanım bu çerçevede formüle edilmelidir.

Bu öğrenme alanında 11.sınıfta yer alan ünite “Ekonomik Hayat” ünitesidir. Ünite açıklamalarında helal kazanç, alın teri, alış verişte dürüstlük, emeğin karşılığını vermek, ölçü ve tartıyı doğru yapmak konularının ele alındığı görülmektedir. Ünite açıklamalarında konuların günlük hayatla ilişkilendirilmesi istenmektedir. Günlük hayatta dürüstlük ve emeğe saygı konularının Hz. Muhammed’in örnekliliği açısından işlenmesi önemlidir. Kazanımlarda da Hz. Muhammed’in bu konulara yaklaşımının öğrenci tarafından bilişsel düzeyde öğrenilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Öğrendiklerini davranışa dönüştürmesini amaçlayan bir kazanım bulunmamaktadır.

12. sınıf ikinci ünitesinin adı “Bilgi ve Değişim” dir. Ünite açıklamalarında bilgi ve değişimin önemi, bireysel ve sosyal değişim, erdemli insan yetiştirmek konuları işlenmektedir.

Ünite açıklamaları boş bırakılmıştır. Ancak bu ünite de Hz. Muhammed’in Medine’de özel önem verdiği *suffaya* vurgu yapılması ve açıklamalar bölümünde ifade edilmesi daha uygun görülmektedir.

Ünitenin dördüncü kazanımı, “Bireysel ve sosyal değişim konusundaki ilke ve uygulamalarını kavrar.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu kazanımda değişimden ne kastedildiğinin net olarak ortaya konmadığı görülmektedir. Bireysel ve sosyal değişimden kasıt pozitif anlamda gelişme midir? Yoksa çağın şartlarına ve gereklerine uyum sağlamak mıdır? Bu husus herhalde öğretim materyallerinin basılmasıyla netleşecektir, ancak öğretim programındaki belirsizlik bir eleştiri konusu olarak zikredilebilir.

2.3.3. En Güzel Örnek Öğrenme Alanı

Bu öğrenme alanında 5.sınıfta “Hz. Muhammed’in Ahlakı” ünitesi yer almaktadır. Ünite açılımında Hz. Muhammed’in peygamber olmadan önceki ve olduktan sonraki ahlak anlayışı ve Hz. Muhammed’in kişisel özellikleri başlıklarına yer verilmiştir. Ahlak, anlayıştan öte doğrudan davranışa dönüştüğünde bir anlam kazanmakta ve Hz. Muhammed’in hayatında da bu şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan ünitenin somut örnekler sunmayı amaçladığı düşünülebilir.

Açıklamalar bölümünde ve kazanımlarda Hz. Muhammed’in peygamberlik öncesi hayatında da güzel ahlaklı bir insan olduğu vurgusu yer almaktadır. Bu haliyle güzel ahlakın Hz. Muhammed’in hayatının tümünü kapsadığı, peygamberlik öncesi-sonrası ayrımının yapılamayacağı mesajının verilmesi açısından değerlidir.

Ünitenin 4. kazanımında “Hz. Muhammed’in kişilik özelliklerini kavrar.” denmiş, açıklamalar bölümünde de kazanım, “Öncelikle merhamet, doğruluk, güvenilirlik, affedicilik gibi kişilik özelliklerine sahip olduğu vurgulanmalıdır.” ifadesiyle çerçevelenmiştir. Daha önceki ünitelerde de göze çarpan “öğrencide davranış değişikliği” beklentisinin yer almaması bu ünite de kendini göstermektedir.

6.sınıfta, En Güzel Örnek öğrenme alanındaki ünite “Hz. Muhammed’in İnanıcı” başlığıyla verilmiştir. 5. sınıftaki aynı öğrenme alanında “Hz. Muhammed’in Ahlakı” ünitesinin yer aldığı düşünüldüğünde öğretim programının ahlakı, inanca göre öncelediği söylenebilir. Nitekim Hz. Muhammed’in ahlakı ünitesini incelerken de aynı hususun dikkati çektiğinden yukarıda bahsedilmiştir.

Ünite açılımında Hz. Muhammed’in Allah sevgisi, inanca bağlılığı, Allah’a güvenmesi, sabrı ve Allah’ı çok anması konuları işlenmektedir. Şüphesiz ki Hz. Muhammed söz konusu olduğunda inanç sadece bu boyutlardan ibaret değildir. Ancak öğrenciye örnek olması konusunda yeterli olduğu söylenebilir.

Kazanımlar konusunda “fark eder” ve “kavrar” kelimeleri ile yine öğrencilerin Hz. Muhammed’in örneğini içselleştirmelerinin beklenmediği görülmektedir. Kazanımlarda en azından “takdir eder”, “önemsediğini ifade eder” veya “bilincinde olur” gibi daha fazla kabullenme içeren ifadelerin kullanılmış olması beklenebilir.

Bu öğrenme alanında 7.sınıfta “Hz. Muhammed’in İbadetleri” ünitesi yer almaktadır. Bu ünite de Hz. Muhammed’in ibadet anlayışı, farz ibadetleri, farz olmayan ibadetleri ve ibadetlerdeki devamlılığı vurgulanmıştır.

Ünitenin açıklamalarında Hz. Muhammed’in ibadet anlayışının hayatın bütün alanlarını kapladığı vurgusu yapılmaktadır. Bu şekliyle ibadet kavramının geniş olarak yorumlanması uygun görünmektedir.

Ünite kazanımlarında Hz. Muhammed'in ibadet anlayışının öğrenci tarafından örnek alınması beklentisinden uzak ifadeler yer almakta, “kavrar” ve “fark eder” şeklinde bilişsel düzeyde hedefler görülmektedir.

Hz. Muhammed'in örnekliliğini konu alan 8.sınıftaki ünitenin adı “Hz. Muhammed'in Duaları”dır. Ünite açılımında Hz. Muhammed'in duaya verdiği önem, günlük ve özel duaları ile duanın nasıl yapıldığı konuları yer almaktadır.

Ünite açıklamalarında “Dua adabı şekillerini vurgulanmalıdır.” ifadesinin neyi kastettiği tam olarak anlaşılmamaktadır. Ancak kazanımlarda da öğrencinin Hz. Muhammed'in dua adabını fark etmesinin vurgulanmış olması üniteye buna özel önem verildiğini göstermektedir.

9.sınıfta “Haya ve İffet” başlıklı üniteye haya ve iffetin önemi ile birlikte “Allah'ın huzurunda olma bilinci” konuları yer almaktadır. Ünite açıklamalarında “Bu ünite, yaşama dair olumlu bağlantılar kurularak anlatılacaktır.” ifadesi ile olumsuz örneklerin üniteye kullanılmaması vurgulanmıştır.

Ünitenin dördüncü kazanımında “Evlilik dışı ilişkilerin bireysel ve toplumsal hayata verdiği zararları anlatan sözlerini açıklar.” cümlesinde eleştirilen evlilik dışı ilişki kavramının sınırının ne olduğunun netleştirilmesi gerekmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan öğretim materyali (ders kitabı) incelendiğinde iffet kavramının “Fakirliğini ve zarureti gizleyip çok muhtaç bir hâle düşmedikçe durumunu kimselelere açmamaktır.”⁶ şeklinde açıklandığı ve bu sınırlar üzerinde işlendiği görülmektedir. Yukarıda bahsedilen kazanımla ilgili olarak da (belki de bahsettiğimiz açıklama doğrultusunda) iffeti koruma yollarından birinin de evlenmek olduğundan bahsedilmekte, konu bu çerçeveden dışarı çıkarılmamaktadır.⁷ Kazanımlarda, öğrencilerin hayali ve iffetli olma konusunda istekli olmaları ve davranışa dönüştürmeleri konusunda bir beklenti içinde olunmaması da ayrıca zikretmeye değerdir.

En güzel örnek öğrenme alanında 10.sınıfta “Denge” ünitesi yer almaktadır. Ünite açıklamalarına bakıldığında inanç, ibadet, duygu, davranış ve harcamalarda denge konularının işlendiği görülmektedir. Ünite açıklamalarında, duygularda denge konusunun sadece sevgi, öfke ve korku duyguları ile sınırlandırılması istenmektedir.

11.sınıfta yer alan “Dünya ve Ahiret Algısı” ünitesi, Hz. Muhammed'in dünya ve Ahirete nasıl baktığı ve Müslümanların da nasıl bakması gerektiği üzerinde durmaktadır. Ünite açılımlarında dünya ve ahiret için çalışmak konusu ile dünya ve ahiret dengesi konusu işlenmektedir. Ünite açıklamaları boş bırakılmıştır.

Ünitenin birinci kazanımı “Dünya hayatının geçici ve sınırlı olduğuna yaptığı vurguyu

6 Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Öğretim Materyali, 9. sınıf, s. 44, MEB, Ankara, 2012.

7 age, s. 47.

kavrar.” cümlesidir. Bu kazanım ile ortaya çıkması muhtemel yanlış anlamaları ikinci kazanım ortadan kaldırmayı amaçlar görünmektedir. İkinci kazanımda da “Dünya nimetlerinden faydalanmak gerektiğini anlatan söz ve davranışlarına örnekler verir.” şeklindedir. Bu dengeyi kurmuş bulunması ünitenin dikkate değer bir yönüdür. Ancak kazanımlar sanki bu konuları öğretmek için öğrenen birine hitap eder tarzda sadece bilişsel amaçlar içermektedir. **Öğrenciden buna uygun davranışlar göstermesi ile ilgili bir hedef yoktur.**

Bu öğrenme alanının 12.sınıfta yer alan ünitesi “Sevgi ve Merhamet” ünitesidir. Ünite açıklamalarında sevgi anlayışı, merhamet duygusu, canlılara merhamet ve merhametin yaygınlaştırılması konuları yer almaktadır. Ünite isminde sevgi ve merhamet iki temel kavram olarak yer alırken ünite alt başlıklarının dörtte üçünün merhamet üzerine olması dikkat çekicidir. Sevgi konusu sadece bir başlıkta işlenmiş, geri kalan üç başlık merhamet duygusuna ayrılmıştır.

Ünite açıklamalarında “Hz. Muhammed’in merhametin yaygınlaştırılması için gösterdiği çabalara vurgu yapılacaktır.” denmektedir. Bu ifadeyle merhametin kişisel boyuttan çok toplumsal boyutu üzerinde durulmasının ve merhametin yaygınlaşmasının öneminin vurgulanmasının istendiği anlaşılmaktadır.

Ünitenin yedi kazanımı vardır. Kazanımların tamamı, açıklar, kavrar, örnekler verir ifadeleri ile bitmekte ve bilişsel hedefler gütmektedir. Öğrencinin, sevgi ve merhametin önemini içselleştirmesine ve davranışa dönüştürmeye istekli olmasına yönelik bir kazanım bulunmamaktadır.

2.3.4.Sosyal Hayatta Hz. Muhammed Öğrenme Alanı

Bu öğrenme alanında 5.sınıfta “Hz. Muhammed ve Çocuk” ünite başlığı altında Hz. Muhammed’in sosyal hayatta çocuklarla olan ilişkisi işlenmektedir. Öğrenme alanı içinde çocuk konusunun en alt sınıfta verilmiş olması uygun görünmektedir.

Ünite açıklamalarında ünitenin, günlük hayatla ilişki kurularak anlatılması istenmektedir. Ünitenin birinci kazanımında “örnek yaşantısından yola çıkarak çocuklara davranışı konusunda çıkarımlarda bulunur” cümlesi yer almaktadır. Bu cümle, öğrencilerden daha önce Hz. Muhammed’in Ahlakı konusunda öğrendiklerinden yola çıkarak bazı ön kabullere ulaşmasının beklendiği şeklinde yorumlanabilir.

Ünitenin beşinci kazanımı “Ailelerin çocukları arasında cinsiyet vb. ayırım yapmama-ları gerektiğine ilişkin tavsiyelerini fark eder.” şeklindedir. Bu kazanım, sonuçları itibarıyla öğrencinin kendi ailesi ile çevresindeki aileleri, çocuklarına davranışları konusunda İslam dini açısından değerlendirme ve yanlışlarını fark etme fırsatı verecektir. Sonuç olarak öğrencinin Hz. Muhammed örneğinde “büyüklerin çocuklara karşı dinî sorumlulukları” konusunda bilinçlenmesi beklenmektedir.

6.sınıfta bu öğrenme alanında “Hz. Muhammed ve Çevre” ünitesi yer almaktadır. Ünite açılımlarında ekolojik denge, fiziki çevreyi korumak, doğayı sevmek ve korumak ve ekolojik dengeyi korumak başlıkları yer almaktadır. Başlıklar konu ve muhteva olarak birbirine çok yakın ve hatta aynı gibi görünmektedir. Zira fiziki çevre ile doğa, doğa ile ekolojik denge birbirinden çok farklı konular değildir. Bunlardan birinin korunması, diğerlerinin korunması anlamına gelebilir.

Kazanımlarda öğrenciden Hz. Muhammed’in evrendeki denge, güzellik, çevredeki canlı cansız varlıklara bakışı, ekolojik dengeyi koruma konusundaki çabaları hakkında örnekler vermesi beklenmektedir. Öğrenciden bunları davranışa dönüştürmesi beklentisine dair bir açıklama görülmemektedir.

Bu öğrenme alanında 7.sınıfta Hz. Muhammed’in komşuluk anlayışı “Komşuluk” isimli ünite ile işlenmektedir. Ünite açılımlarında Hz. Muhammed ve onunla ilgili hiçbir kelimenin geçmemiş olması dikkat çekmektedir.

Ünite, özellikle şehir hayatı ile zayıflamaya başlayan komşuluk ilişkilerini öğrencilere tekrar hatırlatmak ve bunun dinî boyutunu da öğretmek açısından önemlidir. Ünite açıklamalarında da Hz. Muhammed’in komşuluk ilişkilerinin örneklerle açıklanması istenmektedir.

Ünitenin 6. kazanımında Hz. Muhammed’in “Komşuluk ilişkilerinde inanç ayırımı yapmadığını kavrar.” ifadesi ile çok kültürlülüğe ve inançlara saygı değerine vurgu yapılması da önemlidir. Ancak bu ünite de Hz. Muhammed’in bu yönünün öğrenci tarafından örnek alınması beklenmemekte, sadece bilgi sahibi olması ve kavraması amaçlanmaktadır.

8.sınıfta bu öğrenme alanında Hz. Muhammed bağlamında “İnsan Hakları ve Adalet” ünitesi yer almaktadır. Ünite açıklamalarında insanlar arasında ayırım yapmamak, adalet ve haksızlıklardan kaçınmak gibi başlıklar yer almaktadır.

Ünite açıklamalarında Hz. Muhammed’in ırk, cinsiyet, din, sınıf, mevki gibi ayrımlar yapmaksızın insanlara adil davrandığı vurgusunun yapılması istenmektedir. Ünitenin birinci kazanımında da “İnsanlara, insan olduğu için değer verdiğini kavrar.” ifadesi bununla uyumaktadır. Bu hâliyle ünite de farklılıklara hoşgörü ile bakma ve birbirine tahammül etme mesajı verilmektedir.

Bu öğrenme alanında 9.sınıfta yer alan ünitenin adı “Eşitlik” tir. Ünite açıklamalarında insanların insanlıkta, kullukta ve hukuk karşısında eşitliği ile eşitliği korumanın önemi konuları işlenmektedir. Ünite de açıklamalar bölümü boş bırakılmıştır.

Ünitenin üçüncü kazanımında “İnsanların hukuk karşısında eşit olduklarını anlatan söz ve davranışlarından çıkarımlarda bulunur.” ifadesi dikkat çekmektedir. Zira dersin diğer ünitelerindeki kazanımlardan farklı olarak bu kazanımda öğrenciden analiz basamağında sonuçlar beklenmektedir.

Ünitede eşitlik kavramı yanında adalet kavramından söz edilmemesi, en azından kazanım veya açıklamalarda ifade edilmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Gerçi adalet kavramı, ortaokul 8. sınıfta “İnsan Hakları ve Adalet” ünitesi ile işlenmiştir ancak o ünite de eşitlik konusuna değinilmektedir. 8. sınıf ünitesinde adalet kavramı insan hakları ifadesi ile birlikte kullanılırken bu ünite de eşitlik kavramının tek başına ünite ismi olması, eşitlik kavramının günümüz dünyasında daha öne çıkan bir kavram olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

10.sınıfta yer alan ilgili ünitenin adı “Özgürlük” tür. Ünite açıklamalarında işlenmesi beklenen konular inanç ve ibadet özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü, ekonomik özgürlük ve özgürlüğün sınırları olarak sıralanmıştır.

Ünitenin beşinci kazanımı, “Özgürlüğü helaller, haramlar ve başkalarının haklarını ihlal etmeme noktasında değerlendirdiğini kavrar” şeklindedir. Bu kazanımla özgürlüğün sınırsız olmadığı, başkalarının haklarını ihlal etmenin haklar kapsamına girmediği vurgusu yapılması önemlidir.

11. sınıfta yer alan ünitenin adı “Toplumsal Barış” tır. Ünite açıklamalarında toplumsal barışın önemi, toplumsal barışı sağlayan ve bozan unsurlar, toplumsal barışın aşamaları gibi başlıklar yer almaktadır. Ünite açıklamalarında Hz. Muhammed’in “Selamı yayınız.” hadisinin anlamlarına vurgu yapılması istenmektedir. Burada “anlamları” kelimesinin kullanılması, bu hadisin ferdi ve toplumsal boyutları açısından farklı değerlendirmelerinin yapılması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Ünite açıklamalarında ayrıca Hz. Muhammed’in hicret sonrası Medine’de oluşturduğu toplumun kuruluş evrelerine de vurgu yapılması istenmektedir. Buradan da toplumsal barış ile bu süreç arasında doğrudan bir bağ kurulması ve oradaki süreçlerin öğrenciye örnek olarak sunulmasının amaçlandığı düşünülebilir. Ünitenin beşinci kazanımında da “Toplumsal barışı sağlamada gerçekleştirdiği yöntem ve aşamaları kavrar.” denilerek bu noktaya vurgu yapılmıştır.

“Sosyal Hayatta Hz. Muhammed” öğrenme alanında 12.sınıfta “Toplumsal Paylaşım” isimli bir ünite yer almaktadır. Ünite açıklamalarına bakıldığında paylaşım kavramının duygusal ve ekonomik paylaşım ile zaman paylaşımı olarak üç boyutta ele alındığı görülmektedir. Bir diğer başlık ise “Güçsüzlere Yardım” dır.

Ünite açıklamalarında “Güçsüzlere Yardım” konusu ele alınırken Hz. Muhammed’in yaşlılar, engelliler ve kimsesizler gibi ilgi ve korunmaya ihtiyacı olanlara duyduğu sevgiye; onlara yaptığı maddi manevi yardıma dair örnekler verilecektir.” denmekte ve ünitenin dördüncü kazanımı işaret edilmektedir. Ünitenin dördüncü kazanımı ise “Güçsüzlere sevgi ve ilgi gösterilmesi konusundaki söz ve davranışlarını açıklar.” cümlesidir. Bu hâliyle açıklamalar bölümündeki ifade gereksizdir. Zira kazanımı gerçekleştirmek için zaten bunun yapılması gerekmektedir.

2.3.5. Hz. Muhammed ve Aile Öğrenme Alanı

5.sınıfta bu öğrenme alanında öğrencinin yaş seviyesine uygun olarak “Çocuğun Görevleri” ünitesine yer verilmiştir. Bir önceki üniteye büyüklerin küçüklere karşı sorumluluğu hakkında bilgi sahibi olan öğrencinin, bu üniteye kendisinin büyüklere karşı ne gibi sorumluluklarının bulunduğunu öğrenmesi ünitelerin birbiriyle uyumlu olarak sıralandığı şeklinde yorumlanabilir.

Ünite açılımı ve kazanımlara genel olarak bakıldığında konunun tamamen çekirdek aile bağlamında işlendiği görülmektedir. Ünitenin geniş aile gerçeğinin de göz ardı edilmeden düzenlenmesi, en azından çocuğun diğer aile büyüklerine karşı da sorumluluklarının olduğunun hatırlatılması gerekmektedir.

Ünitenin üçüncü kazanımındaki “Söz ve davranışlarından hareketle anne-babaya karşı güzel davranışlarda bulunmaya istekli olur.” ile beşinci kazanımındaki “Örneklüğünden hareketle anne-babasına karşı iyi davranışlar gösterir.” ifadeleri dikkat çekmektedir. Bu kazanımlardan beşinci kazanım, üçüncüsünü de içinde barındırdığından fazlalık olarak görünmektedir. Ancak yine de bu hâliyle diğer ünitelerde eleştirilen yapının tersine öğrencinin öğrendiğini davranışa dönüştürmesinin beklenmesi açısından değerlidir.

Öğrenme alanının 6.sınıfta yer alan ünitesinin adı “Ailede Sevgi ve Saygı” dır. Ünite açılımında aile içinde anne babanın çocuklara, çocukların anne-babaya ve çocukların kendi arasındaki sorumlulukları yer almaktadır. Bu üniteye de gerek ünite başlığı ve gerekse ünite açılımında Hz. Muhammed ve din ile ilgili hiçbir ifadenin yer almaması dikkate değerdir. Ünite içeriği, 5. sınıf 4. ünitesi olan “Hz. Muhammed ve Çocuk” ile 5. ünitesi olan “Çocuğun Görevleri” ünitelerinin içeriği ile oldukça yakın görünmektedir. Zira “Hz. Muhammed ve Çocuk” ünitesinde büyüklerin çocuklara davranışı, “Çocuğun Görevleri” ünitesinde de çocuğun büyüklere davranışı konusunda kazanımlar mevcuttur.

Bu ünitenin kazanımlarında öğrenciden beklenen bilgi, kavrama, açıklama düzeyinde kalmaktadır. “Çocuğun Görevleri” ünitesinin kazanımlarında yer alan “...istekli olur.”, “...davranışlar gösterir.” gibi ifadeler bu ünitenin kazanımlarında yer almamaktadır.

7.sınıfta bu öğrenme alanında “Akrabalarla İletişim” ünitesi yer almaktadır. Hz. Muhammed’in, akrabaları ziyaret, sevinç ve üzüntüleri paylaşmak, akrabayı koruyup gözetmek ve akrabalar arası yardımlaşma ile ilgili tutum ve davranışları işlenmektedir. Kazanımlara baktığımızda ise toplam dört kazanımın üçünün kavrama düzeyinde olduğu görülmektedir.

“Anne Babanın Görevleri” başlığı ile 8.sınıfta yer alan üniteye anne babanın görevleri, iyi bir evlat yetiştirmek, iyiliğe yönlendirip kötülükten sakındırmak, sevgi ile büyütme ve örnek olmak olarak belirtilmiştir. Açıklamalar bölümünde de Hz. Muhammed’in örnek davranışları çerçevesinde örnek anne babanın özelliklerinin açıklanması isten-

mektedir. Bu ifadeden, ünitenin asıl hedefinin Hz. Muhammed'in bu yönünü öğretmek değil, örnek anne babanın özelliklerini öğretmek olduğu anlaşılmaktadır.

Bu ünite ile yakın ilişkisi olan “Çocuğun Görevleri” ünitesi beşinci sınıfın aynı öğrenme alanında yer almaktadır. Bu nedenle bu ünitenin de sekizinci sınıfta bulunmasının konu bütünlüğü açısından uygun olmadığı, altıncı sınıfta okutulmasının daha isabetli olacağı düşünülebilir.

9.sınıfta Hz. Muhammed ve Aile öğrenme alanında yer alan ünite “Ailesizlere Aile” ünitesidir. Daha önceki birçok üniteye eleştiri konusu yaptığımız yapının aksine bu ünite isminde Hz. Muhammed'e atıf yer almaktadır. Ünite açıklamalarında öksüz, yetim, kimsesiz ve mağdurlara yardım konuları işlenmektedir.

Ünite açıklamalarında ünite işlenirken öksüz, yetim veya mağdur öğrencileri incitmeme konusunda hassas davranılması istenmektedir. Kazanımlarda ise Hz. Muhammed'in öksüz, yetim ve mağdurların korunması konusundaki tavsiye, özen ve çabalarını “açıklar”, “kavrar” ve “fark eder” ifadeleri ile öğrencilere vermeyi hedeflemektedir. Öğrenciden beklenen bir “davranışa dönüştürme” hedefi kazanımlarda görülmektedir.

Bu öğrenme alanında 10. sınıfta yer alan ünitenin adı “Kadın ve Erkeğe Bakış” tır. Ünite açıklamalarında kadın ve erkeğin konumu, kadın erkeğin eşitliği ve kadın erkek ilişkileri konuları yer almaktadır. Ünitenin açıklamalar bölümü boş bırakılmıştır.

Ünitenin geneline bakıldığında mutlak bir kadın erkek eşitliğinden bahsetmediği görülmektedir. Kadın ve erkeğin görev ve sorumlulukları açısından farklılıkları olduğu vurgulanmaktadır. Ünitenin beşinci kazanımında yer alan “Görev ve sorumlulukları açısından kadın ile erkeğin farklılıklarını anlatan söz ve davranışlarını açıklar.” cümlesi bunu desteklemektedir. Bu farklılıkların nasıl vurgulandığını tespit etmek için öğretim materyalinin incelenmesine ihtiyaç vardır. Ancak 10. sınıf öğretim materyali, bu inceleme sırasında henüz yayımlanmamıştır.

Bu öğrenme alanında 11.sınıfta “Ailede Eşlerin Görevleri” ünitesi yer almaktadır. Bu öğrenme alanında daha önce de buna benzer ünitelerin yer aldığı düşünülse de bu üniteye eşlerin birbirine karşı olan görev ve sorumluluklarının işleniyor olması bu üniteyi diğerlerinden farklı kılmaktadır. Ünite açıklamalarında eşleri birbirine bağlayan değerler, eşlerin sorumlulukları ve görevleri, anlaşmazlıkların çözümü konuları ele alınmaktadır.

Ünitenin ikinci kazanımında “Sorumluluklarını bilen bir eş olduğunu kavrar.” cümlesi ile konunun Hz. Muhammed'in aile yaşantısından örnekler çerçevesinde işlenmesinin beklendiği anlaşılmaktadır.

12.sınıfta bu öğrenme alanındaki ünitenin başlığı “Evlilik”tir. Bu öğrenme alanında daha önceki sınıflarda yer alan ünitelere bakıldığında evlilik konusunun on ikinci sı-

nıfa bırakılmış olması dikkat çekmektedir. Zira on birinci sınıfta “Ailede Eşlerin Görevleri” ünitesi işlenmektedir. Evlilik konusunu işleyen bu ünitenin “Ailede Eşlerin Görevleri” ünitesi ile yer değiştirmesi ve önce evlilik konusunun işlenmesi öğrenme alanının bütünselliği açısından daha faydalı olacaktır.

Ünite açıklamalarında evliliğe teşvik, eş seçimi, nişan ve nikâh ile evlilik hukuku konuları yer almaktadır. Ünite açıklamalarında ise “Bu ünite, günlük hayatla ilişki kurularak olumlu örneklerle anlatılacaktır.” ifadesi dikkat çekmektedir. Buradaki olumlu örnekten kastın ne olduğu açıklanmalı veya bu açıklamanın yapılmaması tercih edilmelidir.

2.3.6. Hz. Muhammed ve Toplumsal İletişim Öğrenme Alanı

Bu öğrenme alanında 5.sınıfta “Herkesin Dostu ve Kardeşi Hz. Muhammed” ünitesi yer almaktadır. Ünite özellikle kardeşlik ve engellilere karşı nasıl davranılması gerektiği vurgusu öne çıkmaktadır.

Açıklamalar bölümünde “Bu ünitenin 6. kazanımı işlenirken engelli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda onları incitmeme konusunda dikkatli davranılacaktır” ifadesi yer almaktadır. Ancak bunun, altıncı kazanım olan “Arkadaş ve dostlarına karşı gösterdiği fedakârlıkları fark eder.” cümlesi ile ne gibi bir bağlantısı olduğu net değildir.

Ünitenin birinci kazanımında “Bütün insanlığın kardeşliği için çalıştığını kavrar.” ifadesi ile toplumdaki farklı inanç kesimlerine karşı birleştirici bir tavır içinde olduğunun anlaşılması istenmiş görünmektedir. Ancak ünite öğrenciden, öğrendiklerini davranışa dönüştürmesi, kendisinin de Hz. Muhammed gibi davranmayı arzulamasının beklendiği işaret eden bir ifade yer almamaktadır.

6. sınıfta bu öğrenme alanı altında “İletişim Dili” başlıklı ünite yer almaktadır. Ünite alt başlıklarında dinî referanslardan uzak bir dil söz konusudur. Samimiyet, nezaket, empati, esprili konuşmak ünitenin işlediği temel konular olarak göze çarpmaktadır.

Ünite kazanımlarında öğrencinin konuşmanın adabını fark etmesi, muhatabın seviyesine göre konuşmanın önemini kavraması, empatinin önemini fark etmesi gibi hususlar yer almaktadır. Öğrencilere sağlıklı iletişim modeli sunma açısından bu hususlara dikkat çekilmesi, öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmek ve bu yolla bilişsel kazanımlarını arttırmaya yardımcı olmak önemlidir.

7. sınıfta yer alan “Sosyal İletişim” ünitesi altında özel hayata saygı, başkasının hakkını korumak, karşılıksız iyilik yapmak ve mütevazi olmak gibi konular işlenmektedir. Açıklamalarda ise özel hayata saygı ve sınırları korumak konusundaki hassasiyetinin özellikle vurgulanması istenmektedir.

Kazanımlara bakıldığında biri dışında tüm kazanımların “fark eder” ifadesi ile bittiği görülmektedir. Fark etmenin bilişsel bir sürecin sonucu olduğu ve oluşturmaya anlayışa

göre yazıldığı anlaşılmalı birlikte öğrencide davranışa dönüşen bir yönünün bulunmadığı da söylenebilir. Kazanımlarda “istekli olur” gibi ifadelerle biten kazanımların yer alması, sağlıklı bir toplumsal iletişimin önemini vurgulandığı bir üniteye daha uygun olabilir.

Bu öğrenme alanında 8.sınıfta “İnsani İlişkileri Güçlendirme” başlıklı bir ünite bulunmaktadır. Ünite açıklamalarında toplumsal ilişkilerde önemli olan işbirliği ve dayanışma, güvenilir olmak, doğru ve dürüst olmak, sevgi ve saygıyı esas almak konuları yer almaktadır. Ünite açıklamalarında da Hz. Muhammed’in bu konulara verdiği önemin örneklerle açıklanması istenmektedir. Böylece Hz. Muhammed’in örneğine vurgu yapılmakta, kazanımlarda da öğrencinin bunu fark etmesi amaçlanmaktadır. Ancak öğrenciden bu farkındalığı davranışa dönüştürmesine yönelik bir ifade görülmemektedir.

Bu öğrenme alanının 9.sınıfta yer alan ünitesinin adı “İstişare” dir. Ünite açıklamalarında bireysel ve toplumsal konulardaki istişarenin önemi ve yararları işlenmektedir. Açıklamalar bölümü boş bırakılmıştır.

Ünitenin üçüncü kazanımı “Başkalarının fikirlerine değer veren, saygı duyan bir insan olduğunu fark eder” cümlesidir. Bu kazanımla öğrencilerin birbirine saygı duyma, fikirlerini dinleme değerine sahip olması amaçlanmakta gibi görülmektedir. Kazanımda geçen “fark eder” ifadesi, öğrencinin benzer davranışlar göstermeye istekli olmasını amaçlayan bir kazanımla desteklenmelidir.

H.z. Muhammed ve Toplumsal İletişim öğrenme alanının 10.sınıfta yer alan ünitesi “Yönetim Anlayışı” adını taşımaktadır. Ünite açıklamalarına bakıldığında yönetici ve yönetilen olarak iki temelde oluşturulduğu görülmektedir. Yöneticinin özellikleri, görev ve sorumlulukları ile yönetilenlerin görev, sorumluluk ve yönetici ile ilişkileri ünitenin temel başlıklarını oluşturmaktadır.

Açıklamalar bölümünün boş bırakıldığı üniteye 4. kazanım “Adil bir yönetim için yönetilenlerin görev ve sorumluluklarıyla ilgili ortaya koyduğu ölçüleri kavrar.” cümlesidir. Bu kazanım özellikle demokrasi eğitiminin de okuldaki eğitim öğretim süreçlerine dâhil edildiği bir dönemde önemli görülmektedir. Ancak öğrencinin bunu davranışa dönüştürmesi ve benimsemesi için bazı kazanımların yer almaması bir eksiklik olarak belirtilebilir.

11.sınıfta yer alan “Birlikte Yaşama Kültürü” ünitesinde farklı din ve kültürlerle sahip insanların birlikte barış içinde yaşayabilmesine yönelik konular işlenmektedir. Ünite açıklamalarında farklılıkların din ve kültür olarak iki ana temelde ele alındığı görülmektedir. Farklı din mensuplarını kabullenmek ve onlarla iletişim, farklı kültürlerle bakış ve kültürler arası iletişim ünite açıklamalarında listelenen başlıklardır.

Ünitenin dördüncü kazanımı “Farklı kültürlerin etkileriyle ortaya koyduğu davranışlarından örnekler verir.” cümlesidir. Bu kazanımın neyi amaçladığı net değildir. Öğretim materyalleri de basılmadığından Hz. Muhammed’in hangi farklı kültürlerin etkisiyle ne gibi davranışlar ortaya koyduğu, hangi örnek olaylara dayanarak bu kazanımın verilmesi gerektiği anlaşılamamaktadır.

12.sınıfın son öğrenme alanında “Uluslararası İlişkiler” ünitesi yer almaktadır. Ünite açıklamalarında dış politikanın önemi, uluslararası anlaşmalar, İslam’a davet mektupları, savaş ve barış konuları işlenmektedir. Ünite açıklamalarında da savaş ve barış konusu işlenirken Hz. Muhammed’in din adamlarına, mabedlere dokunmama; kadınları, yaşlıları öldürmeme; savaş esirlerine iyi muamele etme gibi konulardaki söz ve davranışlarına yer verilmesi istenmektedir.

Ünitenin beşinci kazanımında “Barış insanı olduğunu, mümkün oldukça savaştan uzak durduğunu fark eder.” denmektedir. Bu kazanımın, Hz. Muhammed’in uluslararası ilişkiler bağlamında savaş taraftarı olduğu algısının oluşmaması için yazıldığı anlaşılmaktadır.

2.4. Ölçme ve Değerlendirme

Öğretim programının ölçme ve değerlendirme bölümünde genel ilkelere bahsedilmektedir. Bunlar, amaç ve kazanımlarla uyumlu olma, öğrenme öğretme süreciyle bütünlük, ölçme araçlarında çeşitlilik, kendini değerlendirme ve bireysel farklılıklar olarak ifade edilmiştir. Mevcut DKAB dersi öğretim programına göre çok kısa ve özet olarak verilen bu bölümde ölçme değerlendirmenin genel ilkeleri yer almakta, bu ders için örnek olabilecek ölçme değerlendirme materyalleri sunulmamaktadır.

Hz. Muhammed’in Hayatı seçmeli dersinin uygulamaya konulduğu ilk yıl ortaokullar ve liselerde farklı ölçme değerlendirme uygulamaları olduğu vurgulamamız gereken bir konudur. Zira ortaokullarda seçmeli derslerde dönem içinde sınav yapılamamış, e-okul sisteminde dersler yer almamıştır. Birinci dönem sonunda da karnelerde notla değerlendirilememiştir. Bunun sebebi olarak mevcut ilköğretim yönetmeliğinde yer alan “Seçmeli dersler ile rehberlik/sosyal etkinlikler puanla değerlendirilmez. Ancak, öğrencilerin hangi seçmeli dersi aldıkları karne ve diğer kayıtlarda belirtilir” ifadesi gösterilmektedir. Öğretim programında ölçme-değerlendirme bölümünün de yer aldığı yeni seçmeli dersler için yönetmelikte gerekli değişikliklerin yapılmamış olması büyük bir eksikliklerdir. Nitekim aynı derslerin liselerde sınavları yapılmış, e-okulda dersler açılmış ve dönem sonunda da karnelerde notla değerlendirilmiştir.

2.5. Sonuç ve Değerlendirme

- Dersin adı “Hz. Muhammed’in Hayatı”dır. Ancak öğretim programına ve ünitelere bakıldığında Hz. Muhammed’in hayatından çok öğretisinin, sünnetinin, ahlakının konu edildiği görülmektedir. Hz. Muhammed’in kronolojik anlamda hayatına ise çok az ve özet olarak yer verilmekte, bu durum öğretim programında özellikle belirtilmektedir. O halde dersin adının “Hz. Muhammed’in Sünneti”, “Hz. Muhammed’i Anlamak” veya “İslam Peygamberi Hz. Muhammed” şeklinde olması daha uygun olacaktır.
- Hz. Muhammed’in Hayatı seçmeli dersi öğrencide davranış değişikliğini amaçlamalı, ünitelerdeki kazanımlar da öncelikle duyuşsal alana hitap etmeli ve öğrencide davranış değişikliğini hedeflemelidir. Ancak tüm ünite ve öğrenme alanları içinde yer alan toplam 247 kazanımdan sadece bir tanesi (5. sınıfta “Hz. Muhammed ve Aile” öğrenme alanındaki “Çocuğun Görevleri” ünitesinde) öğrencide davranış değişikliği hedeflemeye yöneliktir. Diğer tüm kazanımlar “tanır, bilgi sahibi olur, hatırlar, kavrar, açıklar, bilir, öğrenir, örnekler verir” ifadeleri ile bilişsel alana; “anlar, fark eder, algılar” ifadeleri ile de duyuşsal alana hitap etmektedir. Tüm kazanımların %81,3’ü bilişsel alana, %18,2’si duyuşsal alana yöneliktir. Duyuşsal alan kazanımlarının ise tamamı ilk basamak olan alma basamağındadır. Özellikle *tepkide bulunma* ve *değer vermeye* yönelik bir kazanım yoktur.
- Mevcut hali ile Hz. Muhammed’in Hayatı seçmeli dersi ile, din eğitimi değil, din öğretimi yapılmaktadır. Bir seçmeli ders olarak öğrenci tarafından seçilen bu ders-teki kazanımlarda “istekli olur, davranışlar gösterir, duyarlı olur, önem verir” gibi ifadeler yer almalı, öğrencinin Hz. Muhammed’in örnekliğini hayatına yansıtması sağlanmalıdır.
- Her ünite de kazanımların başında “Bu ünitenin sonunda öğrenciler Hz. Muhammed’in;” cümlesi yer almakta, kazanımlar bu ifadenin devamı şeklinde okunmaktadır. Bu da kazanımları daraltmakta, sadece Hz. Muhammed çerçevesinden oluşturulmasına sebep olmakta, konuyu açan, ön bilgi veren bir kazanımın yer almasına engel olmaktadır. Bu sebeple kazanımların başındaki bu ifade kaldırılmalı, gerekiyorsa her kazanım için ayrı ayrı kullanılmalıdır.
- Öğretim programının giriş kısmında, Hz. Muhammed’in hayatının tematik olarak anlatımının ön plana çıkartılacağı vurgulanmaktadır. Öğrenme alanları ve ünitelere bakıldığında gerçekten de kronolojik anlatımın sadece ilk ünitelerde genel hatlarıyla yer aldığı görülmektedir. Ancak bu noktada kronolojik boyutun fazlaca göz ardı edildiği de görülmektedir. Zira Hz. Muhammed’in hayatının bir süreç hâlinde işlenmesi, temaların bu süreç üzerinde öğrenciye verilmesi de önem taşımaktadır. Nitekim sadece tematik anlatımla işlenen konular, Hz. Muhammed’in hayatındaki neden-sonuç ilişkilerini zayıflatabilir.

- “Hz. Muhammed’in Hayat Hikâyesi” öğrenme alanında her yıl “Hz. Muhammed’in Hayat Hikâyesini Hatırlayalım” başlığı ile aynı üniteye yer almaktadır. Ünitenin açılımı, açıklamaları ve kazanımları aynıdır. Ortaokul 5. sınıftan lise 12. sınıfa kadar aynı ifadelerle öğretim programının hazırlanmış olması öğrenci gelişimine ve hazır bulunuşluğuna uygun değildir. Öğretim materyalinde farklılıkların yer alması, öğretim programındaki bu problemi ortadan kaldırmamaktadır. Söz konusu ünitelerin açıklamalar bölümünde “Bu ünite ayrıntılara girilmeden genel hatlarıyla anlatılacaktır.” denmektedir. Beşinci sınıfta da, on ikinci sınıfta da aynı açıklamaların yer alması, “Ayrıntıya ne zaman girilecektir?” sorusunu akla getirmektedir. Sekiz yıl bu dersi gören bir öğrencinin Hz. Muhammed’in hayatını genel hatlarıyla öğrenmesi önemli bir eksikliklerdir. En azından ortaöğretim sınıflarında bunun kaldırılması gerekmektedir.
- Ders “Hz. Muhammed’in Hayatı” ismini taşımasına rağmen birçok ünitenin başlığı ve ünite açılımı Hz. Muhammed ile ilişkili hazırlanmamıştır. Başlığında ve ünite açılımında Hz. Muhammed’in isminin veya ilişkili olduğunu belli eden bir kelimenin yer almadığı ünite sayısı 34’tür. Toplam ünite sayısının 48 olduğu düşünüldüğünde bu sayı oldukça yüksektir. İlk ünitelerin ortak olduğu düşünüldüğünde ve bu üniteler hesabın dışında bırakıldığında bu sayı 40 ünite içinde 34 ünite olmaktadır. Lise ünitelerinde ise bir ünite dışında (dokuzuncu sınıf “Hz. Muhammed ve Aile” öğrenme alanındaki “Ailesizlere Aile” ünitesi) hiçbir ünitenin başlığında Hz. Muhammed ile ilişkili olduğunu belli eden bir ifade geçmemektedir. Sadece son sınıfın son ünitesi olan “Uluslararası İlişkiler” ünitesinin açılımında üçüncü madde olarak yer alan “İslam’a davet mektupları” cümlesi Hz. Muhammed’i hatırlatmaktadır. Dersin amacının, bu ders adı altında İslam’ı genel olarak öğretmek olduğu anlaşılmaktadır.
- Dersin öğretim programında ölçme-değerlendirme bölümü olmasına rağmen ortaokullarda notla değerlendirilememektedir. Bunun nedeni ilköğretim kurumları yönetmeliğinde yer alan “seçmeli derslerin notla değerlendirilemeyeceği” hükmüdür. Bu durum bir an önce düzeltilmeli, yönetmelikte gerekli değişiklikler yapılarak seçmeli derslerin notla değerlendirilmesinin yolu açılmalıdır.

ORTAOKUL VE ORTAÖĞRETİM
KUR'AN-I KERİM DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMLARI

3

3. ORTAOKUL VE ORTAÖĞRETİM KUR'AN-I KERİM DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Kur'an-ı Kerim dersi, ortaokul ve liselerin her sınıf düzeyinde alınabilecek haftada iki saatlik bir seçmeli derstir. Bu bölümde ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Kur'an-ı Kerim dersi (5-8. Sınıflar) öğretim programı ile ortaöğretim Kur'an-ı Kerim Dersi (9-12. Sınıflar) öğretim programı değerlendirilmektedir. Değerlendirmede yer yer söz konusu ortaokul ve lise öğretim programlarının DKAB dersi programları ve İHL Kur'an-ı Kerim dersi programı ile karşılaştırılması yapılmıştır.

Programın giriş kısmında İslam'ın yaşanabilmesi, Kur'an-ı Kerim'in inanç, ibadet, ahlak ve gündelik yaşamla ilgili kurallarının öğrenilmesine bağlı olduğu ve bu nedenle de Kur'an-ı Kerim'in gerek lafız yönüyle, gerekse anlamca öğrenilmesinin gerekli olduğu ifade edilerek programın esası/odağı belirtilmektedir.

Yine giriş kısmında verilen bilgilerden Kur'an-ı Kerim dersinin çerçevesi öğrencilerin; Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma becerilerinin geliştirilmesi, bazı sure ve ayetleri ezberlemeleri, Kur'an-ı Kerim'in anlamını öğrenmeleri ve Kur'an-ı Kerim'in mesajını kavramaları şeklinde oluşturulmaktadır.

Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Kur'an-ı Kerim dersi (5-8. sınıflar) öğretim programının giriş kısmında Kur'an-ı Kerim'in dilinin, adadilleri ne olursa olsun Müslümanları birleştiren ana unsur olduğu ifade edilmektedir. Bu ifadesinin daha anlaşılır olması için "Kur'an-ı Kerim'in metni veya muhtevası Müslümanları birleştiren ana unsurdur" şeklinde düzeltilmesi uygun gözükmektedir.

3.1. Amaç ve Kazanımlar

Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu ile ortaöğretim Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programlarında programların genel amaçları verilmektedir. Programın, öğrenme öğretme süreci sonunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, değer, beceri ve tutumları ifade etmek için "kazanım" ifadesi kullanmasından oluşturmacı yaklaşımın göz önünde bulundurulduğu anlaşılmaktadır.

"Genel Amaçlar" başlığı altında Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programıyla öğrencilerin;

- Kur'an-ı Kerim'in hayatımızdaki yerini fark etmeleri,
- Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumaları,

- Bazı sure ve ayetlerin kurallarına uygun olarak ezberlenmeleri,
- Kur'an-ı Kerim'in içeriği hakkında bilgi sahibi olmaları,
- Kur'an-ı Kerim'i severek ve isteyerek okuma, anlama ve ezberlemeleri amaçlanmaktadır" denilerek programın genel amaçları verilmektedir.

Genel amaçlar bölümünde ifade edilen amaç ifadeleri incelendiğinde ikisi bilişsel alan, ikisi duyuşsal alan ve biri de psikomotor alan olmak üzere beş genel amaç ifadesinin yer aldığı görülmektedir.

Ortaokul ve ortaöğretim Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programlarında belirlenen kazanımların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarına yönelik incelenmesi Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programlarında Belirlenen Kazanımların Sınıflandırılması

	Kazanım Sayısı	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
5-8. Sınıflar	57	43	4	10
9-12. Sınıflar	65	50	5	10
Toplam	122	93	9	20

Tablo 6 incelendiğinde bu dersin toplam 122 kazanımından %, 76,3'ü bilişsel alana, %7,3'ü duyuşsal alana ve %16,4'ü de psikomotor alana yönelik yazılmıştır. Öğretim programlarında ifade edilen dersin genel amaçlarına bakıldığında toplam 5 genel amaç ifadesinden bilişsel alana yönelik 2 ve duyuşsal alana yönelik 2 tane genel amaç ifadesi yer alırken programın kazanımlarına bakıldığında 5-8. sınıflarda bilişsel alana yönelik 43 kazanım ifadesi, duyuşsal alana yönelik ise sadece 4 kazanım ifadesi yer almıştır. Yine 9-12. sınıfların kazanım ifadelerinden 93'ü (**SANIRIM 50 OLACAK**) bilişsel alana ve 5 tane kazanım ifadesi de duyuşsal alana yönelik olarak yazılmıştır. Genel amaçlarda belirtilen amaçların bilişsel ve duyuşsal alana yönelik dağılımı kazanım ifadelerinde duyuşsal alanın aleyhine olacak şekilde bir gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum Kur'an-ı Kerim dersi ile öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'in öğretileri hakkında bilgi sahibi olmalarının öncelendiği izlenimi uyandırmaktadır. Öğrencilerin Kur'an-ı Kerim dersi ile Kur'an'ın esaslarını benimsemelerine, bu esaslarla hayatlarını şekillendirmelerine ve ahlaki ilkelerine uygun olarak davranışlarını belirlemelerine yönelik amaç ve kazanımlara yeterince yer verilmediği görülmektedir.

3.2. Öğrenme Öğretme Süreçleri

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar bölümünde ifade edildiği gibi Kur'an-ı Kerim dersi ünite ve kazanımlarının genel amaçlara ulaşmayı sağlayacak şekilde farklı öğrenme alanlarına ayrılarak belirlenmiştir.

Programın açıklamalar kısmına baktığımızda Kur'an öğretiminde öğretmenlere "kolaylaştırıcı ve sevdirci bir yol izlemelerini" "koro hâlinde harfleri seslendirmelerini", "görsel işitsel materyal kullanılmasını", "tecvid uygulamaları yapılırken zorlamadan kaçınılması gerektiği", "tecvit öğretilirken uygulama esas alınıp, tanımların ezberlenmesinden kaçınılması" gibi sınırlı yönlendirmelerde bulunmaktadır. Programda yüzünden okuma, tecvid öğrenme ve ezber yapma ile ilgili öğrenci merkezli zengin etkinlik örneklerine yer verilmesi daha uygun görünmektedir.

Programın giriş kısmında "Müslüman bireylerin Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma becerilerini geliştirmek için modern eğitim-öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılması kaçınılmazdır." denilerek programda modern eğitim-öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması istenilmektedir.

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar bölümünde her bir ünite için kullanılacak süre ve ünitelerin işleniş sırasının öğrenci seviyesi ve çevre şartlarına uygun olarak yeniden planlanabileceği belirtilerek çerçeve esnek bir program olduğu vurgulanmaktadır.

Programın aynı bölümünde öğrenme öğretme etkinliklerinde kazanımları edinmeye uygun görsel, işitsel ve basılı materyallerden yararlanılması istenmektedir. Bu bölümün bir sonraki maddesinde ifade edilen "Tüm öğrenme-öğretme süreçlerinde konuların öğrencilere sevdirilerek öğretilmesi esastır." ilkesi ile uyumludur. Kur'an-ı Kerim öğretiminde uygun ve yeterli sayıda öğretim materyali kullanılması ile öğrencilerin öğrenme motivasyonlarının artmasına katkı sağlanmış olunacaktır.

"Kur'an-ı Kerim okurken hatalı okumaların önlenmesi için ezberlenecek ayet ve sureler, öğrencilere telaffuzu düzgün hafızlardan dinletilebilir." denilmektedir. Telaffuzu düzgün olup hafız olmayan hocaların da olacağı dikkate alındığında, ifadede özellikle hafızların zikredilmesi tekrar gözden geçirilmelidir. Yine burada okuyuş olarak Türk hançeresine uygun hocaların seslerini tercih edilmesi ifade edilebilir. Ortaokullar için toplam 57 kazanımdan 32'si "Kur'an'ı Okuma ve Ezberleme" öğrenme alanındadır. Kur'an-ı Kerim öğrenilirken ve ezberlenirken teleffuzu düzgün bir hocadan dinleyerek öğrenmesi önemlidir. Bu açıdan gerek sınıf içi çalışmalarında gerek sınıf dışı ezber ödevlerini yaparken ses temelli yani fem-i muhsinden öğrenme konusunda öğrenciler teşvik edilmelidir. Bu noktada unutulmamalıdır ki yanlış öğrenilen birtakım ezberleri ve okumayı öğrenme sürecinde dikkate alınmayan okuma yanlışlarını daha öğrenme aşamasındayken düzeltmek esas olmalı, düzgün öğrenmeye/öğretmeye odaklanılmalıdır. "Hele bir öğrensizler de ileride *talim ve tashih-i huruf* ile hatalar düzeltilir." asla denilmemelidir.

Sekizinci madde de ise derslerin işleniş sırasında öğrencilerin hazır bulunuşluk ve kişisel farklılıklarına dikkat edilerek işlenmesi ve değerlendirmelerin de buna göre yapılması istenmektedir.

Dokuzuncu maddenin de programım modüler sistem yaklaşımına göre hazırlandığını görülmektedir. Beşinci ve dokuzuncu sınıf programında Kur'an-ı Kerim okumaya giriş ünitesi bulunmaktadır. Ortaokul ve lisenin diğer sınıflarında Kur'an-ı Kerim dersini seçen ve Kur'an-ı Kerim okumayı bilmeyen öğrencilere önce Kur'an-ı Kerim'i okumaya giriş ünitesi uygulanıp okumayı öğrendikten sonra kendi sınıfına ait öğretim programına devam edeceği belirtilmektedir.

3.3. İçerik

3.3.1. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programının İçeriği

Programın uygulanmasına ilişkin ilke ve açıklamalar bölümünde ifade edildiği gibi Kur'an-ı Kerim dersi ünite ve kazanımlarının genel amaçlara ulaşmayı sağlayacak şekilde farklı öğrenme alanlarına ayrılarak belirlenmiştir. Program iki öğrenme alanından oluşmaktadır; "Kur'an-ı Kerim ve Mesajı" ile "Kur'an'ı Okuma ve Ezberleme". "Kur'an-ı Kerim ve Mesajı" öğrenme alanında 25 kazanım, "Kur'an'ı Okuma ve Ezberleme" öğrenme alanında ise 32 kazanım ifade edilmiştir.

Her öğrenme alanı birer üniteden oluşmuştur. "Kur'an-ı Kerim ve Mesajı" öğrenme alanında "Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım" ünitesi, "Kur'an'ı Okuma ve Ezberleme" öğrenme alanında beşinci sınıflar için "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" ünitesi, diğer sınıflarda ise "Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma" ünitesi yer almaktadır.

Programın, ortaokulun her sınıf düzeyi için öğrenme alanları ile üniteler ve konuların dağılımı Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Ortaokul Kur'an-ı Kerim Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler ve Konular

ÖĞRENME ALANLARI					
Kur'an-ı Kerim ve Mesajı			Kur'an-ı Okuma ve Ezberleme		
ÜNİTELER					
Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım			Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş (5. Sınıf) Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma (6,7,8. Sınıf)		
KONULAR					
5. Sınıf	Kur'an-ı Kerim'i Öğreniyoruz	Kur'an'ın Mesajını Anlıyorum	Kur'an-ı Kerim'i Okumayı Öğreniyoruz	Okunacak Sure ve Ayetler	Ezberlenecek Dualar, Sureler ve Anlamları
6. Sınıf	Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma	Kur'an'ın Mesajını Anlıyorum	Okunacak Sure ve Ayetler	Tecvit Bilgisi	Ezberlenecek Dualar, Sureler ve Anlamları

7. Sınıf	Kur'an-ı Kerim'in İslam Dinindeki Yeri ve Önemi	Kur'an'ın Mesajını Anlıyorum	Okunacak Sure ve Ayetler	Tecvit Bilgisi	Ezberlenecek Dualar, Sureler ve Anlamları
8. Sınıf	Kur'an-ı Kerim'in Temel Konuları	Kur'an'ın Mesajını Anlıyorum	Okunacak Sure ve Ayetler	Tecvit Bilgisi	Ezberlenecek Dualar, Sureler ve Anlamları

Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Kur'an-ı Kerim dersi (5-8. sınıflar) öğretim programının ilk öğrenme alanı "Kur'an-ı Kerim ve Mesajı" öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanının her sınıf için ilk ünitesi "Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım" ünitesidir.

Beşinci sınıfın "Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım" ünitesinin ilk konusu "Kur'an-ı Kerim'i Öğreniyoruz" konusudur. Alt başlıklar "Kur'an-ı Kerim'i Niçin Okumalıyız?" ve "Kur'an Sevgisi" şeklinde belirlenmiştir. Konu ile ilgili kazanımlar; "Kur'an-ı Kerim'i okumanın ve öğrenmenin önemini kavrar.", "Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeye istekli olur.", "Kur'an-ı Kerim'e bağlanmanın sevgi ile mümkün olduğunu kavrar." şeklindedir. Açıklamalar kısmında ise Kur'an okumanın amaçları hakkında bilgiler verileceği belirtilmektedir. Ayrıca "Öğrencilerin Kur'an okumayı sevmeleri hedeflenecektir." denilmekte ve Kur'an-ı Kerim sevgisinin ayet ve hadislerle açıklanacağı ifade edilmektedir.

Kazanımlar bölümündeki "Kur'an-ı Kerim'e bağlanmanın sevgi ile mümkün olduğunu kavrar." kazanımı öğrenci seviyesine uygun gözükmemektedir. Zira beşinci sınıf öğrencisi Kur'an-ı Kerim'e bağlanmanın önemli olduğunu ve bunun da sevgi ile mümkün olduğunu kavraması zor bir amaç ve ölçülemez bir kazanımdır. Bunun yerine "Kur'an-ı Kerim'in bizi çok seven Allah'ın sözleri olduğunu ifade eder." gibi daha basit bir ifade olmalıdır. Konunun açıklamalarında öğrencilerin Kur'an okumayı sevmelerini sağlayıcı daha detaylı etkinlik örnekleri verilmelidir. Ayrıca dışarıdan gözlenebilir olmayan, ölçülüp denetlenemeyen, "Kur'an'ı sevmek" diye mahiyeti (içlem ve kaplamı) saptanmamış ibarelerle ifade edilmesi de tasrihe muhtaçtır.

Altıncı sınıf programının ilk konusu "Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma", alt başlıkları ise "Kur'an-ı Kerim'i Doğru ve Güzel Okumanın Önemi" ve "Tecvit Nedir?" konularıdır. Kazanımlar "Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumanın önemini kavrar.", "Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumaya istekli olur.", "Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumanın tecvit bilgisiyle kazanılacağını kavrar." şeklindedir. Açıklamalarda ise tecvit uygulamaları yapılırken zorlamadan kaçınılması ve ünite işlenirken görsel ve işitsel materyallerin kullanılması istenmektedir.

Yedinci sınıfın birinci konusu "Kur'an-ı Kerim'in İslam Dinindeki Yeri ve Önemi", alt başlıkları ise "Kur'an-ı Kerim'in İslam Dinindeki Yeri" ve "Hayat Kitabımız Kur'an" konularıdır. Konu ile ilgili kazanımlar "Kur'an-ı Kerim'in İslam Dininin ana kayna-

ğı olduğunu kavrar.” ve “Kur’an-ı Kerim’in insan hayatının bütün yönlerine ilişkin öğretisi bulunduğunu fark eder.” şekline ifade edilmiştir. Konunun açıklamasında, Kur’an-ı Kerim’in İslam dininin ana kaynağı olduğunun ayet ve hadislerle açıklanacağı belirtilmektedir. Sekizinci sınıf programının ilk konusu “Kur’an-ı Kerim’in Temel Konuları”, alt başlıkları ise “Tevhit”, “Risalet” ve “Ahiret” konularıdır. Kazanım ifadesi olarak “Kur’an-ı Kerim’in temel konularını kavrar.” denilmekte ve açıklamalar bölümünde Kur’an-ı Kerim’in temel konularından tevhit, risalet ve ahiret kavramlarının ayetlerden örneklerle açıklanması istenmektedir.

İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı incelendiğinde 6. sınıf Kur’an-ı Kerim’in “Ana Konuları” ünitesinin açılımında Kur’an-ı Kerim’in ana konuları olarak “İnanç”, “İbadet”, “Ahlak” ve “Kıssalar” konuları yer almaktadır. Fakat 8. sınıf Kur’an-ı Kerim dersinin “Kur’an-ı Kerim’in Temel Konuları” başlığında sadece inançla ilgili “Tevhit”, “Risalet” ve “Ahiret” gibi konulara yer verilmiş olup “İbadet”, “Ahlak” ve “Kıssalar” gibi konulara yer verilmediği görülmektedir. Yukarıda 7. sınıfın ilk konusu ile ilgili ikinci kazanımda “Kur’an-ı Kerim’in insan hayatının bütün yönlerine ilişkin öğretisi bulunduğunu fark eder.” ifadesi yer aldığı hâlde ne o ünite de ne de bu ünite de Kur’an-ı Kerim’in ibadet ve ahlak konuları ile ilgili öğretileri olduğundan bahsedilmemiştir. Bu konuda öğrenci seviyesini göz önünde bulundurarak “Kur’an’dan Seçmeler” gibi bir konu başlığı seçilerek bizim için “Ana” olan konuları değil öğrencilerin seviyesi için “ilginç” olacak konuların yer alması uygun olacaktır.

“Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinin her sınıf için ikinci konu başlığı “Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” konusudur. Bu konu “Kur’an Kıssalarını Öğreniyorum”, “Sureleri Tanııyorum”, “Kur’an’dan Dualar Öğreniyorum” ve “Kur’an Kavramlarını Öğreniyorum” alt başlıklarından oluşmaktadır. Programda bütün sınıflar için aynı alt başlıklar altında farklı kıssa, sure, dua ve kavramlar verilmektedir. Bu alt başlıkların sınıflara göre açılımı programda şu şekilde yer almıştır.

Bu konunun ilk alt başlığı her sınıf için “Kur’an Kıssalarını Öğreniyorum” konusudur. Bu konuda Kur’an’da anlatılan bazı peygamberlerin kıssaları verilmektedir. Sınıflar bazında Kur’an’da anlatılan kıssalardan; beşinci sınıfta Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih; altıncı sınıfta Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İshak; yedinci sınıfta Hz. Davud, Hz. Süleyman; sekizinci sınıfta Hz. Yakup, Hz. Yusuf kıssaları işlenmektedir. Konu ile ilgili kazanım ifadesi olarak öğrencilerin programda verilen kıssaları temel özellikleriyle açıklaması beklenmektedir. Açıklamalar bölümünde ise kıssalar işlenirken temel mesajlara vurgu yapılması ve bunların hayatla ilişkisinin kurulması istenilmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de yer alan kıssaların anlatım şekli bir hikâye anlatımı veya bir tarihi olayın anlatımından farklı olarak alegorik/sembolik bir anlatım olduğu için çocukların seviyesinin üstündedir. Dolayısıyla kazanım ifadesinde yer alan “kıssaların temel özellikleri ile açıklaması ifadesi tasrihe muhtaçtır. Yine programda bu kıssaların ahlaki ve toplumsal yönüne dair kazanım ifadeleri bulunmamaktadır. Bu kıssaların programda

yer almasında hedeflenen öğrencilerin sadece kıssaların özelliğini öğrenmeleri mi yoksa bu kıssaların öğrencinin değerlerinin gelişmesine katkı yapmasını sağlamak mı olduğu değerlendirilmelidir. Her ne kadar açıklamalar başlığı altında “Kıssalar işlenirken temel mesajlara vurgu yapılacak ve bunların hayatla ilişkisi kurulacaktır.” denilerek bir yönlendirme yapılsa da kazanımların, çocuğa katması amaçlanan değerlerin, kazanım olarak ifadesi kıssaların bu boyutuyla tahlil edilme ihtimalini arttıracaktır. Kazanım sadece burada yazıldığı gibi kalırsa kıssayı ezberletip ve sınavda da kıssanın ne kadar ayrıntılı ezberlendiği üzerinden değerlendirme şeklinde uygulamaların ortaya çıkabileceği göz ardı edilmemelidir.

İlköğretim DKAB dersi öğretim programı 6. sınıf “Kur’an-ı Kerim’in Ana Konuları” ünitesinde “Kıssalar” konusu ele alınmaktadır. Programın konu ile ilgili kazanımları “Kıssa kavramını açıklar.”, “Kur’an’da kıssalara yer verilmesinin nedenlerini belirtir.” ve “Hz. Eyyüp kıssasından hareketle sabrın güçlükler ve olumsuzlukları aşmadaki rolünü açıklar.” şeklinde ifade edilmiştir. Kazanımlarla ilgili etkinlik örneklerinde; öğrencilerden kıssa kavramı ile ilgili sözlük çalışması yapmaları, “Allah Kur’an’da öğütlerini niçin kıssalar yoluyla iletmıştır?” sorusu etrafında bir tartışma ortamı oluşturulup sebep-sonuç ilişkisi kurularak Kur’an kıssalarının mesajları iletmadaki yeri ve önemini irdelenmesi ve bir peygamberin kıssası ile ilgili araştırma yapması ayrıca, kıssadan çıkarılan değerleri sınıfta listelemesi istenilmektedir. Açıklamalar kısmında; “Kur’an kıssaları öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilere verilirken onların gelişim basamakları, kavram bilgileri dikkate alınarak aktarılacaktır. Öğrenme sürecinde Kur’an kıssalarında kazandırılmak istenen temel ahlaki değerlere vurgu yapılacaktır. Öncelikle verilecek değerler; bilimsellik, akademik dürüstlük, sorumluluk ve barışseverliktir.” bilgileri yer almaktadır. Görüleceği üzere kıssaların öğretiminde bilişsel düzeye ilaveten duyuşsal düzeye de ilgili kazanımlar mevcut olup hangi değerlerin kazandırılacağı ve nasıl kazandırılacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir. DKAB programında gerek kazanımlarda gerek etkinlik örneklerinde gerekse de açıklamalar kısmında açık bir şekilde değer kazanımına vurgu yapıldığı hâlde Kur’an-ı Kerim dersi programının konu ile ilgili kazanım olarak sadece “Temel özellikleriyle açıklar.” denilmesi yetersiz görülmektedir.

“Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” konusunun ikinci alt başlığı olarak “Sureleri Tanıyorum” konusu yer almaktadır. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’den bazı sureler öğrencilere tanıtılmaktadır. Sınıflara göre bu surelerin dağılımı şu şekildedir. Beşinci sınıfta Lokman Suresi; altıncı sınıfta Alak, Müzzemmil, Müddessir sureleri; yedinci sınıfta İbrahim Suresi; sekizinci sınıfta Hucurat Suresi. Bu konu ile ilgili kazanımda “...sureleri genel özellikleriyle tanır.” denilmektedir. Bu kazanımın açıklamasında ise “Tanıtılacak sure hakkında genel bilgiler verilecektir.” ifadesi yer almaktadır.

Kazanımda yer alan tanınmanın boyutları net bir şekilde ortaya konulmamıştır. Mesela “Hayata dönük ilke çıkarma yönü var mı?”, “Surenin mesajını tartışma yönü var mı?” gibi sorular programda cevabını bulamamaktadır. Bu hâliyle bilişsel alandaki bir kazanım ifadesinin duyuşsal öğrenme ve değer kazanımı çerçevesinde düşünüldüğünde ne

kadar gerçekleşeceği değerlendirilmelidir. Surelerde onlarca hayata ilişkin değer yüklü mesajlar bulunmaktadır. Genel özellikleri ile tanıma bu değerleri incelemeyi, sorgulamayı ve yaşanan hayatla ilişkilendirmeyi içerip içermediği belirtilmelidir.

Nitekim ilköğretim DKAB dersi öğretim programı incelendiğinde 4. sınıf “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinin beşinci kazanımında “Hz. Lokman’ın öğütlerinden çıkarımlarda bulunur.” denilmekte ve etkinlik örnekleri bölümünde bu kazanımla ilgili olarak “Bilge İnsandan Öğütler: Öğretmen tarafından sınıfa getirilen Kur’an mealinde Hz. Lokman kıssasında ön plana çıkan öğütler üzerinde konuşularak ilkeler çıkarılacaktır. Günlük hayatla ilişkilendirilir” denilerek kazanımın sadece biliş seviyesinde kalmaması için yönlendirme yapılmaktadır. Kur’an-ı Kerim dersi programı öğrencilerin “Sureleri genel özellikleriyle tanır.” kazanımından ziyade öğrencilerin surelerden ilkeler ve değerler çıkararak günlük hayatla ilişkilendirmesini sağlayacak kazanımlar elde edecek şekilde düzenlenmelidir.

Üçüncü alt başlık “Kur’an’dan Dualar Öğreniyorum” konusudur. Bu konuda Kur’an ayetlerinde yer verilen dualar işlenmektedir. Bu konuda sınıflara göre şu ayetlerde geçen dualar öğretilmektedir. Beşinci sınıfta Bakara 201, İbrahim 41; altıncı sınıfta Taha 114; yedinci sınıfta İsrâ 24; sekizinci sınıfta Neml 19 ayetlerinde yer alan dualar işlenmektedir. Konunun kazanımında “...ayetlerinde yer alan duaların anlamını kavrar.” denilmektedir.

Dördüncü alt başlık ise “Kur’an Kavramlarını Öğreniyorum” konusudur. Bu konuda belki din dili çalışması olarak da adlandırabileceğimiz bir çalışma ile Kur’an’da kullanılan bazı kavramlar seçilmekte ve bu kavramlar derse konu yapılmaktadır. Sınıflara göre işlenecek Kur’an kavramları şu şekildedir. Beşinci sınıfta hamd, şükür, rahmet, ihlas; altıncı sınıfta dua, zikir, tesbih, secde; yedinci sınıfta din, iman, tevhid, itaat; sekizinci sınıfta İslam, takva, sabır ve sulh kavramları işlenmektedir. Kazanım ifadesi olarak öğrencilerden programda verilen kavramların anlamlarını ifade etmeleri beklenmektedir. Açıklamalar bölümünde programda yer alan kavramlar genel hatları ve anlamlarıyla ele alınıp ayrıntılardan kaçınılması istenilmektedir.

Kur’an kavramlarından bazıları müfredata konu yapılarak öğrencilerin din dilini doğru bir şekilde kullanmaları sağlanmış olacaktır. Fakat programda konuyla ilgili kazanımda “... kavramların anlamlarını ifade eder.” denilmekte ve bu kazanımın açıklamasında da “Kavramlar genel hatları ve anlamlarıyla ele alınıp ayrıntılardan kaçınılacaktır.” denilmektedir. Görüldüğü gibi Kur’an kavramlarının öğretiminde de duyuşsal ve psikomotor kazanım ifadelerine yer verilmeyip sadece bilgi basamağında kazanım ifadelerine yer verilmiştir. Öğrencilerde olumlu tutum ve davranış değişikliğinin gerçekleşmesi ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığı açısından duyuşsal ve psikomotor kazanım ifadelerine de yer verilmelidir. Bu amaçla kavramlar öğrencilerin ön öğrenmeleri ve değerleri ile ilişkilendirilerek somut hayatta karşılığı olmayan kavramlar olmaktan kurtarılmalıdır.

Programın ikinci öğrenme alanı “Kur’an-ı Kerim’i Okuma ve Ezberleme” öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanı da bir üniteden oluşmaktadır. Ünitenin ismi beşinci sınıflar için “Kur’an-ı Kerim’i Okumaya Giriş” diğer sınıflar için “Kur’an-ı Kerim’i Güzel Okuma” şeklinde verilmiştir.

Beşinci sınıf için diğer sınıflardan farklı olarak ünitenin ilk konusu “Kur’an-ı Kerim’i Okumayı Öğreniyoruz” dur. Bu konunun alt başlıkları olarak “Harfler ve Özellikleri”, “Harflerin Okunuşu”, “Okunuşla İlgili Özel Durumlar” sıralanmaktadır. Konunun kazanımlarında öğrencilerden harfleri tanımaları, harflerin kelime içerisindeki yazılış biçimlerini tanımaları, harflerin mahreçlerine uygun olarak telaffuz etmeleri, harfleri hareketlerine ve med durumlarına göre seslendirmeleri beklenmektedir. Açıklamalar kısmında harfler öğretilirken öğrencilerin zorlanabilecekleri göz önüne alınarak kolaylaştırıcı ve Kur’an öğrenmeyi sevdirici bir yol izlenmesi ve koro hâlinde harflerin seslendirilmesi istenilmektedir.

Yine bu öğrenme alanında her sınıf için “Okunacak Sure ve Ayetler” konusu yer almakta ve sınıflara göre okunacak sure ve ayetler programda şu şekilde yer almaktadır. Beşinci sınıfta Bakara Suresi 1-15 sayfalar; altıncı sınıfta Bakara Suresi 16-30 sayfalar ve Yasin Suresi; yedinci sınıfta Bakara Suresi 31-48 sayfalar ve Mülk Suresi; sekizinci sınıfta Furkan Suresi, Hucurat Suresi, Rahman Suresi, Cuma Suresi ve Nebe Suresi. Bu konunun kazanım ifadesi olarak öğrencilerin okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur’an’ı okumaları ve programda belirtilen sureleri kurallarına uyarak okumaları istenmektedir. Açıklamalar kısmında okunacak sayfaların görsel ve işitsel materyaller kullanılarak daha kolay öğrenilmesinin sağlanması istenilmektedir.

“Kur’an-ı Kerim’i Okuma ve Ezberleme” öğrenme alanında 6, 7 ve 8. sınıflarda “Tecvit Bilgisi” konusu yer almakta ve sınıflara göre tecvit kuralları işlenmektedir. Sınıflar bazında bu tecvit kuralları; altıncı sınıfta uzatma (med) ve çeşitleri; yedinci sınıfta uzatma (med) ve çeşitleri, tenvin ve sakın nun; sekizinci sınıfta idgamlar, sakın mim’in okunuş şekilleri, ra’nın hükümleri, vakıf, ibtida, vasıl ve işaretleri ile secde ayetleri ve işaretleri şeklindedir. Kazanım ifadesi olarak öğrencilerin programda verilen tecvit kurallarını Kur’an-ı Kerim’i okurken ayırt etmeleri beklenmektedir. Açıklamalar kısmında tecvit kuralları öğretilirken uygulamanın esas alınacağı, tanımların ezberletilmesinden kaçınılacağı belirtilmektedir.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken bir husus sekizinci sınıfta verilen idgamlar konusu sık kullanılan bir tecvit kuralı olduğu için altıncı sınıfta verilmesi isabetli olacaktır.

Aynı öğrenme alanının üçüncü konusu tüm sınıflar için “Ezberlenecek Dualar, Sureler ve Anlamları”dır. 5. sınıflar için yine bu konuda diğer sınıflardan farklı olarak iki alt başlık eklenmiştir. “Kur’an-ı Anlayarak Okumanın Amacı” ve “Kur’an’ı Ezberlemenin İlkeleri ve Yöntemleri”. Bu farklı iki konu ile ilgili kazanımlarda “Kur’an’ı ezberlemenin ve anlayarak okumanın önemini kavrar.”, “Kur’an’ı ezberlemenin ilke ve yöntem-

lerini söyler.”, “Kur’an’dan ezberler yapmaya ve anlayarak okumaya istekli olur.” denilmektedir. Açıklamalarda “Kur’an’ı anlayarak okumanın önemini kavrar.” kazanımı ile ilgili olarak Kur’an’ı anlayarak okumanın amacının doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranış olduğuna vurgu yapılacağı belirtilmektedir. Sınıflara göre ezberlenecek sure ve dualar şunlardır. Beşinci sınıfta Sübhaneke, Tahiyat, Salli-Barik ve Rabbena Duası, İhlas, Kevser ve Fatıha Sureleri ve anlamları; altıncı sınıfta Kunut Duaları, Amentü ve Anlamı, Felak, Nas, Tebbet, Nasr Sureleri ve anlamları; yedinci sınıfta Kafırun, Fil, Kureyş, Maun Sureleri ve anlamları; sekizinci sınıfta Asr, Kadir Sureleri, Ayet-el Kürsi ve anlamları. “Ezberlenecek Dualar, Sureler ve Anlamları” konusunun bütün sınıflar için kazanımlarında “Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.”, “Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile kavrar.”, “Anlamını öğrendiği surelerden seviyesine uygun mesaj ve ilkeler çıkarır.” denilmektedir. Açıklamalarda ise koro hâlinde toplu tekrarlar ile ve görsel ve işitsel materyallerin yardımı ile ezberlemenin kolaylaştırılması istenilmektedir.

Öğrencilerin sadece mealinden anlamını öğrenmekle bu surelerden nasıl mesaj ve ilkeler çıkaracağı net değildir. Kaldı ki bu sureler kısa fakat oldukça veciz ifadelerdir.

2010 İlköğretim DKAB programında da bazı ezberlenecek sure ve dualara yer verilmektedir. Programa bakıldığında sınıflara göre ezberlenecek dua ve sureler şunlardır. Dördüncü sınıfta Sübhaneke Duası, Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şehadet, Fatıha ve Kevser Sureleri; beşinci sınıfta İhlas Suresi, Rabbena Duaları, Salavat Duaları, Fil Suresi, Tahiyat Duası; altıncı sınıfta Asr Suresi, Kunut Duaları, Nasr Suresi, Kureyş Suresi, Felak Suresi; yedinci sınıfta Nas Suresi, Maun Suresi; sekizinci sınıfta Ayet el-Kürsi. Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersi programına DKAB dersinden farklı olarak Amentü, Tebbet Suresi ve Kadir Suresi ezber konusu olarak ilave edilmiştir.

Yine ezberlenecek surelerde sıralamanın hangi kritere göre yapıldığı belli değildir. Eğer kolaydan zora şeklinde bir sıralama yapıldıysa yedinci sınıfın ezberlerinde sıralamada Kafırun Suresi birinci sırada değil de Kureyş Suresi’nden sonra gelmeliydi. Sıralamada ölçüt kısalık, melodik oluş, anlamının anlaşılmasının kolay olması, gündelik hayatta işe yararlık gibi ölçütler olmalıdır.

3.3.2. Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim Dersi Öğretim Programı

Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim dersi öğrenme programı incelendiğinde giriş, genel amaçlar, programın uygulanmasına ilişkin ilke ve amaçlar ve ölçme ve değerlendirme başlıkları altındaki bilgilerin ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Kur’an-ı Kerim dersi öğretim programı ile aynı olduğu görülmektedir. Dolayısı ile yukarıda yapılan değerlendirmeler bu konular içinde geçerli olacaktır.

9-12. sınıflar Kur’an-ı Kerim öğrenme programı iki öğrenme alanından oluşmaktadır; “Kur’an-ı Kerim ve Mesajı” ile “Kur’an-ı Kerim’i Okuma ve Ezberleme”. “Kur’an-ı Ke-

rim ve Mesajı” öğrenme alanında 33 kazanım, “Kur’an-ı Kerim’i Okuma, Ezberleme ve Öğrenme” alanında ise 32 kazanım yer almaktadır.

Programın, lisenin her sınıf düzeyi için öğrenme alanları ile üniteler ve konuların dağılımı Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler ve Konular

ÖĞRENME ALANLARI					
Kur’an-ı Kerim ve Mesajı			Kur’an-ı Kerim’i Okuma ve Ezberleme		
ÜNİTELER					
Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım			Kur’an-ı Kerim’i Okumaya Giriş (9. Sınıf) Kur’an-ı Kerim’i Güzel Okuma		
KONULAR					
9. Sınıf	Kur’an-ı Kerim’in Özellikleri	Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum	Kur’an-ı Kerim’i Okumayı Öğreniyoruz	Okunacak Sure ve Ayetler	Ezberlenecek Sureler, Ayetler ve Anlamları
10. Sınıf	Mekki ve Medeni Surelerin Temel Özellikleri	Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum	Okunacak Sure ve Ayetler	Tecvit Bilgisi	Ezberlenecek Sureler, Ayetler ve Anlamları
11. Sınıf	Kur’an-ı Kerim’in Anlaşılması	Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum	Okunacak Sure ve Ayetler	Tecvit Bilgisi	Ezberlenecek Sureler, Ayetler ve Anlamları
12. Sınıf	Kur’an-ı Anlayarak Okuma	Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum	Okunacak Sure ve Ayetler	Tecvit Bilgisi	Ezberlenecek Sureler, Ayetler ve Anlamları

Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim Dersi programının ilk öğrenme alanı “Kur’an-ı Kerim ve Mesajı” öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanı da bir üniteden oluşmaktadır ve tüm sınıflarda aynı olarak “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesidir.

Dokuzuncu sınıflarda bu ünitenin ilk konusu “Kur’an-ı Kerim’in Özellikleri” konusudur ve “Kur’an-ı Kerim’in Özgünlüğü”, “Kur’an-ı Kerim’in Diğer İsimleri” ve “Surelerin İsimleri” alt başlıklarından oluşmaktadır. Konu ile ilgili kazanımlarda öğrencilerin Kur’an-ı Kerim’in diğer kutsal kitaplardan ayrılan yönlerini fark etmeleri, Kur’an-ı Kerim’in özgün yapısını kavramaları, Kur’an-ı Kerim’in diğer isimlerinin anlamlarını ve içerikle ilgili ilişkisini açıklamaları ve sure isimlerinin anlamlarını kavramaları beklenmektedir. Açıklamalar kısmında Kur’an ve surelerin tanıtımının genel hatlarıyla yapılacağı, surelerin isimleri konusu işlenirken sureler hakkında genel bilgiler anlatılacağı ve surelerin Kur’an-ı Kerim içerisindeki sıralamalarına dikkat çekileceği vurgulanmaktadır.

“Kur’an-ı Kerim’in Özgünlüğü” konusu ile ilgili kazanımda “Kur’an-ı Kerim’in diğer kutsal kitaplardan ayrılan yönlerini fark eder.” denilmekte ve öğretim materyalinin ilgili konusunda da “O, Peygamberimize, diğer kutsal kitaplarda olduğu gibi toptan değil, zamanın ve olayların akışına göre ayet ve sureler hâlinde indirilmiştir.” ifadesi yer almaktadır. Fakat diğer kutsal kitapların mesela İncil’in toptan indiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla akademik doğruluk, geçerlilik konusuna dikkat edilmesi gereklidir.

Onuncu sınıfın ilk konusu ise “Mekkî ve Medenî Surelerin Temel Özellikleri” konusudur ve “Mekke Dönemi Ayetlerinin Temel Özellikleri” ile “Medine Dönemi Ayetlerinin Temel Özellikleri” alt başlıklarından oluşmaktadır. Konunun kazanımlarında öğrenciler “Mekke döneminin genel özelliklerini açıklar.”, “Mekki ayetlerin temel özelliklerini kavrar.”, “Medine döneminin genel özelliklerini açıklar.”, “Medeni ayetlerin temel özelliklerini kavrar.” şeklinde ifade edilmiştir. Açıklamalar kısmında da Kur’an surelerini doğru anlamada surelerin indiriliş konusu ve ortamının bilinmesinin önemine vurgu yapılması istenmektedir.

On birinci sınıfın ilk konusunun başlığı “Kur’an-ı Kerim’in Anlaşılması”dır. Konu “Kur’an-ı Kerim’in İndiği Ortam” ve “Kur’an-ı Kerim’e Bütüncül Yaklaşım” şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır. Konu ile ilgili kazanım ifadelerinde öğrencilerin Kur’an-ı Kerim’in indiği ortamın özellikleri kavramaları, sebab-i nüzul bilgisi ve önemini kavramaları, Kur’an’ı doğru anlamada, Kur’an’ın indiği dönemin özelliklerini bilmenin önemini kavramaları, Kur’an-ı Kerim’in doğru anlaşılması için bütüncül yaklaşımın önemini kavramaları ve Kur’an ayetlerinin birbirini tamamladığını ve açıkladığını fark etmeleri beklenmektedir. Açıklamalar kısmında ise Kur’an-ı doğru anlamada bir konu ile ilgili ayetlerin bütünü göz önünde bulundurulmasının gereği, ayrıntılara girilmeden ele alınması istenilmektedir.

On ikinci sınıfın ilk konusu olan “Kur’an-ı Anlayarak Okuma” konusu “Kur’an-ı Kerim’i Anlamada Hz. Peygamberin Yeri” ile “Meal ve Tefsirlerden Yararlanma İlkeleri” alt başlıklarından oluşmaktadır. Konu ile ilgili kazanımlarda öğrencilerin Kur’an-ı Kerim’i anlamada Hz. Peygamber’in sünnetinin yeri ve önemini fark etmeleri, meal, tercüme ve tefsirin anlamlarını ve çeşitlerini kavramaları, meal ve tefsirlerden yararlanma ilkelerini kavramaları ve meal ve tefsirleri Kur’an’ın ana mesajına uygun okuması gerektiğini fark etmeleri beklenmektedir. Açıklamalar bölümünde Hz. Peygamber’in sünnetinin Kur’an’ın anlaşılıp hayata geçirilmesinde yeri örneklerle ortaya konulması, meal ve tefsirlerin farklı olabileceği karşılaştırma yoluyla ortaya konulması ve meallerin ve tefsirlerin Kur’an’ın bir açıklaması olup insani yorumlar içermesi nedeniyle eksiklerinin bulunabileceği dikkate alınması ifade edilmektedir.

Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim dersi programının “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinin ikinci konusu bütün sınıflar için “Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” konusudur. Bu konu yine tüm sınıflarda aynı olmak üzere “Kur’an’da İnsan ve Toplum”, “Sureleri Ta-

nıyorum”, “Kur’an’dan Dualar Öğreniyorum” ve “Kur’an Kavramlarını Öğreniyorum” alt başlıkları şeklinde verilmiştir. Bu alt başlıkların açılımı her sınıfa göre farklıdır.

“Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” konusunun ilk alt başlığı olan “Kur’an’da İnsan ve Toplum” konusunun sınıflar bazında açılımı şu şekildedir. Dokuzuncu sınıflarda “Kur’an’da İnsan ve Toplum: İnsanın Yaratılışı ve Özellikleri” şeklindedir. Konu ile ilgili kazanım ifadesinde öğrencilerin Kur’an-ı Kerim’de insanın yaratılışı ve özelliklerini açıklamaları beklenilmekte ve kazanımın açıklamasında insanın yaratılışı ve özellikleri konusu ele alınırken günlük hayatla ilişki kurulması istenmektedir. Onuncu sınıflarda “Kur’an’da İnsan ve Toplum: Kur’an’da İnsan Tipleri” konusudur. Kazanım ifadesi olarak “Öğrenciler Kur’an’da yer alan insan tiplerini tanır.” denilmektedir. Kazanım ile ilgili açıklamalarda konunun günlük hayatla ilişkisi kurulacağı ve mümin, Müslüman, kâfir, münafık gibi insan tiplerine vurgu yapılacağı belirtilmektedir. On birinci sınıflarda “Kur’an’da İnsan ve Toplum: Hz. Musa ve Toplumu” konusu yer almakta ve konu ile ilgili kazanım Hz. Musa’nın kıssasını ve İsrailoğullarının toplumsal özelliklerini ana hatlarıyla kavrar şeklinde ifade edilmekte ve yine açıklamalarda konu ele alınırken günlük hayatla ilişki kurulacağı belirtilmektedir. On ikinci sınıflarda konu başlığı “Kur’an’da İnsan ve Toplum: Hz. İsa ve Toplumu” şeklindedir ve konu ile ilgili kazanımda “Hz. İsa’nın gönderildiği toplumun özellikleri ve sonrasındaki değişimleri kavrar.” denilmektedir. Açıklamalarda yine günlük hayatla ilişkisinin kurulacağı belirtilmektedir.

Bu konu ile ilgili olarak 11 ve 12. sınıflarda “Hz. İsa ve Toplumu”, “Hz. Musa ve Toplumu” konuları verilmektedir.

Aşağıda ele alınacak konular ilköğretim programının devamı şeklinde hazırlandığından konu başlıkları aynıdır. Dolayısıyla bu konu başlıkları için ilköğretim programında yapılan değerlendirmeler bu konular için de geçerlidir. Burada sadece konular ve kazanımları tanıtılacaktır.

“Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” konusunun ikinci alt başlığı yine tüm sınıflar için “Sureleri Tanıyorum” konusudur. Bu konuda Kur’an’dan seçilen bazı sureler öğrencilere kazanım ifadesiyle genel özellikleriyle tanıtılacak ve açıklamalarda belirtildiği gibi sureler hakkında genel bilgiler verilecektir. Sınıflara göre tanıtılacak surelerin dağılımı şu şekildedir. Dokuzuncu sınıfta Müminun Suresi, onuncu sınıfta Furkan Suresi, on birinci sınıfta Yasin Suresi, on ikinci sınıfta Mülk ve Nebe Sureleri.⁸

“Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” konusunun üçüncü alt başlığı tüm sınıflar için “Kur’an’dan Dualar Öğreniyorum” konusudur. Bu konuda Kur’an’dan seçilen dua

8 Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim programın altıncı sayfasında üniteler verilirken 12. sınıf “Kur’an’ın Mesajını Anlıyorum” konusunun “2- Sureleri Tanıyorum: Mülk ve Nebe Sureleri” alt başlığı yazılmamıştır. Programın 19. sayfasında üniteler ve konular çizelgesinde yer verildiği için buraya eklenmiştir.

ayetleri işlenmektedir. Kazanım ifadesinde öğrencilerin programda belirtilen ayetlerde yer alan duaların anlamını kavramaları beklenilmektedir. Açıklamalar kısmında duanın önemi üzerinde durulması ve Kur'an'ın örnek dualarla da bize rehberlik ettiğine işaret edilmesi istenilmektedir. Seçilen dua ayetlerinin sınıflara göre açılımı şu şekildedir. Dokuzuncu sınıfta İsrâ 80, onuncu sınıfta Taha, 25-28, on birinci sınıfta Ahkaf, 15, on ikinci sınıfta Araf, 151.

“Kur'an'ın Mesajını Anlıyorum” konusunun dördüncü alt başlığı tüm sınıflar için “Kur'an Kavramlarını Öğreniyorum” konusudur. Bu konuda Kur'an'dan seçilen bazı kavramlar verilmektedir. Öğrencilerden programda verilen kavramların anlamlarını açıklamaları kazanım olarak beklenmekte ve açıklamalarda kavramların genel hatları ve anlamlarıyla ele alınıp ayrıntılardan kaçınılması istenmektedir. Kur'an'dan seçilen kavramların sınıflara göre dağılımı şu şekildedir. Dokuzuncu sınıfta rab, ilah, melik, ibadet; onuncu sınıfta tövbe, istiğfar, ihsan, îsar; onbirinci sınıfta davet, emir, nehiy, hidayet; onikinci sınıfta veli, adalet, zulüm, şefaet.

Ortaöğretim Kur'an-ı Kerim dersi programının ikinci öğrenme alanı “Kur'an-ı Kerim'i Okuma ve Ezberleme” öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanı da bir üniteden oluşmaktadır. Ünite başlığı dokuzuncu sınıf için diğer sınıflardan farklı olarak “Kur'an-ı Kerim Okumaya Giriş” şeklinde, diğer sınıflarda “Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma” olarak belirlenmiştir.

Dokuzuncu sınıfın ikinci ünitesinde yine diğer sınıflardan farklı olarak “Kur'an-ı Kerim'i Okumayı Öğreniyoruz” konusu yer almaktadır. Bu konunun alt başlıkları “Harfler ve Özellikleri”, “Harflerin Okunuşu” ve “Okunuşla İlgili Özel Durumlar” şeklinde programda yer almıştır. Konunun kazanımlarında öğrencilerden harflerin isimlerini söylemeleri, harflerin kelime içerisindeki yazılış biçimlerini tanımaları, harflerin mahreçlerine uygun olarak telaffuz etmeleri, harfleri harekelerine ve med durumlarına göre seslendirmeleri beklenmektedir. Açıklamalar kısmında harfler öğretilirken öğrencilerin zorlanabilecekleri göz önüne alınarak kolaylaştırıcı ve Kur'an öğrenmeyi sevdirici bir yol izlenmesi ve koro hâlinde harflerin seslendirilmesi istenmektedir.

Yine bu öğrenme alanında her sınıf için “Okunacak Sure ve Ayetler” konusu yer almakta ve sınıflara göre okunacak sure ve ayetler programda şu şekilde verilmektedir. Dokuzuncu sınıfta Âl-i İmran Suresi 1-15 sayfalar; onuncu sınıfta Âl-i İmran Suresi 16-28 sayfalar, Ahzab Suresi; onbirinci sınıfta Maide Suresi 1-15 sayfalar, Muhammed Suresi, Hadid Suresi; onikinci sınıfta İsrâ Suresi, Mu'minun Suresi, Kasas Suresi. Bu konunun kazanım ifadesi olarak öğrencilerin okunuşla ilgili bazı harf ve işaretlere dikkat ederek Kur'an'ı okumaları ve programda belirtilen sureleri kurallarına uyarak okumaları istenmektedir. Açıklamalar kısmında okunacak sayfaların görsel ve işitsel materyaller kullanılarak öğrenilmenin kolaylaştırılması istenmektedir.

“Kur'an-ı Kerim'i Okuma ve Ezberleme” öğrenme alanında 10, 11 ve 12. sınıflarda

“Tecvit Bilgisi” konusu yer almakta ve sınıflara göre; onuncu sınıfta uzatma (med) ve çeşitleri; onbirinci sınıfta tenvin ve sakin nun, ihfa, izhar, iklab ve idgamlar; onikinci sınıfta sakin mim’in okunuş şekilleri, kalkale, ra’nın hükümleri, lafzatullah’taki lam harfinin okunuşu, sekte, vakıf, ibtida, vasıl ve işaretleri, secde ayetleri ve işaretleri alt başlıklarından oluşmaktadır. Kazanım ifadesi olarak öğrencilerden, programda verilen tecvit kurallarını, Kur’an-ı Kerim’i okurken ayırt etmeleri beklenmektedir. Açıklamalar kısmında tecvit kuralları öğretilirken uygulamanın esas alınacağı, tanımların ezberletilmesinden kaçınılacağı belirtilmektedir.

İmam Hatip liseleri öğretim programının dokuzuncu sınıf ilk öğrenme alanı olan “Okuma” öğrenme alanında “Tecvide Giriş” konusu yer almaktadır. Alt başlıklar olarak onuncu sınıf ortaöğretim Kur’an-ı Kerim dersi programının “Kur’an-ı Kerim’i Güzel Okuma” ünitesindeki “Tecvit Bilgisi” konusu ile iki alt başlık haricinde aynıdır. İHL programında seçmeli Kur’an-ı Kerim dersi programından farklı olarak “Tecvidin Tanımı, Amacı ve Önemi” ile “Tecvidi Öğrenmede Öğreticiye (Fem-i Muhsin) Olan İhtiyaç” konuları bulunmaktadır. Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim dersi programında da “Tecvidin Tanımı, Amacı ve Önemi” gibi bir alt başlıkla öğrencinin konuya karşı hazır bulunuşluğu artırılabilir.

On birinci sınıfın ikinci ünitesinin “Tecvit Bilgisi” konusu tenvin ve sakin nun, ihfa, izhar, iklab, idgamlar, idgam-ı meâl-gunne, idgam-ı bila-gunne, idgam-ı misleyn, idgam-ı mütecaniseyn, idgam-ı mütekaribeyn, idgam-ı şemsiye ve idgam-ı kameriye alt başlıkları şekilde verilmiştir.

Bu konuda tecvit kitaplarında belirtilen şekliyle bir tasnif yapılırsa daha anlaşılır olabilir. Tecvit kitaplarında bu konu iki şekilde tasnif edilmektedir.

Harf Temelli Tasnif: Bu tasnife göre konu başlığı ve alt başlıklar şu şekilde olmalıdır:

Sakin Nun ya da Tenvin’in Okunuş Şekilleri:

1-İhfa, 2- İzhar, 3- İklab, 4- İdgam (İdgam-ı Meâl-gunne ve İdgam-ı Bila-gunne)

Kural Temelli Tasnif: Bu tasnife göre konu başlığı ve alt başlıklar şu şekilde olmalıdır:

İdgamlar başlığı altında 1. İdgam-ı Meâl-gunne 2. İdgam-ı Bila-gunne 3. İdgam-ı Misleyn 4. İdgam-ı Mütecaniseyn 5. İdgam-ı Mütekaribeyn 6. İdgam-ı Şemsiye şeklinde 6 alt başlık hâlinde verilir.

On birinci sınıfın “Tecvit Bilgisi” konusunda verilen tasnif bu tasniflerden hiçbirine uymadığı gibi “İdgam-ı Kameriye” isimli bir alt başlık bulunmaktadır. Tecvit kitaplarında böyle bir konuya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu alt başlık “İzhar-ı Kameriye” olarak düzeltilmeli ve İdgamlar konusundan çıkarılmalıdır.

Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim dersi programının “Kur’an-ı Kerim’i Güzel Okuma” üni-

tesinin üçüncü konusu “Ezberlenecek Sureler, Ayetler ve Anlamları”dır. 9. sınıflar için yine bu konuda diğer sınıflardan farklı olarak “Kur’an-ı Anlayarak Okumanın Amacı” ve “Kur’an-ı Ezberlemenin İlkeleri ve Yöntemleri” alt başlıkları eklenmiştir. Konunun kazanımlar bölümünde öğrencilerin ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberlemeleri, ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile açıklamaları ve anlamını öğrendiği surelerden mesaj ve ilkeler çıkarmaları beklenmektedir. Açıklamalar bölümünde ezberlenecek surelerin temel mesajlarına vurgu yapılarak hayatla ilişkilerinin kurulması, koro hâlinde ezber çalışması yapılarak öğrencilerin katılımının sağlanması ve görsel ve işitsel materyallerle öğrenmenin kolaylaştırılması istenilmektedir. Sınıflara göre ezberlenecek sure ve ayetler şunlardır: Dokuzuncu sınıfta İhlas, Kevser, Fatıha Sureleri ile Ayet-el Kürsi ve anlamları; onuncu sınıfta Nas, Felak, Tebbet, Nasr Sureleri ile Bakara Suresinin son iki ayeti ve anlamları; on birinci sınıfta Kafirun, Kureyş, Fil, Mâun Sureleri ile Haşr Suresinin son üç ayeti ve anlamları; on ikinci sınıfta Asr ve Kadir Sureleri ve anlamları.

Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersi ile İmam Hatip liseleri öğretim programı ile karşılaştırılırsa İHL Kur’an-ı kerim dersi programının dokuzuncu sınıf “Ezberleme ve Anlama” öğrenme alanının “Ezberlenecek Ayetler, Sureler ve Anlamları” ünitesinde, ortaöğretim Kur’an-ı Kerim dersi programının aynı başlıklı ünitesiyle aynı şekilde “Kur’an-ı Anlayarak Okumanın Amacı” başlıklı konu bulunmaktadır. İmam hatip liseleri öğretim programının “Kur’an’ı Anlayarak Okumanın Amacı” konusu “Doğru Bilgi”, “Doğru İnanç” ve “Doğru Davranış” alt başlıklarından oluşmaktadır. Konunun kazanım ifadeleri, öğrenciler Kur’an’ı anlayarak okumanın önemini kavrar ve Kur’an’dan hareketle doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranış edinir şeklindedir. Programda ikinci kazanımla ilgili bir etkinlik örneği de yer almaktadır. Bu etkinlikte sınıfın üç gruba ayrılıp gruplara Kur’an’dan doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranışla ilgili ayet bulmaları istenmekte ve ilgili ayetlerden sunu hazırlanarak öğrencilerin konuşmaları sağlanmaktadır.

Ortaöğretim Kur’an-ı Kerim Dersinin “Kur’an-ı Anlayarak Okumanın Amacı” konusunun kazanım ifadesinde “Kur’an’ı ezberlemenin ve anlayarak okumanın önemini kavrar.” şeklinde iken İmam Hatip lisesi Kur’an-ı Kerim dersi programında aynı konunun kazanımı “Kur’an’dan hareketle doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranış edinir.” şeklindedir. Seçmeli din eğitimi dersinin Kur’an’dan hareketle doğru davranış edinimine yönelik bir kazanımının olması ve bu kazanıma göre etkinlik örnekleri verilmesi daha iyi olabilirdi.

3.4. Ölçme ve Değerlendirme

Programın ölçme ve değerlendirme başlığı altında “Bu derste kullanılacak ölçme ve değerlendirme etkinlikleri öğrencilerin ilgili temel kavram ve ilkeleri anlama düzeylerini ölçmenin yanında, sahip oldukları değerleri ve aktif katılım becerilerini de ölçmeye yönelik olmalıdır.” denilmekte ve ölçme değerlendirme süreci hazırlanırken dikkat edil-

mesi gereken temel ilkeler şu şekilde belirtilmektedir: Amaç ve kazanımlarla uyumlu olma, öğrenme-öğretme süreciyle bütünlük (süreci değerlendirme), ölçme araçlarında çeşitlilik, kendini değerlendirme, bireysel farklılıklar.

Metinde geçen derste kullanılacak ölçme ve değerlendirme etkinlikleri öğrencilerin "...sahip oldukları değerleri... ölçmeye yönelik olmalıdır." ifadesi açıklanmaya muhtaç gözükmemektedir. Çünkü ifade, öğrencilerin değer kazanma sürecinin doğumdan itibaren gerçekleşen ve bir derse sıkıştırılmayacak kadar geniş bir süreç olduğu göz önüne alınmadan sahip oldukları tüm değerleri ölçmeye yönelik bir ölçme istenildiği izlenimi vermektedir ki bu mümkün gözükmemektedir. Belki "öğrencilerin bu derste kazandıkları değerler" şeklinde değiştirilmesi uygun gözükmemektedir.

Bu başlık altında yer alan ölçme ve değerlendirme ilkelerinden "Amaç ve kazanımlarla uyumlu olma" ilkesinde şu ifadeler yer almaktadır. "Bu derste ölçme ve değerlendirmenin temel amacı, dersin genel amaç ve kazanımlarında belirtilen özelliklerle uyumlu olarak belirlenen bilgi, değer ve becerilerin kazanılma sürecindeki ilerlemeleri ölçmeye yönelik olmalıdır. Kullanılacak ölçme etkinlikleri değer ve becerilerin ölçülmesine odaklı olmalıdır." Dersin genel amaçlarında duyuşsal alana yönelik olarak (değerlerle doğrudan ilişkili) tek ifade "Kur'an-ı Kerim'i severek ve isteyerek okuma, anlama ve ezberleme" ifadesidir. Dersin kazandırmayı amaçladığı alt değerlere yönelik başka bir açıklamaya programın başka bir yerinde de yer verilmemiştir.

Yine aynı metinde geçen "kullanılacak ölçme etkinlikleri değer ve becerilerin ölçülmesine odaklı olmalıdır." ifadesi tekrar değerlendirilmelidir. Zira değerleri objektif ölçmenin imkânı tartışmalı bir konudur. Mesela çocuğun Kur'an'a beslediği sevgi objektif olarak nasıl ölçülebilir?

3.5. Sonuç ve Değerlendirme

- Programın beşinci ve dokuzuncu sınıfında Kur'an-ı Kerim'i okuma ve ezberleme öğrenme alanında "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" ünitesi yer almaktadır. Programda diğer sınıflardaki öğrencilerden Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilmeyenlerin öncelikle bu üniteyi aldıktan sonra kendi sınıflarının konularına devam edecekleri ifade edilmektedir. Fakat beşinci ve dokuzuncu sınıf ünitelerine bakıldığında aynen diğer sınıflar gibi iki üniteden oluştuğu ve "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" ünitesinin ikinci ünite olarak yer aldığı görülmektedir. Bu ünitenin bu sınıflarda ilk ünite olması daha uygun gözükmemektedir.
- Programın beşinci ve dokuzuncu sınıflar için "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" ünitesinde harflerin öğretilmesi ile ilgili şu hususlara dikkat edilmelidir.

-Mevcut programda harfler bir liste olarak verilmekte, sonra başta-ortada-sonda yazılışlarıyla verilmekte, dolayısıyla öğrenci 28 harf önce adlarıyla ezberlen-

mekte, sonra başta-ortada-sonda yazılışları verilerek 28 sayısı yaklaşık üç katına çıkarılmaktadır. Böylece öğrenci bir sürü idiomvârî şekilde baş başa kalmaktadır. Oysa harfler, seçilerek harf harf (tedricen) verilirse birdenbire fazla sayıda yeni bilgi birimiyle muhatap kalınmamış olur.

-Harfin/Sesin Arapçada kendi ses karakteri sâkin hâlinde ortaya çıkar. Bu sebeple öncesinde harekeli bir harf (örneğin Kur'an'da ve Arapçada en sık kullanılan hemze) fetha-kesra-dammeli hâli ile ve yeni öğrenilen harf sâkin haliyle verilerek, harfin karakterize sesi öğrenci tarafından anlaşılır kılınabilir.

-Harflerin tedricen öğretiminde sıralaması abecesel/elifbai değil, Kur'an'da geçiş sıklığı/frekansı dikkate alınarak verilirse öğrenci en çok karşılaşacağı harfi en önce öğrenmiş olur. Bu anlamda üç fayda sağlanmış olur: (1) En çok karşılaşacağı harfi öğrenmiş olduğu için mushafta bir karıştırma yaptığı zaman her sayfada mutlaka o sese rastlar, tekrar etmiş olur. (2) Yeni öğreneceği harfle kuracağı kelime kombinasyonları sayesinde harfi tekrar etmiş olur. (3) "Kur'an'a geçmek" gibi bir sorun/korku olmaz, ilk birkaç harften sonra Kur'an'dan en az birkaç kelimeyi ve pek çok sayıda heceyi okumaya başlayabilir.

-Kur'an okuma öğretimine yazma temrinleri de ilave edilebilirdi. Bu öneride amaç Arapça yazmayı öğretmek değil sadece göz-kulak-ağız organlarına yeni birini (eli) katmaktır. Böylece ne kadar çok duyu organını öğrenme sürecine katılırsa o kadar sağlam öğrenme sağlanmış olunacaktır.

-Hazırlanacak elifbada Kur'an'da karşılaşılmayacak hiçbir örnek verilmemeli, öğretme-öğrenme süreci kısmında da öğretmenin dikkati buna çekilmelidir.

- Öğretim programlarında ifade edilen dersin genel amaçlarına ve belirlenen kazanımlara bakıldığında bilişsel alana ait kazanımlara ağırlık verildiği, duyuşsal alana ait kazanımların ise yetersiz olduğu görülmektedir. Dolayısıyla dersin duyuşsal alana yönelik kazanımlarının öğrencilerin Kur'an-ı Kerim dersi ile İslam dininin birinci kaynağı olan Kur'an'ı Kerim ve öğretilerine karşı olumlu tutum geliştirebilmeleri için duyuşsal alana yönelik amaç ve kazanımlara yeterince yer verilmesi gerekmektedir.
- Programda ezberlenecek sureler ve anlamları konusunda bazı dua ve surelerin ezberlenmesi istenilmektedir. Ezber miktarı öğrencilerin başka dersleri olduğu ve bu dersin aslında seçimlik bir ders olduğu göz önünde bulundurulduğunda çok fazla olduğu düşünülmektedir. Bu İHL öğrencisi için normal bir yük olabilir, ancak buradaki muhatap öğrenci açısından normal üstü bir yüküdür.
- Programın beşinci ve dokuzuncu sınıfı hariç diğer tüm sınıflarının ikinci ünitesinde "Tevvit Bilgisi" konusu yer almaktadır. Tevvit bilgisi konusuna ayrı bir konu

olarak yer verilip verilmeyeceği konusu ilgili uzman ve uygulayıcıların görüşleri alınarak tartışılabilir. Tecvit, İHL ya da ilahiyat için bir ilim dalıdır. İlk, orta ve lise öğrencisi içinse bir uygulamadır. Dolayısıyla hangi kurallar öğretilmeli ise sadece adları sıralanıp bunların öğretilmesi yerine sadece bu tecvit kurallarının gereğinin uygulamalarla oturtulması öğretmene hatırlatılabilir.

- Beşinci sınıf Kur'an-ı Kerim dersi öğretim materyalinin, "Kur'an Kavramlarını Öğreniyorum" konusunun işlendiği kısımda yemek masası etrafında dua eden bir aile resmine yer verilmiştir. Resmin her hâlimden -gerek masada duran ve daha hiç dokunulmamış yemek veya salata tabağı olsun gerek tabak ve kaşıkların düzeninden olsun- daha yemeğin başında olduğu anlaşılmaktadır. Fakat yemeğin başında dua etmek diğer bazı dinlere ait bir uygulama olsa da İslam dininde yemeğin sonunda dua edilmesi uygulaması mevcuttur. Bu açıdan 39. sayfadaki bu resmin tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Beşinci sınıflar için hazırlanan öğrenme materyalinde en azından bir tane Kur'an okuyan bir öğrenci resmine yer verilirken dokuzuncu sınıflar için hazırlanan öğrenme materyalinde Kur'an okuyan bir öğrenci veya insan resmine yer verilmemiştir.
- Programda "K. Kerim" şeklinde kısaltmalar bulunmaktadır. Bu kısaltmalar uygun olmayıp ya tam şekliyle Kur'an-ı Kerim ya da sadece Kur'an şeklinde yazılmalı yahut belli bir kısaltmaya karar verilip standart olarak o kısaltma kullanılmalı ve bu husus "Kısaltmalar" başlıklı bir bölümde belirtilmelidir.
- Programda bazı imla hataları da göze çarpmaktadır. 7. sınıf birinci ünitesinde "Tevhid" şeklinde yazılırken 8. sınıfın birinci ünitesinde "Tevhit" olarak yazılmıştır. 8. sınıf Ezberlenecek Dualar, Sureler ve Anlamları konusunda "Ayetül Kürsi" şeklinde yazılırken 9. sınıfın aynı konusunda "Ayet-el Kürsi" şeklinde yazılmıştır. Dokuzuncu sınıfın birinci ünitesinin ikinci konusunda "Mu'minin Suresi" şeklinde yazılırken on ikinci sınıfın ikinci ünitesinde "Muminun Suresi" şeklinde yazılmıştır. Yine beşinci sınıfın ikinci ünitesinin Okunuşla İlgili Özel Durumlar konusunda "Hurûf-ı Mukataa" şeklinde iken dokuzuncu sınıfın aynı konusunda "Hurûf-u Mukataa" şeklinde yazılmaktadır. Konu başlıklarda büyük küçük harf hataları da dikkat çekmektedir. Dokuzuncu sınıfın ilk ünitesinin birinci konusunda "Kur'an-ı Kerim'in özgünlüğü" on ikinci sınıfın ikinci ünitesinin ikinci konusunda " Lafzatullah'taki lam harfinin Okunuşu" şeklinde yazılmışlardır. Bunlar programın aceleyle hazırlandığı izlenimi vermektedir. Daha dikkatli bir şekilde ifadelerde birlik sağlanmalıdır.

GENEL SONUÇ VE ÖNERİLER

1- 2004 yılından itibaren ilk ve ortaöğretimdeki diğer derslere yönelik hazırlanan öğretim programları ölçüt alınarak bakıldığında, bu derslere ait öğretim programlarının bir programda olması beklenen öğelere dair bilgileri yeterince içermemektedir. Özellikle gerek eğitimsel gerekse de İslam sunumuna dair hangi tür yaklaşımın temele alındığına dair bilgilere yer verilmemiştir. Öğretim programının öğretmenleri tarafından yeterince anlaşılması, ana çerçeveyi çizen, temele alınan yaklaşımları anlamlandırmalarıyla doğru orantılıdır. Bu nedenle dersin seçmeli ya da zorunlu olmasına bakılmaksızın söz konusu öğretim programlarının temele alınan yaklaşımlara dair bilgileri içerecek şekilde yeniden ele alınması gerekmektedir.

2- İncelemesi yapılan üç dersin öğretim programında da öğrenme-öğretme süreçlerine ve ölçme değerlendirme öğelerine yönelik sadece bazı temel ilkelere yer verilmiştir. Bu ilkenin ifade edilmesi son derece önemliken öğretmenlere yönelik öğretim programlarında bunun nasıl sağlanacağına dair açıklamaların ve daha ayrıntılı önerilerin bulunmaması eksiklik olarak durmaktadır. Bu nedenle öğrenme-öğretme süreçlerinde öğretmenin rolünün ne olacağına ya da öğretmenlerin konuları işlerken veya öğrenci kazanımlarını ölçüp değerlendirirken hangi yöntem ve teknikleri kullanabilecekleri, ne tür etkinlikler yapabilecekleri konusunda atıflarda bulunulmasına, örneklerle yer verilmesine ve bu açılardan söz konusu programların yeniden ele alınmasına ihtiyaç vardır.

3- Öğretim programlarında yer alan “açıklamalar” kısmında dersin uygulayıcılarına yardımcı olabilecek açıklamalara yeterince yer verilmemiş, bazı ünitelerde ise ya hiçbir açıklama yapılmamış ya da benzer açıklamalar tekrar edilmiştir. Açıklamalar kısmında kazanımlar arasında ilişkilendirmelere, hangi değer ve becerilerin üzerinde durulacağına dair herhangi bir yönlendirme yer almamıştır. Bu nedenle derslerin kazanımlarında sürekliliğin sağlanması için öncelikle programların kendi kazanımları arasında, sonrasında ise DKAB ya da ilgili diğer derslerin kazanımlarıyla ilişkilendirilmesine yer verilmesi öğrenme öğretme sürecine yönelik önemli bir katkı sağlayacaktır.

4- İncelemesi yapılan öğretim programlarında belirlenen genel amaçlar ve kazanımlar açısından bu dersleri seçenlerin beklentileriyle uyuşmayan bir durum söz konusudur. Programlarda yazılan kazanımlar ilişkili oldukları öğrenme alanları açısından incelendiğinde;

özellikle TDB ve Hz. Muhammed’in Hayatı derslerinde neredeyse tamamının, Kur’an-ı Kerim dersi için ise büyük çoğunluğunun bilişsel ve duyuşsal alana yönelik yazıldığı; daha ayrıntılı bakıldığında ise sadece bilişsel alanın bilgi ve kavrama basamağı ile duyuşsal alanın alma basamağına yönelik oldukları anlaşılmaktadır. Bu derslerin konu alanı nedeniyle kazanımların bilişsel ve duyuşsal alanlarda yoğunlaşması normalken, söz konusu alanların giriş düzeyindeki basamaklarına ilişkin belirlenmeleri, öğrenci-

lerde sadece bu düzeylerde bir davranış değişikliğinin hedeflendiğini göstermektedir. Bu anlamda, en azından öğretim programında ifade edilen genel amaç ve kazanımlar açısından, söz konusu seçmeli derslerin din eğitiminden ziyade din öğretimine yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle derslerin genel amaçlarının ve kazanımlarının, öğrencilerin Kur'anın mesajlarını anlamlandırmalarına, Hz. Muhammed'in örnekliliğini hayatına yansıtmasına, İslam dininin inanç esaslarını benimsemelerine, bu esaslarla hayatlarını şekillendirmelerine, ibadetlerini yerine getirme konusunda istekli, duyarlı, muktedir olmalarına ve ahlaki ilkelerine uygun olarak davranışlarını belirlemelerine yönelik olacak şekilde yeniden belirlenmesine ihtiyaç vardır.

5- Programlarda içerik ünite ve konu başlıkları şeklinde oluşturulurken, isimlendirmelere yeterince dikkat edilmemiş, aynı zamanda modüler program tarzına uygun olarak bilgi düzeyi/hiyerarşisi bakımından belli bir düzen yakalayamamıştır. Bu durum ortaokul ve ortaöğretim TDB (İslam I-II) öğretim programlarında kendisini daha fazla göstermektedir. Söz konusu dersin ortaokul öğretim programındaki dokuz ünite, ortaöğretim TDB (İslam I-II) programında farklı ünite başlıklarıyla aynı konular, kazanımlar ve açıklamalarla tekrar edilmiştir. Ortaöğretim TDB İslam I dersinde sadece bir ünite, İslam II dersinde ise üç ünite daha önce tekrarlanmayan yeni üniteler olarak yer almıştır. Bu derse ait öğretim programları bu içeriği ile ortaokul düzeyinde bu dersti tercih eden öğrenciler için, dersin ortaöğretim düzeyinde tekrardan alınmaya gerek olmadığı anlamını taşımaktadır. Bu durum aynı zamanda İslam dini adına öğretilecek pek de bir şey olmadığı ya da bu ders için gereğinden fazla zaman ayrıldığı şeklinde yorumlara kapı açacaktır.

6- Ortaokul ve ortaöğretim TDB (İslam I-II) öğretim programlarında bazı ünitelerinde konu başlıkları belirlenirken alt başlıklar yeterince yazılmamıştır. Örneğin ibadetlerle ilgili ünitelerde namaz konusuna yer verilirken konu başlıkları olarak sadece “Namazın Önemi” ve “Namazın Kılınışı”na yer verilmiştir. Namazın şartları, namazın çeşitleri, namazı bozan durumlar gibi alt konu başlıkları belirtilmemiştir. Bu durum hazırlanan öğretim materyalinde alt başlık olarak yazılmayan pek çok konunun mevcut iki başlığın altında toplanmasına ve böylece bir konu başlığının yaklaşık 10 sayfa sürmesine neden olmuştur. Öğretim programlarında alt başlık olarak yazılmayan doğrudan kazanımlarda da ifade edilmeyen ancak namaz ibadeti için önemi tartışılmayacak bu konuların ders kitaplarında işlenmesi yazarların tercihinin bırakılmış olmaktadır. Bu durumun giderilmesi için öğretim programında ünitelerin konu başlıkları belirlenirken alt konu başlıklarının ayrıntılı olarak yazılması ve bu alt başlıklara yönelik kazanımların ifade edilmesine ihtiyaç vardır.

7- “Hz. Muhammed'in Hayatı” dersinde belirlenen ünitelere bakıldığında Hz. Muhammed'in kronolojik hayatından çok öğretisinin, sünnetinin, ahlakının tematik olarak konu edildiği görülmektedir. Hz. Muhammed'in kronolojik anlamda hayatına çok az ve özet olarak sadece ilk ünitelerde yer verilmiştir. Bu öneme yerinde olmakla birlikte, kronolojik boyutun fazlaca göz ardı edilmesi ve konuların sadece tematik an-

latımla işlenmesi Hz. Muhammed'in hayatındaki neden-sonuç ilişkilerinin yeterince anlaşılabilmesi riskini beraberinde taşımaktadır.

8- Kur'an-ı Kerim seçmeli dersinde "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" ünitelerinde yeterince zaman ayrılmadığı halde İmam Hatip Liselerinde veya İlahiyat Fakültelerinde bir ilim dalı olarak öğretime konu edilmesi daha uygun olan "Tecvit bilgisi" adlı konulara yer verilmiştir. Tecvit kurallarının Kur'an-ı Kerim'in doğru okunmasındaki önemi yadsımamakla birlikte ortaokul ve lise öğrencileri için bu kuralların uygulama sırasında öğretilmesi ve oturtulması daha uygundur.

9- Yine aynı derste Arap alfabesinin öğretiminde geleneksel yöntemin takip edildiği, bir liste halinde verilen harflerin başta-ortada-sonda yazılışlarıyla üç katına çıkartılarak öğretilmeye çalışılmaktadır. Bunun yerine Arap alfabesinin öğretiminde yeni tekniklerin kullanılmasına ve harflerin tedricen öğretilmesine yönelik yeniden ele alınmaya ihtiyaç vardır.

10- Öğretim programlarının hepsinde ölçme-değerlendirmeye ilişkin aynı metin yer almaktadır. Öğretim programlarının bu derslerin kendi konu alanlarına özgü ölçme ve değerlendirmeye yönelik bilgi ve örnekleri içerecek şekilde yeniden ele alınmalıdır. Ayrıca ilköğretim kurumları yönetmeliğinde yer alan "seçmeli derslerin notla değerlendirilemeyeceği" hükmü gereğince bu derslerin ortaokullarda notla değerlendirilememesi önemli bir eksiklik oluşturmaktadır. Bu nedenle ilgili yönetmelikte gerekli değişiklikler yapılarak seçmeli derslerin notla değerlendirilmesinin yolu açılmalıdır.

DEĞERLER EĞİTİMİ MERKEZİ
Süleymaniye Caddesi, Elmaruf Sokak,
No: 3/A Fatih/İstanbul
Tel : 0212 512 19 90
Faks : 0212 512 10 91
www.dem.org.tr | info@ensar.org

ENSAR VAKFI
Süleymaniye Caddesi,
No: 11 Fatih/İstanbul
Tel : 0212 513 03 09
Faks : 0212 522 46 02
www.ensar.org | info@ensar.org